

720
39345

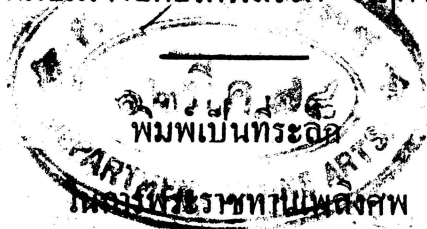

เรื่องเกี่ยวกับสถาปัตยกรรม

ของ

หม่อมเจ้าอิทธิเทพสรรค์ กฤดากร

หม่อมเจ้าอิทธิเทพสรรค์ กฤดากร

เมื่อวันพุธที่ ๔ มีนาคม พุทธศักราช ๒๔๗๔

ณ วัดมกุฏกษัตริยาราม

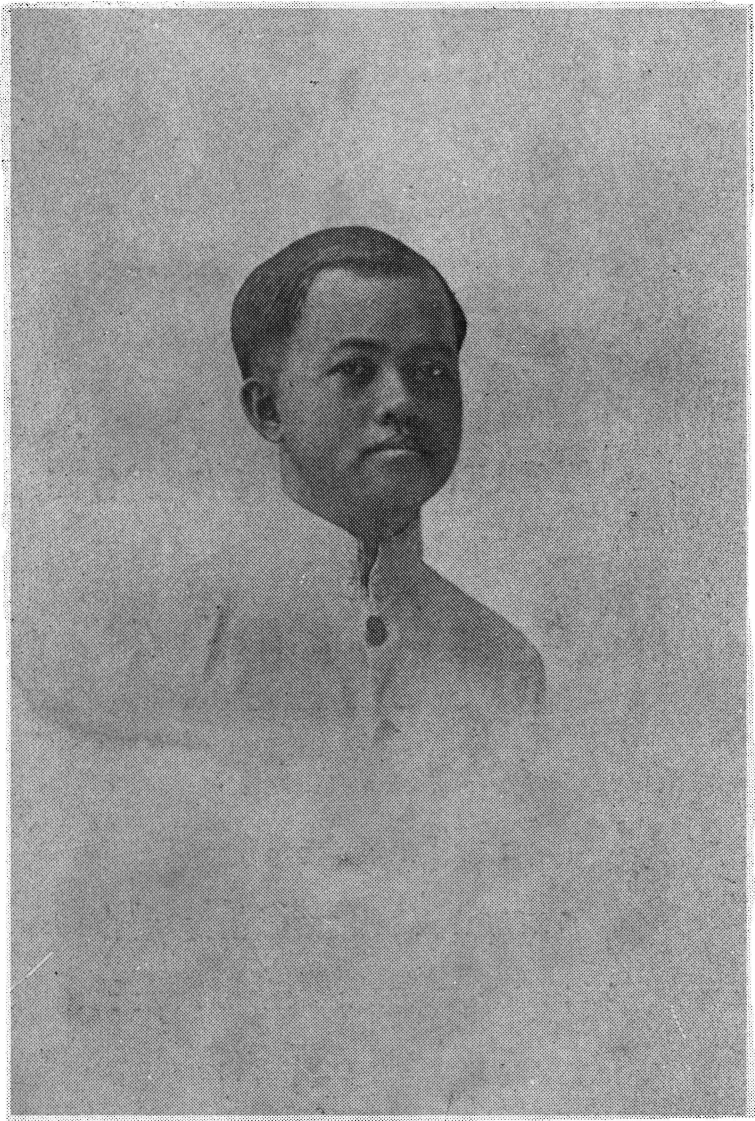
พิมพ์ที่โรงพิมพ์พระจันทร์ ท่าพระจันทร์

จังหวัดพระนคร

เลขที่ (เก็บไว้ก่อนให้เสร็จตาม ๕๑๑)

เลขที่ ๗๒๐
๑๕๓๕

เลขทะเบียน ก.๑๖๐๓๖

หม่อมเจ้าอิทธิเทพสรรค์ กฤดากร

คำนำ

ในงานพระราชทานเพลิงศพ หม่อมเจ้าอิทธิเทพสรรค์
กฤดากร เจ้าภาพได้ขอให้กรมศิลปากรจัดหาหนังสือสำหรับพิมพ์
แจกเป็นที่ระลึก กรมศิลปากรเห็นว่า หม่อมเจ้าอิทธิเทพสรรค์
ก็เป็นข้าราชการอยู่ในกรมศิลปากร ได้ทรงศึกษาศิลปวิทยาการ
มาจากประเทศอังกฤษและประเทศฝรั่งเศส มีความรู้เชี่ยวชาญ
เป็นพิเศษในวิชาสถาปัตยกรรม จนได้ดำรงตำแหน่งหน้าที่ราชการ
เป็นผู้อำนวยการศิลปากรสถาน เพราะฉะนั้น หนังสือที่จะพิมพ์
แจกเป็นที่ระลึก ควรเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับวิชาสถาปัตยกรรมโดย
เฉพาะ และถ้าได้เรื่องที่ทรงนิพนธ์เองด้วย ก็จะเป็นการดีหนัก
หนา เพราะจะได้เชิดชูเกียรติคุณของหม่อมเจ้าอิทธิเทพสรรค์
ที่ทรงความรู้เชี่ยวชาญในวิชาแผนกนั้นให้เห็นเด่นชัดขึ้นอีก กรม
ศิลปากรได้ถือคติอันนี้ จึงได้ค้นหาและพบเรื่อง ซึ่งหม่อมเจ้าอิทธิ
เทพสรรค์ ได้ทรงนิพนธ์ ประทานแก่หนังสือจดหมายเหตุสมาคม
สถาปนิกสยาม ปี พ.ศ. ๒๔๗๑ กับไทยเขมมรวมข่าว ปี พ.ศ.
๒๔๗๖ และวิทยารักษ์ ปี พ.ศ. ๒๔๗๖ กรมศิลปากรขอ
อนุญาตต่อสมาคมเหล่านั้นที่จะคัดมาลงพิมพ์ ก็ได้รับอนุญาต
ยอมให้คัดได้ด้วยความยินดีโดยประสงค์ กรมศิลปากรมีความ
ขอบคุณเป็นอย่างยิ่ง

หม่อมเจ้าอิทธิเทพสรรค์ กฤดากร ท.ม., ต.ช., ว.ภ.,
ร.ด.ม. (ศ) เป็นโอรสในพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระนเรศ
วรฤทธิ์ และหม่อมสุภาพ กฤดากร ประสูติ ณ วันพฤหัสบดี
เดือน ๒ แรม ๑๑ ค่ำ ปีฉลู เอกศก จุลศักราช ๑๒๕๑ ตรงกับ
วันที่ ๑๖ มกราคม พุทธศักราช ๒๔๓๒ เคยศึกษาในโรงเรียน
ราชวิทยาลัย และโรงเรียนนายร้อยทหารบก แล้วไปศึกษาใน
โรงเรียน แฮโร ประเทศอังกฤษ ในครั้งหลังได้เข้าศึกษาในโรง
เรียนศิลปากร (Ecole des Beaux-Arts) กรุงปารีส ประเทศฝรั่งเศส
จนสำเร็จวิชากลับมา ได้เข้ารับราชการสนองพระเดชพระคุณ
ในกรมศิลปากร ซึ่งขึ้นอยู่กับกระทรวงวังเมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๕ ใน
ตำแหน่งผู้ช่วยนายช่างคำนวณออกแบบ ถึง พ.ศ. ๒๔๖๒ เป็นผู้
ตรวจการ และได้รับพระราชทานยศเป็นเสวกเอกเมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๖
ครั้นกรมศิลปากรย้ายสังกัดมาขึ้นในราชบัณฑิตยสภา เมื่อ พ.ศ.
๒๔๖๕ ก็ได้เป็นผู้อำนวยการศิลปากรสถานแห่งราชบัณฑิตยสภา
และได้รับพระราชทานยศเป็นอำมาตย์เอกเมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๐ ได้
ทำการซ่อมแปลงพระที่นั่งจักรีมหาปราสาท ซึ่งนับว่าเป็นงานใหญ่
ในครั้งที่สุด ถึงชีพิตักษัยเมื่อวันที่ ๑๕ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๗๗

ขออนุโมทนาในกุศลราศี ซึ่งเจ้าภาพได้บำเพ็ญเป็นทักษิณ
านุทาน จงอำนวยการวิพากษสมบัติให้สัมฤทธิ์ผลแด่หม่อมเจ้าอิทธิ
เทพสรรค์ กฤดากร ตามสมควรแก่ฐานะเถิด

ก

กรมศิลปากรเชื่อว่า บรรดาท่านที่ได้รับหนังสือนี้ไป เมื่อได้อ่านดูด้วยความไตร่ตรองตลอดแล้ว ก็จะเห็นพ้องด้วยกับกรมศิลปากร ว่าเรื่องที่หม่อมเจ้าอิทธิเทพสรรค์ทรงนิพนธ์ไว้ ซึ่งได้รวบรวมพิมพ์และให้ชื่อว่า เรื่องเกี่ยวกับสถาปัตยกรรม นี้ เป็นเรื่องที่แสดงความคิดและความรู้อย่างสูง ที่ทุกคนควรอ่าน ควรเอาใจใส่ไตร่ตรองอย่างยิ่ง หวังว่าท่านที่ได้มีโอกาสอ่านหนังสือเล่มนี้คงจะยินดีและอนุโมทนา.

กรมศิลปากร

๒๑ กุมภาพันธ์ ๒๔๗๘

สารบัญ

สถาปัตยกรรม	หน้า ๑
สถาปัตยกรรมนั้นเราเข้าใจกันอย่างไร	” ๑๔
วิศวกรไม่ปรากฏว่าเคยกลายเป็นผู้วิเศษทาง	
สถาปัตยกรรมกับเขาเลย	” ๑๘
สถาปัตยศึกษา	” ๒๖
ตำนานของสถาปัตยศึกษา	” ๒๗
ความบกพร่องของการสถาปัตยศึกษา	” ๓๐
สถาปัตยศึกษาและอุตสาหกรรมก่อสร้าง	” ๓๔
สถาปัตยศึกษาและอาชีพของสถาปนิก	” ๓๕
การเปลี่ยนชีวิตของนักเรียนที่จะต้องเป็น “กอก”	” ๓๕
กีฬาและสถาปัตยกรรม	” ๔๒
สหกรณ์หัตถกรรม	” ๕๔
ศิลปหัตถกรรมและหัตถกรรมเครื่องจักร	” ๕๕
ประเทศเราไม่มีช่างทั้งในทางคุณภาพ	
และในทางปริมาณ	” ๕๘
การสอนวิชาศิลป	” ๖๒
การจัดโรงเรียนครู สำหรับการช่างพื้นเมือง	” ๖๗
การจัดโรงเรียนช่างพื้นเมือง	” ๖๘

(๒)

การฝึกความชำนาญในโรงงานและอยู่ต่างๆ	หน้า ๓๐
การจัดสหกรณ์หัตถกรรม	” ๓๐
การแบ่งแผนกในคณะสหกรณ์หัตถกรรม	” ๓๓
สมาชิกแห่งสหกรณ์หัตถกรรม	” ๓๕
ศาลาศิลปสงเคราะห์	” ๓๘
การเงินและการจัดทุนสหกรณ์หัตถกรรม	” ๓๙
วิชาวาดเขียนกับการศึกษา	” ๘๕
คำแนะนำนักเรียนช่างศิลป์ ในจิตรศิลป์ศึกษา	” ๑๐๓
ศิลป์ ศาสนา และมหาชน	” ๑๒๘

สถาปัตยกรรม

อีกไม่ช้านัก เมื่อท่านร่อนกลับมาสู่โลกนี้จากการไปเที่ยว
โลกพระอังคาร ท่านจะสังเกตเห็นบนพื้นแผ่นดินว่ามีลักษณะ
อันสมควรจะแบ่งได้เป็น ๓ ประเภท

๑) ป่าทึบ อันเป็นทำเลของธรรมชาติ, ซึ่งในสมัยนั้นคง
จะยังเหลืออยู่แต่ตามบริเวณหวงห้ามโดยกฎหมาย ที่เขาสงวนไว้
เพื่อรักษาลักษณะของธรรมชาติไว้ดูเล่นแปลกๆ อย่างโบราณวัตถุ
หรือวัตถุตัวอย่างในพิพิธภัณฑ์สถาน

๒) ที่ดินอันอุดมด้วยการชลประทาน มีเขตต์ มีระดับ เป็น
คัน เป็นขอบ เป็นแปลง ราบรื่นเป็นระลอก ตามระดับแห่ง
เนินราบออกไปจนสุดสายตา สลับสีเขียวเหลืองแสดงสดชื่น
ใจ ที่ดินเช่นว่านี้ เป็นทำเลสัการกรรม อันประกอบขึ้นด้วย
ศิลป์และกำลังของมนุษย์ผู้มีชัยชนะปราบธรรมชาติสำเร็จได้ด้วย
ความสามารถ ทะเลทราย บึง หนองน้ำ และภูเขา เห็นจะมีเหลือ
อยู่น้อยที่สุด

๓) นคร อาคาร และวัตถุก่อสร้างต่างๆ ตึกแล้ว ตึกอีก
ตึกเป็นปึก ตึกเป็นแถว มากมายทั่วไปหมด มวลเสียยิ่งกว่าที่
เราอาจเห็นได้ในสมัยนี้ในทวีปยุโรป ดังนั้นผลประโยชน์แทบทุก

แห่งอิตาลีไปจนถึงเคนมาร์ค ในทวีปอเมริกา จากนิวยอร์กไป
จนซีกาโก ในเอเชีย ญี่ปุ่น จีน และอินเดียทั่วไปหมด นั่นคือ
ทำเลสถาปัตยกรรม

ดังนั้นเราจึงได้ว่า สิ่งที่เปลี่ยนผิวพื้นแผ่นดินแห่งโลกเรา
จากลักษณะของธรรมชาติอันรกร้าง ให้กลายเป็นลักษณะอย่าง
อารยภาพอันราบรื่น สดชื่นสำราญตา เป็นระเบียบดินนั้น, คือ
ศิลป ๒ ประเภท กสิกรรม อันเป็นชีวิตของคนไทย ซึ่งนับได้
ว่าเรารู้สึกและรู้จักคุณค่าอันดีแล้ว, กับสถาปัตยกรรม ซึ่งใน
ขณะนี้ไม่สู้จะมีผู้ใดรู้จักหรือเล็งเห็นความจำเป็นอย่างใดเลย

คนป่า หนู ปู หอย ซึ่งมีระดับแห่งการอยู่กินอย่างต่ำต้อย
ก็มีสติปัญญาเพียงซุกอยู่ตามพื้นดิน ถ้า หรือหุบผา ขาวนา
ชาวป่า นก ซึ่งฐานแห่งการอยู่กินดีขึ้นบ้างแล้ว จึงสามารถทำ
โรงนา กระเทียม แลรังเป็นที่พักอาศัย โดยความสามารถฝีมือ
ของตนเอง

เมื่ออารยภาพเจริญขึ้นจากหมู่บ้าน ซึ่งประกอบไปด้วยกระ
ท่อม แลโรงเรือนไปเป็นเมือง นคร และนครกลาง (metropolis)

การก่อสร้างอันเป็นถาวรวัตถุ อันประกอบด้วย อารย
วิจิตรศาสตร์ ย่อมผ่านพ้นไปแล้วจากขีดแห่งความสามารถและ
ฝีมือของเจ้าของบ้านไปเป็นหน้าที่ของสถาปนิก คือ ผู้ชำนาญใน
ศิลปและวิทยาแห่งการนฤมิตคิดออกแบบและการก่อสร้าง และ

วิศวกร คือ ผู้ชำนาญในศิลปและวิทยาในวิชาเทคนิคในการก่อสร้างและเครื่องยนต์ จากที่ว่านี้ เราจึงพอเข้าใจได้ว่า สถาปนิกเป็นอาชีพที่ให้กำเนิดแก่อารยภาพโดยอาการณภูมิิต และวิศวกรเป็นผู้ประกอบทำอารยการ สองอาชีพนี้ร่วมมือกันบันดาลให้ประเทศมีความเจริญในทางอารยภาพตลอดไป

การให้กำเนิดนั้น เริ่มต้นในสมอง ในจิตต์และในดวงจิตต์ (Brain, Mind, Spirit) ในอาการที่คิดเห็นเป็นรูปขึ้นก่อน (Imagination) เป็นอาการกระทำขั้นต้นของช่างศิลป คือ สถาปนิก การกระทำจากมูลเหตุและตัวเลข (Facts & Figures) เป็นวิธีการของวิศวกร

กิจธุระทั้งหลายของมนุษย์ ย่อมแบ่งออกได้เป็น ๒ ประเภท ฝ่ายหนึ่งเกี่ยวกับธาตุวัตถุ (Material) อีกฝ่ายหนึ่งเกี่ยวกับดวงจิตต์ (Spirit) สิ่งที่เกี่ยวข้องด้วยวัตถุธาตุนั้น เจานักกันว่าเป็นสิ่งที่มีประโยชน์, เช่น ในรถไฟ, โรงทำกระดาษ, ทำเบียร์, ไม้ขีดไฟ เป็นต้น, สิ่งที่เกี่ยวข้องด้วยดวงจิตต์นั้น เป็นสิ่งที่กำเนิดจากความรู้สึกในใจเรา, เช่น ความเลื่อมใส, ความสำราญ, ความสุข, สนุก, สบาย, ความดี, ความงาม, เป็นต้น ความคิดเห็นและความรู้สึกเช่นว่านี้ ไม่มีตัวตนที่เราจะหยิบยกมาให้เห็นได้, ความเข้าใจคุณค่าและการเล็งเห็นคุณประโยชน์ จึงยากกว่าที่เราสามารถเห็นได้ในสิ่งที่เกี่ยวข้องด้วยวัตถุธาตุ

เมื่อชนชาติใดเฟื่องเริ่มย่างเข้าไปหาอารยภาพและความเจริญ

หรือ ในสมัยใด เมื่อบังเกิดความขัดสนขึ้นในประเทศ, ความ
 ปรารถนาข้อแรกทีเดียว ก็ย่อมหมายถึงสิ่งที่เกี่ยวข้องด้วยวัตถุ
 อันจะเป็นประโยชน์ และสามารถฟื้นฟูโทษของประเทศให้กลับ
 คืนดีมาได้ แต่เคราะห์ดีที่ความทุกข์เวทนาของมนุษยชาติหา
 เป็นเช่นนั้นอยู่เสมอเรื่อยตลอดไป เมื่อพุทธจริตรมและการ
 ศึกษาแห่งประเทศนั้นเจริญขึ้นมาถึงขีดอันสมควรแล้ว และ
 เมื่อความขัดสนก็ค่อยคลายหายไปแล้ว ความปรารถนาของ
 มนุษย์จะหยุดอยู่เพียงแค่ว่าวัตถุ และสิ่งที่เป็นประโยชน์แท้ๆ
 เท่านั้นหาได้ไม่ ความปรารถนาของมนุษย์ย่อมกลือยล่อยเกิด
 ขึ้นไปหาสิ่งที่เกี่ยวข้องด้วยดวงจิตอันสามารถให้กำเนิดความเลื่อมใส
 ความสุขสำราญ ความดี ความงาม ตามวิสัยของมนุษย์ที่ไม่ความ
 คิดความเจริญทางอารยภาพขึ้นมาแล้ว

ผู้ที่เจริญแล้วในทางพุทธจริตรมและการศึกษา จึงจะถึง
 เห็นได้ว่าสิ่งที่เกี่ยวข้องด้วยดวงจิตนั้น ยิ่งปรารถนามากกว่า สิ่ง
 เป็นประโยชน์ได้ทางวัตถุเท่านั้น และในทาง “วิจิตรศิลป์”
 คือ ศิลปชั้นสูงสุด ที่เขาหมายประคิษฐ์คิดทำจะเพาะแต่สิ่งที่
 เกี่ยวข้องด้วยดวงจิตเท่านั้น และที่ไม่มีลักษณะอย่างใดเกี่ยวข้อง
 คุนประโยชน์ทางวัตถุเสียเลยทีเดียวก็มี วิจิตรศิลป์เช่นนี้
 เขานับกันว่าเป็นยอดเยี่ยม เพราะเกี่ยวข้องด้วยความคิดและความ
 รู้สึกอันเป็นคุนประโยชน์ทางดวงจิตเท่านั้น ด้วยความหมาย

อันนี้ วิคตอ ฮูโก จึงได้ว่าไว้ว่า “ศิลปินนั้นมีประโยชน์และอาจมีประโยชน์ได้ยิ่งกว่าความเป็นประโยชน์เสียเองด้วยซ้ำ” ในที่นี้ วิคตอ ฮูโก หมายถึงคุณประโยชน์ของศิลปินในทางความเลื่อมใส ชื่นบานสำราญใจ อันเป็นประโยชน์แก่น้ำใจและดวงจิตต์ของมนุษย์ได้อย่างยิ่ง

กิจกรรมทั้งหลายของมนุษย์ ไม่ว่าสิ่งใดทุกชนิด จะเป็น การประดิษฐ์ หรือการจำหน่าย หรือการบริโภคและใช้สอย เราย่อมนับกันว่าเป็นการประกอบประโยชน์อยู่ในตัวด้วยแล้ว ถ้าเราเอาศิลปินมาบวกเพิ่มเข้าอีก เพื่อให้เป็นประโยชน์ในทางดวงจิตต์ขึ้นได้ด้วยอีกส่วนหนึ่ง กิจกรรมเหล่านั้นก็สมควรจะนับได้ว่ามีค่าขึ้นอีกส่วนหนึ่ง นั่นเป็นจุดหมายที่เห็นได้ชัดที่สุดแล้วว่าศิลปินเป็นสิ่งที่เพิ่มค่าให้แก่ของและธุรกรรม เราเห็นได้เหมือนกันว่าประเทศใดที่มีศิลปินถูกต้อง และดีเลิศ กสิกรรม อุตสาหกรรมและพาณิชย์การทั้งหลาย ในประเทศนั้น ย่อมมีค่าและเจริญขึ้นเป็นลำดับกันไป และประเทศใดที่ศิลปินร่อยร่าล้าหลัง เขา ไม่ทันสมัย จะประดิษฐ์คิดทำสิ่งใดก็ไม่เป็นผลดี, เพราะศิลปินที่ไม่ถูกต้อง ที่เลว หรือที่ผู้บริหารการงานไม่เล็งเห็นคุณค่า และเข้าใจในทางนี้ จึงเป็นเหตุให้ถ่วงธุรกรรมเหล่านั้นไว้ ไม่ให้สมบูรณ์เต็มเม็ดเต็มหน่วยได้เลย

ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการอนุมัติคิดแบบ และการก่อสร้าง

แล้ว ศิลปในทางนี้หมายถึงสถาปัตยกรรมเป็นงานประเภทวิจิตร
ศิลป์ และเป็นงานการของสถาปนิก ผู้เป็นช่างศิลป์ ถ้าจะให้
เข้าใจลักษณะของการงานประเภทนี้ให้ดีขึ้น ๆ แล้ว เราจะต้อง
เข้าใจความหมายของคำว่า “ศิลป์” และ “วิจิตรศิลป์” กันเสีย
ก่อน ซึ่งจะอธิบายในที่นี้ ก็ชักจะมากเรื่องไปกว่าความสมควร
จึงขอล่าวแต่เพียงว่า “ศิลป์” ซึ่งมหาชนโดยมากมักจะเดากัน
เอาว่า อะไรก็ไม่ทราบละ ที่ทำให้สิ่งของหรูหราขึ้น แพงขึ้น
และเกี่ยวกับการแต่งของให้งาม ที่จริง “ศิลป์” ที่ถูกต้องและ
ที่ดีแล้ว ไม่จำเป็นจะต้องหรูหรา ราคาที่เพียงสมควรกันกับงาน
ไม่จำเป็นจะต้องแพง การประหยัสนั้นเองก็เป็นจุดหมายสำคัญ
ของศิลป์ และสุดท้าย “ศิลป์” ไม่จำเป็นจะต้องเกี่ยวกับความ
งามเลยสักนิดเดียวก็เป็นได้

พูดสั้น ๆ เราว่าได้ว่า “ศิลป์” คือความชำนาญคันการ
ประดิษฐ์คิดทำด้วยความเลือกเฟ้นแล้ว ทั้งในทางความคิด เครื่อง
ใช้ และวิธีทำ อันเหมาะสมเข้ากับความประสงค์และความ
เจตนา การกระทำเช่นว่านี้ เป็นการแสดงความคิดเห็นและความ
รู้สึกของช่างศิลป์ให้ผู้ที่รู้จักดูแลเข้าใจฟัง เกิดมีความคิดและ
ความรู้สึกขึ้นได้ เช่นเดียวกันกับช่างศิลป์ ผู้ให้กำเนิดแก่ศิลป
วัตถุนั้น อาการที่ความคิดและความรู้สึกต่อเชื่อมไปได้ถึงผู้อื่นให้
กำเนิดอีกต่อ ๆ ไปได้ ทั้งความดี, ความงาม, ความสุข, ความ

สำราญ, ความสัตย์จริง, และความรัก ซึ่งบางท่านได้เคยกล่าวไว้แล้วว่า เป็นสิ่งดีเลิศ แต่สำหรับช่างศิลป์แล้ว เขาถือกันว่า “ศิลป์” เป็นสิ่งที่ดีเลิศ เพราะสามารถเป็นเชื้อให้ความดี และคุณค่าอื่นๆ ติดต่อเชื่อมไปถึงผู้อื่นได้

เมื่อนายโรมิโอสละชีวิตให้นางสวูลีเอท์ ทำให้ผู้ดูละครรู้สึกสลดใจสงสารคู่รักทั้งสองเป็นหนักหนา ความสามารถที่กระทำให้ผู้ดูรู้สึกได้เช่นนั้น ไม่ใช่ความสามารถของนายโรมิโอ แต่เป็นความสามารถของเชกสเปียร์ ช่างศิลป์ผู้ประพันธ์เรื่องรักวิเศษนั้นขึ้น การกระทำได้ถึงเพียงนั้น เรานับกันว่าเป็นความสามารถอย่างวิเศษที่น่าชม สมควรแล้วที่จะยกเชกสเปียร์ขึ้นเป็นเอกกวี ดูแต่เรื่องนายโรมิโอเขาไปได้กันกับนางสวูลีเอท์ ของเขาอย่างไรเท่านั้น ยังจุใจคนได้เป็นหนักหนา สามารถทำให้ปลาบปลื้มสลดเศร้าเสียใจร้องไห้ใจฝ่อกันไปได้ เพราะความรักเข้าสิงอยู่ในน้ำใจคน ถ้าจะว่าจะเพาะตัวบุคคลแล้ว คนเราโดยมากตั้งแต่เกิดมาเป็นตัวเป็นตนไปจนถึงวันตาย ก็คงจะไม่ได้พบได้เห็นความรักอย่างของนายโรมิโอและนางสวูลีเอท์นี้กับเขาเลยสักครั้งเดียว ถึงกระนั้นก็ยังพลอยออกรสไปกับเขาด้วยได้ แต่สำหรับสาธารณชนหมู่มา คือ ประชาชนทั้งชาตินั้น เราต้องการเครื่องกระตุ้นน้ำใจอย่างอื่นที่ลึกและแรงกว่านั้น ที่มีลักษณะเป็นวิริยคุณแก่กล้า และความปรารถนาอย่างอื่นที่สูงกว่าความ

ลุมหลงรัก สิ่งอื่นที่เป็นความนิยมอย่างยอดเยี่ยมแห่งความคิด เช่นอารยวิจิตรศาสตร์ (Civic Aesthetic) ซึ่งเป็นปัจจัยให้มหาชน เลื่อมใสบูชาจนสามารถสละชีพเพื่อชาติ, ศาสนา, พระมหากษัตริย์ และรัฐธรรมนูญของประเทศได้

การแสดงความนิยมและปลูกความนิยมของมหาชนทั่วทั้ง คณะทั้งประเทศ นี่และเป็นจุดหมายสำคัญอย่างหนึ่งของสถาบัน ตยกรรม และเป็นทางเดียวที่จะทำได้เช่นนั้น

เซอร์ คริสโตเฟอร์ เวน ได้ว่าไว้ว่า “สถาบันตยกรรมเป็น ประโยชน์ในทางการเมือง, สถาปนาประชาชาติขึ้นไว้ให้มั่นคง, ชักจูงประชาชนและพาณิชย์ให้มารวมกันอยู่เป็นสมาคม ทำให้ ประชาชนรักบ้านเกิดเมืองนอน ซึ่งเป็นความรักที่กำเนิดคุณงาม ความดีแก่สาธารณสมบัติได้อย่างยิ่ง”

มนุษย์เป็นผู้สร้างและปรับปรุงนคร แต่นครจะและกลับ เป็นผู้ปรับปรุงนิสัยมนุษย์ ถึงแม้ว่ามนุษย์จะเป็นผู้ปรับปรุง และสร้างนครขึ้น แต่นครนั้นเองและจะห้อมล้อมอบรมการ อยู่กินของประชาชนที่มีระเบียบเรียบร้อยหมดจดงดงาม อัน ปรับปรุงและสร้างขึ้นโดยสถาปนิกที่รอบรู้และสามารถจริง ๆ แล้ว ย่อมบังเกิดผลดีตลอดจนถึงนิสัยใจคอของประชาชนในการอยู่ กิน การทำมาหากิน การรื่นเริง และการไปมาหากันได้สะดวก สำราญ และปลอดภัย ฝ่ายนครที่ไม่มีผัง หรือปรุงและสร้างขึ้น

โดยผู้ที่ไร้ความรู้ความชำนาญและความสามารถ หรือโดยนัก
 ตรัสรู้ในสรรพวิชาสืบปัญญาแล้ว การอยู่กิน การประกอบธุ
 การ และการไปมาหากิน ก็ชุลคุหลักไม่สะดวกดี, ที่ทางจะร
 ้างไม่หมดจดบริบูรณ์ดี นิสสัยใจคอของมหาชนก็จะแคบ
 หุจจริต ขึ้น้อ เอาเปรียบกัน ไม่ไว้ใจกัน และเกียจคร้านเป็น
 ธรรมดาการรื่นเริง ก็มีแต่การพะนันและอบายมุขต่าง ๆ บ้าน
 เมืองจะเจริญขึ้นอย่างไรได้ โดยที่การผังเมืองและการสร้างนคร
 ที่ดีจริงแล้วจำเป็นต้องเกี่ยวข้องกับวิชาจิตรศาสตร์ และกำเนิดจาก
 ความคิดเห็นอันรอบคอบอย่างช่างศิลป์ เราจึงจำต้องเน้นไว้ในที่
 นี้ว่าการผังเมืองนั้นเป็นงานของสถาปนิก ผู้ให้กำเนิดและนฤมิต
 คิดแก้ไขให้ความสะดวกได้แท้ ๆ เพราะเหตุนี้ เราจึงนับว่า
 สถาปัตยกรรมเป็นธุระการที่ให้กำเนิดแก่อารยภาพและการก้าวหน้า
 ซึ่งนครย่อมเป็นผู้นำจังหวัดและประเทศให้ตามกันไป

ส่วนงานที่เกี่ยวข้องด้วยตัวบุคคล หรือพาณิชยสมาคม เรา
 สังเกตเห็นได้ว่า ในเรื่องถ้อยเรื่องความและโรคภัยไข้เจ็บแล้ว
 มหาชน ส่วน มาก มักมอบกายถวายชีพให้ แก่ เนติบัณฑิต และ
 แพทย์ และยอมทำตามคำแนะนำของเขาด้วยความไวใจเป็นที่สุด

ฝ่ายสถาปนิกผู้มีฐานและอาชีพที่คล้ายคลึงกันกับเนติบัณฑิต
 และแพทย์เป็นอันมาก แต่โดยที่ยังเป็นอาชีพที่ไม่สู้จะมีผู้ใด
 รู้จัก มหาชนจึงเข้าใจกันว่า สถาปนิกนั้นก็ไม่ผิดอะไรกันกับ

ผู้รับเหมา หรือนายหน้าที่มุ่งมาหากำไรนั่นเอง เมื่อประกอบ
 ธุรกิจ สถาปนิกจึงมักจะถูกใช้เป็นช่างศิลป์, ทนายความ, วิศวกร,
 แม่เรื่อน, เสมียนช่างเขียนตอบ ฯลฯ และเป็นอัยพรหมที่เขาจิก
 หัวใช้ในกิจการทุกอย่าง แต่พอถึงเวลาคิดค่าธรรมเนียมกัน
 เข้าแล้วก็ยังจะถูกหาว่าเป็น “อัยโจร” ด้วยอีกอาชีพหนึ่งมหา
 ชนไม่เข้าใจกันว่า สถาปนิกเขาจะคิดค่าธรรมเนียมของเขาเป็น
 “กำไร” ไปในราคารงาน อย่างผู้รับเหมาเงินเคยทำกันมานั้นไม่ได้
 เพราะมารยาตรแห่ง “สมาคมสถาปนิกสยาม” ห้ามมิให้เขาทำ
 เช่นนั้น หรือรับทำการงานอย่างผู้รับเหมา หรือเป็นผู้รับเหมา
 ถึงการจ่ายเงินให้แก่ผู้รับเหมา เขาก็มีหน้าที่เฉพาะแต่เพียง
 ตรวจสอบใบเบิกของผู้รับเหมา แล้วลงนามออกใบอนุญาตขอ
 ให้แต่ผู้จ้างจ่ายเงินให้แก่ผู้รับเหมาไป ตามจำนวนที่สมควรกัน
 กับราคารงานที่ได้ทำไปแล้ว เขาไม่มีหน้าที่รับเงินมาจ่ายแทนผู้
 จ้าง และผู้ที่ถือตัวว่าเป็นสถาปนิกที่เคร่งจริง ๆ แล้วเขาไม่ทำ
 เช่นนั้นกัน เงินค่าธรรมเนียมที่เขาควรจะได้รับ เขาก็ต้องคิด
 ตามส่วนอันสมควรกันกับราคาของงาน ตามที่สมาคมได้วางไว้
 เป็นมาตรฐาน รวบรวมละหกลถึงร้อยละสิบ แล้วแต่ชนิดและ
 ปริมาณของงานอันเป็นจำนวนที่น้อยกว่าผลของงาน และการ
 ประหยัดที่เขาควรจะทำให้แก่ผู้จ้างได้เป็นอันมาก

หน้าที่ของสถาปนิกนั้น นอกจากจะเป็นผู้แนะนำเจ้าของ

งานทางศิลปและเทคนิคแห่งการก่อสร้างและเป็นผู้ออกแบบแล้ว
 ยังมีหน้าที่เป็นคนกลางระหว่างผู้จ้างและผู้รับเหมาในส่วนที่
 เกี่ยวกับสัญญาที่ได้ตกลงกันไว้ การงานที่แท้จริงแล้วจะกระทำ
 ได้ก็เมื่อผู้ที่เกี่ยวกับการงานนั้นไว้วางใจกัน ไม่เอาเปรียบกัน และ
 ปฏิบัติหน้าที่ให้แก่กันตามข้อความที่ได้ตกลงกันไว้แล้วโดยที่
 สถาปนิกเป็นผู้ออกแบบ เรียบเรียงรายการ และร่างสัญญา
 ตลอดมาแล้ว เขาก็ยอมเป็นผู้ที่เข้าใจความหมายของการทำงาน
 ที่จะต้องทำได้ทีเดียว เขาจึงมีฐานอันสมควรที่จะเป็นคนกลาง
 ระหว่างผู้จ้างและผู้รับเหมาได้ และจะต้องควบคุมมิให้ผู้รับเหมา
 เอาเปรียบผู้จ้าง หรือผู้จ้างเอาเปรียบผู้รับเหมาด้วยเหมือน
 กัน เขาจะต้องพยายามให้การงานดำเนินไปตามข้อความในสัญญา
 และรายการที่สุดที่จะทำได้ ถึงแม้ว่าสถาปนิกจะได้ค่าธรรมเนียม
 จากผู้จ้างและมีหน้าที่รักษาผลประโยชน์ของผู้จ้างโดยเฉพาะก็
 จริงอยู่ แต่หน้าที่ของสถาปนิกนั้นไม่หมายถึงการรับจ้าง ผู้ใด
 เป็นใจสนับสนุนในการฉ้อโกงผู้อื่นด้วยเลย ดังนั้นสถาปนิกจึง
 ต้องรักษาฐานของเราเป็นคนกลางในระหว่างเวลาที่ควบคุมการงาน
 อยู่ นั่น ด้วยความแน่วแน่และเที่ยงธรรมที่สุดที่จะทำได้ โดย
 ที่ธุรการที่เขากระทำนั้น เป็นกรงานของผู้จ้างทั้งสิ้น เขาจึงคิด
 ค่าธรรมเนียมจากผู้จ้าง และไม่ใช่ผู้รับเหมา ซึ่งเป็นผู้ที่รับผล
 ประโยชน์จากผู้จ้าง เช่นเดียวกับตัวของเขาเอง ถ้าเขาคิดค่า

ธรรมเนียมส่วนของเขาจากผู้รับเหมา ดังที่ผู้จ้างบางรายมีประสงค์ และเห็นว่าควรจะเป็นเช่นนั้นแล้ว นอกจากที่ผู้จ้างจะทราบไม่ได้เลยว่า เขาได้คิดเอาค่าธรรมเนียมเท่าไรแล้ว เขาก็ต้องกลายเป็นลูกจ้างของผู้รับเหมาไป หรือมิฉะนั้นก็ต้องกลายเป็นผู้รับเหมาไปเสียเอง นอกจากนี้ถ้าเขาไปแบ่งกำไรกันกับผู้รับเหมาแล้ว เขาจะขาดฐานเป็นบัณฑิต (คือ ผู้ที่ประกอบอาชีพทางให้ความรู้โดยอาการแนะนำ และรักษาผลประโยชน์ของลูกความ เช่น เนติบัณฑิต หรือ แพทย์) และกลายเป็นช่างหักถกรม นายหน้าหากำไรอย่างผู้รับเหมาย่อยอื่น ๆ ไป สมาคมสถาปนิกสยามจะยอมให้กระทำเช่นนั้นไม่ได้เลย สถาปนิกเขาไม่รับจ้างแต่เขารับค่าธรรมเนียม เช่นเดียวกันกับเนติบัณฑิตและแพทย์ จึงสมควรจะได้รับความไว้วางใจจากมหาชนทั้งหลาย ไม่น้อยไปกว่าสมาชิกแห่งคณะอาชีพทั้งสองนั้น ที่จริง ถ้าในภาษาสามัญเราเรียกสถาปนิกกันเสียใหม่ว่า “หมอตึก” เช่นเดียวกับ “หมอยา” และ “หมอความ” บางทีก็อาจได้รับความไว้วางใจมากกว่าเด็ยวณละครมั่ง

ความจริงนั้น สมาคมสถาปนิกสยามทราบดีแล้วว่า ความไว้วางใจย่อมมีได้ก็แก่ผู้ที่รักชื่อเสียงและประกอบการทำงานด้วยความเคร่งครัดเคารพต่อมารยาทของสมาคม และประกอบประโยชน์ให้แก่สาธารณชน โดยปราศจากความหมายเอาเปรียบ

และเห็นแก่ทางได้ของตนเองฝ่ายเดียว ถ้าสถาปนิกทุกคนยก
การเป็นประโยชน์แก่เจ้าของงานขึ้นเป็นสำคัญกว่าทางได้ของตน
เองแล้ว ความไว้วางใจของสาธารณชนก็คงจะไม่ไกลไปนัก
หนา ดังนั้นความเจริญของคณะอาชีพก็อยู่ที่ความประพฤติของ
สมาชิกแห่งคณะอาชีพนั่นเอง

เมื่อมหาชนเลิกการประพฤติดัวเป็นนกงเป็นหนู เลิกการ
ขูดรีดทำร้ายอยู่กันเอง และก้าวขึ้นมาถึงระดับแห่งอารยชนที่ทันสมัย
กันแล้ว ก็ควรมอบหน้าที่ก่อสร้างบ้านเรือนโรงงานให้สถาปนิก
ผู้ชำนาญในทางวิศวกรรมและเทคนิคแห่งการก่อสร้าง การงาน
นี้จะได้ผลเต็มเม็ดเต็มหน่วย จากระบบเงินที่ต้องเสียสละไป
ดีกว่าการงานที่กระทำโดยผู้ที่สักแต่จะทำได้เท่านั้น

จงไว้วางใจในสถาปนิก เพราะโดยสถาปนิกเท่านั้น ท่านจึงจะ
สามารถมีบ้านที่บริบูรณ์ทั้งเทคนิคและศิลปะที่สะดวก ที่ถาวร ที่
ราคาพอสมควร ที่มอดสมัย ที่หมดจดงดงาม ที่จะให้ความผาสุก
สำราญใจแก่ท่านได้ และที่จะยืนราคาอยู่ได้นานที่สุด

สถาปัตยกรรมนั้นเราเข้าใจกันอย่างไร

วันหนึ่ง ผู้เขียนได้โอกาสเฝ้าพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงได้ฉวยโอกาสนั้น กราบบังคมทูลถามถึงคำแปลคำภาษาฝรั่งว่า Architecture เป็นภาษาไทย, และโดยพระมหากรุณาธิคุณเป็นล้นเกล้า ๆ จึงได้รับพระราชทานพระราชหัตถเลขาจะเพาะจากพระราชหัตถ์ที่เดียว ดังปรากฏในสำเนารูปถ่าย ที่ได้พิมพ์ขึ้นไว้พร้อมกันกับข้อความเหล่านี้ ในขณะที่ท่านเจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี เฝ้าฝ่าละอองธุลีพระบาทอยู่ที่นั่นด้วย, ผู้เขียนจำได้ว่าได้ส่งพระราชหัตถเลขาขึ้นนั้นให้ท่านดู, และบางทีเนื่องจากเอกสารฉบับนี้ก็เป็นได้ “ปทานุกรม” จึงได้พิมพ์คำว่า “สถาปัตยกรรม” และ “สถาปนิก” ขึ้นไว้ ผู้อ่านจะเห็นได้ว่าคำเหล่านี้เพี้ยนกันกับพระราชหัตถเลขาที่ว่า สถาปัตยกรรม และ สถาปนิก ที่ล้นเกล้าได้ทรงแปล Architecture ว่า “สถาปัตยกรรม” ซึ่งเป็นคำที่ตรงกันกับคำในภาษาอังกฤษว่า “Building” ด้วยเหมือนกันเช่นนั้น, น่าจะเป็นเพราะพจนานุกรมอังกฤษบางฉบับ เทียบความหมายของคำว่า “Architecture” ว่าหมายถึง “The Art and Science of Building” อันแปลเป็นภาษาไทยว่า “สถาปัตยกรรม” หมายถึง “ศิลปและวิทยาแห่งการก่อสร้าง” ดังนี้แลเท่านั้น

เช่นนั้นแล้ว ความสำคัญอยู่ที่ “การก่อสร้าง” แต่สำหรับช่างศิลปโดยมาก และในความเห็นของผู้เขียนแล้ว คำว่า “Architecture” ก็นั้นความมากกว่านั้น, และควรจะหมายถึง “ศิลปและวิทยาแห่งการก่อสร้างที่เฉลียวฉลาด และประกอบทำขึ้นด้วยศิลปลักษณะ”

ความสำคัญอยู่ที่วิธีประกอบทำขึ้น คือ การปรับปรุงผัง, และศิลปลักษณะ

การที่บ้านเมืองทั้งๆ ประเทศ รกรุงรังกะกะไปด้วย “อาคาร” อันเป็นสิ่งที่น่าละอายขายหน้าแก่ชนชาติอื่นเขาเป็นนักหนา, ไร่นาป่าละเมาะที่พินาศไป เพราะการกระทำอย่างไรความสอต่อ่งไหวพริบ กิดลวงหน้าอันสมควร, ตึก เรือน โรง ร้าน ถนน ถนนทางและการไปมา ที่ประกอบทำการขึ้น โดยไม่มีผังหรือแผนการจรรยาอย่างใดเลย และ “อาคาร” และตึกเจ้ากรรมเหล่านี้, บางแห่ง, ก็ช่างแน่นหนาแข็งแรงทนทานเสียนี้กระไร, เพราะเป็นสิ่งที่สร้างขึ้นโดยความรู้เทคนิคพอสมควร, โดยวิศวกร, ผู้รับเหมา ข้าราชการทั้งฝ่ายทหารและพลเรือนแทบทุกชั้นแทบทุกตำแหน่ง ต่างคนต่างก็เป็นผู้ชำนาญกันไปหมด.

ในประเทศนี้ ในสมัยเก่า ข้าราชการบางคน, เมื่อมีตำแหน่งบริหารสูงพอสมควรแล้ว, เมื่อได้เจ้าเข้าแก่เงินตั้งเข้าสมรู้ร่วมคิดเป็นพรรคพวกด้วยแล้ว, ก็พร้อมที่สนับสนุนตนเองขึ้นเป็นผู้

ชำนาญใน “ศิลปะและวิทยาแห่งการก่อสร้าง” ได้, และบางครั้งถึงกับกล้าเปลี่ยนแบบของสถาปนิกและวิศวกรเข้าด้วยซ้ำ ถ้าการงานที่เกี่ยวกับการผังเมืองด้วยแล้ว เจ้าหน้าที่เหล่านั้นก็ยิ่งแน่ใจในตัวเองมากขึ้น, เพราะเชื่อว่าตัวเองเท่านั้นเป็น “เจ้าของท้องที่” จึงควรมีเสียงมากกว่าผู้อื่นหมด, ตามที่ได้เคยเป็นมาแล้ว, ข้าราชการเหล่านั้นมีอำนาจในการก่อสร้าง คือ การจำหน่ายเงินสาธารณสมบัติก้อนใหญ่ที่สุดก้อนหนึ่ง โดยความไว้วางใจแห่งท่านผู้ใหญ่ อย่างน้อย, ในส่วนที่เกี่ยวกับวิจิตรศาสตร์ (Aesthetic) อันเข้าใจกันว่า เกี่ยวด้วยเชาวสามัญ (Common Sense) ซึ่งเป็นความเข้าใจผิดอย่างที่สุด บ้านเมืองของเราจึงได้กลายเป็นรูปกาตุนตลกกับโรงโปเกผสมกันไป. ว่าทั่วๆ กันไปแล้ว ภูมิประเทศที่เป็นเช่นนั้น เป็นทำเลสถาปัตยกรรมที่ล้มละลายไปเสียแล้ว. ว่าละเพาะอาคารและการก่อสร้างแล้ว วัตถุเหล่านั้นไม่ใช่ “สถาปัตยกรรมวัตถุ” เลย, เพราะในทางสถาปัตยกรรมแล้ว คุณภาพทางเทคนิคเท่านั้นยังไม่พอ, คือ สถาปัตยกรรมนั้น ไม่หมายถึงการก่อสร้างที่ทนทานแข็งแรงเท่านั้น, เพราะยังขาด “ศิลปะลักษณะ” อันเป็นส่วนที่ สถาปัตยกรรม ทำให้การอาคารและการโยธามีคุณค่าเพิ่มขึ้นอีก, คือ จะต้องมีความขลัง “ความศักดิ์สิทธิ์” หรือคำใดก็ไม่ทราบละที่ช่างศิลป์เขาเข้าใจกัน ซึ่งลักษณะที่สามารถจะทำให้ของสามัญกลายเป็น “ศิลปะวัตถุ” ได้,

ที่เบอร์นาตชอว์เรียกว่า “Life force” ที่ฝรั่งเศสเขาเรียกกันว่า “Elan Vital” หรือ “Etingelie divine” เข้าประกอบอยู่ด้วยจึงจะเรียกได้ว่า “สถาปัตยกรรม”

ดังนี้ สถาปัตยกรรมจึงเป็นงานของช่างศิลป์แท้ๆ และการฝึกสอนนักเรียนสถาปนิกรวมกันไป หมู่่่นักเรียนวิศวกรนั้น จะหวังให้ได้สถาปนิกที่จริง ๆ เห็นจะไม่เป็นผล, เท่าที่จะได้ก็เพียงวิศวกรโยธาที่รู้จักมูลวัตถุสถาปัตยกรรมบ้างเท่านั้นเอง.

การฝึกนักเรียนสถาปนิกนั้น ควรจะประกอบด้วยการอบรมฝึกสอนที่ระคนปนกันไปกับนักเรียนช่างศิลป์หัตถกรรมประเภทอื่นๆ เพราะสถาปนิกที่ดีแล้ว จะต้องมีความรู้เป็นช่างขึ้นสลักและวิศวกรปนกันตามส่วนที่สมควรกัน. ถ้าเราสอบดูในตำนานแล้ว จะเห็นได้ว่าอาชีพของเรานี้ชอบกลมาก เราจะถือเอาความสามารถในการสอบไล่ หรือวิชาที่เราเรียนกันตามโรงเรียนเป็นสำคัญก็ได้ เพราะเราทราบกันอยู่ทุกคนแล้ว ว่าผู้ที่ได้เคยแสดงความสามารถทาง “อาคาเดมิค” ในเวลาที่เรียนอยู่ด้วยกันกับพวกเรา แม้แต่พวกที่ ได้รับรางวัลและทุนศึกษา ได้ไปอยู่กรุงโรมก็ล้มลายหายสูญไปในความลืมเป็นส่วนมาก ไม่เห็นได้ทำงานสำคัญๆ กันเท่าไร

ตรงกันข้าม ความสามารถของสถาปนิกมักจะมาปรากฏกัน
 ขึ้นภายหลัง เมื่อการเลือกอาชีพได้พ้นเสร็จไปแล้ว เมื่อได้
 ประกอบทำงาน เมื่อได้แสดงกะส่วนแห่งนั้นตาให้ปรากฏ
 แล้ว จึงทราบกันแน่ ว่าใครเป็นสถาปนิกที่ดีจริงๆ หรือไม่ ดี
 จึงเป็นการลำบากแก่ผู้ที่เลือกอาชีพไม่ใช่เล่น ในตำนานแห่ง
 อาชีพนั้น เมื่อเราสอบดูให้ดีแล้วจะเห็นได้ว่า ในจำพวกช่างศิลป์ที่
 เป็นยอดเยี่ยมของอาชีพเหล่านั้น ช่างศิลป์ที่กลายมาเป็นสถาปนิก
 จากอาชีพอื่น ก็เคยมีมาแล้วเป็นอันมาก เช่น จากนักวิทยาศาสตร์
 เราได้คริสโทเฟอร์ วรณ, จากนั้นบ็อนลักเรได้มีแคลันเจอโลและ
 บรุนเนลเลซซีกีแพโรลท์ผู้คิดแบบวังลูว์ เป็นแพทย์ แวนเบอ
 เรอเป็นนักประพันธ์เรื่องละคร และในสมัยปัจจุบันนี้เอง เลอ
 คอบูสซีเอร์ (นามจริง ชาลซ์ จานะเรท์) เคยเป็นช่างศิลปงาน
 ภาพและจิตรกรรม ไม่เคยมีปริญญาหรือประกาศนียบัตรทาง
 สถาปัตยกรรมสักฉบับเดียว ยังกลายมาเป็นสถาปนิกผู้นำตัวเอก
 ทางสถาปัตย์การสมัยใหม่ มีผู้เอาอย่างทำนองกันทั่วทั้งสากล

วิสวก ไม่ปรากฏว่าเคยกลายเป็นผู้วิเศษทางสถาปัตย์การกับ
 เขาเลย

ทั้งนี้แสดงให้เห็นว่า วิสวการโยธาและเทคนิคทางวิชาก่อสร้างนั้น สำหรับสถาปัตย์กรรมแล้ว ไม่สู้จะสำคัญนัก กลับตรง
 กันข้าม และสถาปนิกที่มักเป็นห่วงทางเทคนิคมากนัก ก็กลับจะ

ไม่เปรื่องปราดรู้ทางศิลปลักษณะแห่งอาชีพเสียด้วยซ้ำ เพราะสถาปนิกมีหน้าที่ทำการก่อสร้างด้วยอาคาร “นฤมิต” คิดให้กำเนิดแก่การงานให้สดชื่น “เป็นทำนองใหม่” ฝ่ายวิศวกรมีหน้าที่หาวิธีกระทำการงานที่มุ่งจะเพาะในส่วนที่เป็นประโยชน์ และประหยัด คือ หมายถึง “วิทยาศาสตร์มากกว่าศิลปศาสตร์” ฝ่ายสถาปนิกนั้น หมายถึง “ศิลปศาสตร์มากกว่าวิทยาศาสตร์” และแท้ที่จริงการงานของสถาปนิก และวิศวกรโยธา ก็ดูคล้ายกันมาก มหาชนส่วนมากจึงไม่สู้จะเข้าใจ แต่การเป็นประโยชน์และการประหยัดทางวิศวกรเท่านั้น ย่อมเป็นจุดหมายอันจำกัด ซึ่งมหาชนผู้ที่มีความอบรมเพียงชั้นสามัญ พอจะเล็งเห็นความจำเป็นได้แต่เมื่อพุทธจริตรมและการศึกษาแห่งประเทศไทยรุ่งเรืองขึ้น มหาชนรู้จักเลือกเฟ้นสิ่งที่ดีจากสิ่งเลวได้ดีขึ้น การแข่งขันในการประดิษฐ์และพาณิชย์การมากขึ้น สาธารณนิยมเขยิบขึ้นมาถึงขีดแห่งอารยภาพขั้นสูงแล้ว การเป็นประโยชน์และการประหยัดเท่านั้น ย่อมไม่เพียงพอแก่ความปรารถนา จึงต้องแสวงหาสิ่งอื่นที่เกี่ยวข้องด้วยความคิดและดวงจิตดียิ่งกว่านั้นอีก อันประกอบขึ้นด้วยจิตตศาสตร์และความงามตามลักษณะของอารยชนผู้มีความคิดและความรู้สึกและความปรารถนาแสดงน้ำใจสูงขึ้น เป็นลำดับกันขึ้นไปทุกที สถาปัตยกรรมมีหน้าที่สนองผลให้แก่มหาชนผู้มีอารยภาพแล้ว ที่ปรารถนาสิ่งของการงาน อันประกอบด้วยวิจิตร

ศาสตร์และความงามมากกว่าความเป็นประโยชน์และการประหยัด
เท่านั้น

ข้อสำคัญอีกอย่างหนึ่ง ซึ่งผู้บริหารการศึกษา และสถาปนิก
ทุกคนควรจะปรับความเข้าใจเสียให้ดี คือ สถาปนิกจะต้องเป็นผู้
ที่รอบรู้ในสรรพวิชา และพฤติกรรมที่บริบูรณ์และทันสมัยที่สุด
มิฉะนั้นงานที่ทำก็ตามอาชีพอื่น ๆ เขาไม่ทัน ด้วยเหตุนี้ การ
ศึกษาที่บริบูรณ์ที่สุดจึงเป็นสิ่งที่จำเป็นอย่างยิ่งสำหรับอาชีพของเรา
เพราะสถาปนิกจะต้องแซกแซงเข้าไปช่วยในการทำงานทุก ๆ อาชีพ
ทุก ๆ อาชีพจะต้องมีสถานที่สำหรับประกอบทำทำงาน สถานที่
สำหรับเก็บของดิบและสินค้าที่ทำขึ้นแล้ว สถานที่ประกอบทำ
การทำงานและที่สำหรับคนงานพักอาศัยและอยู่กิน ที่ควรจะมีผัง
อันปรับปรุงขึ้นไว้ด้วยความชำนาญให้ได้ผลทางความสามารถและ
ประหยัดและสะดวกที่สุด ถ้าสถาปนิกผู้ใดขาดการศึกษาที่
บริบูรณ์จริง ๆ แล้ว ถึงแม้ว่าจะมีความสามารถทางวิชาเทคนิค
และรู้จักเครื่องใช้ในการก่อสร้างดีสักเพียงใด ก็ไม่ประกอบ
ประโยชน์และหน้าที่ของสถาปนิกได้จริง ๆ ส่วนที่เกี่ยวข้องกับความ
รู้รอบตัว รู้จักกาลเทศะ สมบัติผู้ดี และ ความสุจริตและเที่ยง
ธรรม เป็นความจำเป็นสำหรับสถาปนิก ไม่น้อยกว่าวิชาเทคนิค
และศิลปวิชาการ

ส่วนมากของการศึกษาของสถาปนิก เกี่ยวด้วยวิจิตรศิลป์

อันมีหน้าที่ทำให้วัตถุสามัญมีทรวดทรงที่กลมกลืนเหมาะสมจะกัน
กับหน้าที่และการงาน ด้วยเหตุนี้แม้แต่ความรู้ในวิชาก่อสร้าง
ทางเทคนิคจะสำคัญอยู่ เราก็ต้องนับว่าเป็นโท ความรู้ในทาง
โบราณคดีและตำนานศิลป์ ทั้งในมูลวัตถุสถาปัตยกรรมต่าง ๆ หรือ
สถาปัตยกรรมวิจิตร และทางจิตวิทยาศาสตร์คือทำนองแห่งสมัย
ต่าง ๆ ก็อยู่ระดับเดียวกันกับวิชาขีดเขียน วิชาเลข เยอออเมตรี
เมคานิก และสแตทิก ฯลฯ ที่เป็นโททั้งนั้น ส่วนวิชาผูกแบบ
นั้นสำคัญมากกว่า และที่สำคัญที่สุดนั้น คือ “ความสามารถคิด
เห็นเป็นรูป” ที่ทำให้ช่างสามารถเข้าไปอยู่ในดวงจิตต์ของผู้อื่น
ของงาน ของธุระการที่ต้องทำนั้นได้ ให้สามารถตัดสินใจได้เฉียบ
ขาดและถูกต้องโดยฉับพลัน ว่าจะต้องการอะไรกันแน่ แล้วจะ
ทำอย่างไรจึงจะแก้ปัญหาเหล่านั้นสำเร็จได้อย่างสะดวกเหมาะสมจะประ
หยัดและหมดจดงดงามที่สุด การที่สามารถแยกงานออก แล้ว
ปรับปรุงให้เข้ารูปอันมีลำดับถูกต้องดีเช่นนั้น ไม่มีผู้ใดที่จะสอน
ให้กันได้ เราต้องอาศัยความชำนาญในการประลองคิด และความ
รอบรู้ในการกระทำที่มีลักษณะเป็นการประกอบกิจด้วยวิจิตรศาสตร์
(Aesthetie Synthesis) ซึ่งเราจะต้องประลองหัดไว้ให้อยู่ในนิสัย
ของการกระทำงานของเราทีเดียว

อย่างไรก็ดี สำหรับสถาปนิกแล้ว ผู้เขียนเห็นว่า ความ
สามารถคิดเห็นเป็นรูป และความสามารถตัดสินใจให้ถูกต้องโดย

ฉบับล้นนั้น เป็นคุณภาพที่สำคัญที่สุด

ในการออกแบบต่าง ๆ ปัญหาที่สถาปนิกทุกคนคุ้นเคยจริง ๆ ก็มียุ่ปัญหาเดียวเท่านั้น คือ เรื่อง “เคสสถานบ้านเรือน” ชะนิตที่เราได้เคยอาศัยอยู่กินกันมาแต่เล็กจนโต ปัญหาอื่นๆ เราต้องเหี่ยวกันหาความรู้ที่เกี่ยวข้องกับปัญหานั้นกันเสียก่อน แล้วจึงจะทำนายหรือคิดแก้ปัญหา ด้วยความคิดเห็นเป็นรูปจากดวงจิตต์ของเราได้ การฝึกสอนสถาปนิกที่กระทำกันอยู่ในมหาประเทศนั้น มีส่วนบกพร่องอยู่สองอย่าง คือ ๑) การตั้งปัญหามาให้นักเรียนเสียเสรีทีเดียว ซึ่งในชีวิตเราแล้ว สถาปนิกจะต้องตั้งปัญหากันเอง ๒) การบังคับให้นักเรียนยึดถือเอาแบบร่างไว้เป็นหลักสำคัญ และแบบหมดจดที่จะเสนอนั้นก็ต้องตรงกันกับร่างเค้าเดิม ความประสงค์ที่นำบัญญัติอันเป็นหลักแห่งการฝึกสอนนี้ อยู่ที่ความมุ่งจะมีดความตัดสินใจขั้นต้นให้เฉียบขาดและแน่วแน่ซึ่งเป็นเรื่องที่จำเป็นและสมควรแล้ว แต่ส่วนมากของนักเรียนที่ต้องกระทำเช่นนั้น หาได้มีโอกาสสอบค้นหาความรู้ในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับปัญหา แบบร่างจึงมักจะกลายเป็นแบบเดากันไป เมื่อนักเรียนที่ประกอบการทำงานเช่นนั้นจนเคยตัวเสียแล้วออกมาหาถิ่น จึงมักจะใช้อาการเดาในการประกอบแบบไม่เหี่ยวกันหาความรู้ การงานจึงไม่ได้ลักษณะความรอบรู้อันสมควร สถาปนิกที่ดีจริงแล้วต้องไม่เดา ต้องเป็นผู้ที่รอบรู้ในธุรการและสรรพวิชาต่าง ๆ ด้วย

ความรู้จริง เคยได้เห็น ได้อ่าน ได้ยิน ได้ฟังมามากมาย และ
 ความรู้เหล่านั้นเองให้กำเนิดได้ซึ่ง “ภาวนามยปัญญา” (Inspiration)
 อันนำมาซึ่ง “การคิดเห็นเป็นรูป” และประกอบทำ และผูกขึ้น
 เป็นแบบได้นับพัน ด้วย “มโนภวังชธาตุ” (Subconscious) อัน
 เป็นผลมาจากความคุ้นเคยแห่งการประลองทำงานซ้ำของ

การประกอบทำอันบังเกิดจากดวงจิตต์และความชำนาญเช่นนั้น
 เป็นลักษณะที่ทำให้บังเกิดความคิดได้แปลกๆ เพื่อนำและเสนอ
 สนองกันกับวิศวกรและงานอื่นๆซึ่งเป็นการงานที่เคร่งครัดมัดติด
 อยู่กับมูลเหตุและตัวเลข (Fact and Figures) อันจะโลดโผน
 ไปมากนั้นก็ไม่ได้

ทั้งนี้ เราไม่หมายจะแสดงว่าอาชีพของเรานี้ประเสริฐไปกว่า
 อาชีพอื่น ๆ มากนัก แต่เราถือว่าอาชีพของเรานี้เป็นอาชีพที่ทำให้
 กำเนิดแก่อารยการได้ดีกว่าอาชีพอื่น ๆ และไม่ใช่แต่เพียงใน
 ส่วนที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาการโยธาให้หมดจดเท่านั้น

เฉพาะวิศวกรโยธา อันเป็นธุระการที่ใกล้กันกับอาชีพ
 ของเราเป็นที่สุด และมีผู้ที่เข้าใจลักษณะที่อาชีพทั้งสองนี้ ผิด
 กันอย่างไร น้อยนักในประเทศนี้ เราประสงค์จะบ่งให้ชัดว่า
 อาชีพทั้งสองนี้สนองกัน และถ้าผู้บริหารราชการอันเกี่ยวข้องกับ
 อาชีพทั้งสองนี้เลือกใช้ในทางที่ผิด ให้เกิดการแข่งแย้งกันขึ้นได้
 แล้ว ก็จะทำให้ชาติสาธารณประโยชน์อย่างน่าเสียดาย สถาปนิกนั้น

ควรใช้เป็นผู้คิด ผู้ฟัง ผู้ให้กำเนิดแก่การก้าวหน้า และดำเนินงานในส่วนใหญ่ที่เกี่ยวกับการไว้ลำดับปรับปรุง วิศวะเป็นผู้หาวิธีทำ ควบคุมการทำงานและตัดทอนให้ได้ความสามารถและประหยัด โดยค้นหาลงไปจนถึงส่วนน้อยแห่งการประกอบทำ เมื่อได้แบ่งหน้าที่กันไว้ได้เช่นนั้นแล้ว งานของเราจะแพ้ใครไม่ได้เลย เพราะเป็นการที่รวมหน่วยอันประกอบด้วยความคิดในดวงจิตต์ (Spirit) ซึ่งเป็นงานในส่วนของการสถาปนิก ความคิดทำด้วยวัตถุอันสมควรกับการงาน (Material) ซึ่งเป็นงานในส่วนของการวิศวกร และการประกอบทำด้วยความชำนาญ (Skill) อันเป็นการกระทำในส่วนรวม เช่นนี้แล้ว งานนั้นจึงจะเรียกได้ว่า “ศิลปวัตถุ” แท้ ๆ

ในส่วนที่เป็นความปรารถนาอันจุกจิกคณะอาชีพเราอยู่นัก ในขณะนี้ ก็คือเราปรารถนาจะใคร่ให้ท่านผู้ที่ดำรงอยู่ในตำแหน่งบริหารการบ้านเมืองจงได้โปรดใคร่ครวญและฟังคำร้องขอของเรา เพื่อให้เข้าใจหน้าที่ของสถาปนิก ผู้ให้กำเนิดแก่อารยภาพให้ดีขึ้น จะได้ใช้อำนาจของเราเป็นเครื่องมือในกิจธุระของประเทศต่าง ๆ ในการประกอบทำและการประหยัดด้วยวิจิตรศาสตร์ให้ถูกต้อง หน้าที่ของเราหาใช่แต่เพียงเขียนแบบหรู ๆ หรา ๆ มาดูกันเล่นเท่านั้น อันเป็นหน้าที่ของช่างหัตถการผู้เขียนแบบระดับเขาด่างหาก หน้าที่ของเราเกี่ยวกับการปรับปรุงผังและ

โครงการบ้านเมือง อันเกี่ยวข้องกับโชคชะตาของประเทศ

เราจึงขอร้องให้รัฐบาลสนใจในการฝึกสอนใช้ขยายอาชีพของเราให้มากขึ้นจะได้เป็นปัจจัยเร่งให้อารยภาพของประเทศเจริญยิ่งขึ้นเสมอไป

ฝ่ายสถาปนิกทั้งหลายก็ควรจะพยายามฝึกตนขึ้นมาให้สมควรกันกับความรับผิดชอบและหน้าที่แห่งองค์การของเรา อย่าละเลยเสียซึ่งการก้าวหน้าหาความรู้ อย่ามัวไปมุ่งทำแต่หน้าที่ผู้เขียนลอกแบบเท่านั้น ซึ่งแม้แต่จำเป็นและสนุกสนานสักเพียงใด ก็เป็นแต่วิธีแสดงความคิด จงอย่าลืมว่าการประกอบความคิดเห็นเป็นรูปในดวงจิตต์แล้วประกอบทำขึ้นเป็นศิลปวัตถุต่างหาก เป็นจุดหมายสำคัญของอาชีพของเราจริงๆ

แต่ถ้าจะว่าทางคณะอาชีพ และแม้แต่คณะเพาะตัวสถาปนิกทุกคนแล้ว ความสุจริตและเที่ยงธรรม ย่อมเป็นสิ่งที่สำคัญยิ่งกว่าสิ่งใดหมด จงระลึกเสมอว่าคณะเราดำรงอยู่เพื่อสาธารณประโยชน์ เพื่อชาติ และเพื่อศิลปของเรา และไม่ใช่ว่าเพื่อเอาเปรียบและข่มขอกเขากิน.

สถาปัตยกรรมศึกษา

เมื่อได้กล่าวแล้ว ถึงหน้าที่ของสถาปนิก ว่าเป็นผู้รับผิดชอบและแนะนำมหาชน องค์การ และธุรกิจทั้งหลาย, ว่าทั่วไปในทางวิจิตรศาสตร์ และวิจิตรศิลป์, ว่าโดยเฉพาะ ในทางศิลปและวิทยาแห่งการก่อสร้างที่เฉลียวฉลาด และประกอบขึ้นด้วยศิลปลักษณะ, การงานอันประกอบขึ้นด้วยศิลปลักษณะดังที่ว่านี้ เป็นสิ่งที่จำเป็นที่สุดสำหรับมหาชนในประเทศที่มีอารยภาพอันสมบูรณ์แท้. เมื่อประเทศเราหมายบำรุงกิจการทั้งหลายให้เจริญ และบริบูรณ์ด้วยอารยภาพอันทันสมัยแล้ว, การส่งเสริมสถาปัตยกรรม โดยสถาปัตยกรรมศึกษา จึงเป็นสิ่งที่จำเป็นใช้แต่เฉพาะในวงการของสถาปนิกเท่านั้น, การอบรมในศิลปและวิทยาการนี้ จำจะต้องเลยไปจนถึงมหาชนทั่วไป จนสามารถเข้าใจศิลปลักษณะ และจุดหมายของสถาปัตยกรรม ที่ห้อมล้อมเราอยู่เป็นนิจเสียบ้าง อารยภาพของประเทศเรา จึงจะนับได้ว่าประกอบด้วยพลุทธิธรรมและโภควิธีอันดีเยี่ยม.

จิตรกรรมและวิชาช่างปั้นสลักนั้น อาจนับได้ว่าเป็นวิธีสำแดงลักษณะของอารยภาพให้เห็นได้ชัดเจนก็จริงอยู่, แต่สถาปัตยกรรม ก็ยังเป็นทางที่แสดงให้เห็นได้ชัดเจนดีกว่าศิลป

วิชาทั้ง ๒ ประเภทนั้นอีก, แม้แต่วรรณคดีและตำนานที่เขียนขึ้นในยุคต่าง ๆ ก็ยังไม่สามารถฉายลักษณะของการอยู่กินในยุคนั้นกลับมาให้เราทราบได้ชัดเจนไปกว่าลักษณะที่เราสามารถจะอ่านได้จากสถาปัตยกรรมที่คนในยุคนั้นได้สร้างขึ้นไว้, ดังนั้น การพิจารณาสำรวจตรวจค้นจากสถาปัตยกรรม ในทางอารยคดีและโบราณคดี ย่อมเป็นวิชาที่พึงขยายให้เป็นประโยชน์ได้อีกมาก.

ตำนานของสถาปัตยกรรม

ตั้งแต่ยุคแห่งอารยภาพ “สมัยก่อนตำนาน” ตลอดมา สถาปัตยกรรมและวิศวกรรมนั้น เป็นธุรกิจที่รวมกันอยู่ใน “การก่อสร้าง”, เช่นเดียวกันกับวิทยาศาสตร์และศิลปศาสตร์ ได้เคยรวมกันอยู่ในปรัชญาศาสตร์ในปฐมสมัย. ครั้นมาเมื่อราว ๑๕๐ ปี ที่ล่วงแล้วมานี้เอง, วิศวกรรมดังที่เราเข้าใจกันในสมัยนี้จึงกำเนิดขึ้น, เนื่องด้วยการใช้วิชาคำนวณทางวิทยาศาสตร์เฉียบขาดขึ้น และเนื่องด้วยการแบ่งหน้าที่ของคอนกรีต อันเป็นวิชาของสมัยอุตสาหกรรม, แต่ก่อนสมัยที่ล่วงแล้ว ช่างก่อสร้างทั้งหลายจะเรียกว่า สถาปนิกหรือวิศวกรก็ตาม ได้เคยปฏิบัติการทำงานกันมาด้วยอาการกะงานโดยความชำนาญ และความคุ้นเคยคาดคะเนอย่างช่างศิลป์ด้วยกันทั้งนั้น.

ดังนี้ การงาน เช่น เพนียดหินที่สโตนเฮนจ์ก็ดี อุโมงใต้
น้ำยูเฟรทีซก็ดี, พีรามิดที่ประเทศอียิปต์ก็ดี, กำแพงและคลอง
ใหญ่ที่เมืองจีนก็ดี, อุทยานห้อยที่บาบิโลนก็ดี, ตลอดจนตึก
ปาเทนอนที่เอเธนส์ก็ดี, เหล่านี้, เราจะเรียกว่าสถาปัตยกรรมหรือ
วิศวกรรมก็ได้ทั้ง ๒ ประเภทงาน, เพราะในสมัยนั้น สถาปนิกยัง
ทำหน้าที่ของวิศวกรอยู่ คือ ผู้ควบคุมการขุดหิน ดิน และ
ควบคุมคนงานต่างๆ, และที่จริงในสมัยนั้นช่างปั้นสลักเคยเป็น
ผู้กระทำการงาน ที่ในสมัยนี้มักจะตกเป็นหน้าที่ของสถาปนิก,
คือ ผู้ควบคุมการประดับและแต่งอาคาร, และที่เคยมีหน้าที่อยู่
กับการก่อสร้างแท้ๆ เช่นการสลักกลดลายเครื่องประดับที่พระ
นครวัดเป็นต้น, สมัยนี้กลับกลายเป็นช่างปั้นตุ๊กตา ที่เขาไป
เที่ยวซุกไว้ตามพิพิธภัณฑสถานกันไป ด้วยเหตุผลหลายประการ
อันไม่จำเป็นจะนำมากล่าวในที่นี้.

สถาปนิกในสมัยต้นๆ ก็คือ คนงานหรือช่างหัตถกรรมที่มี
ฝีมือ ได้รับความชำนาญในธุรกิจ และมีอุปนิสัยเป็นหัวหน้า
สามารถแนะนำและควบคุมคนงานให้ทำงานเป็นหน่วยอันหนึ่งอัน
เดียวกันได้. การออกแบบในสมัยนั้น ก็มีแต่ขนาดเป็นเค้าเป็น
ทรงไว้เท่านั้น แบบละเอียดการแต่งและการประดับส่วนน้อย
เป็นหน้าที่ของช่างหัตถกรรมผู้กระทำเป็นพื้น, นายงานควบคุม
แต่ในส่วนใหญ่ของงานเท่านั้น.

การงานเป็นเช่นนี้ตลอดมา ทั้งในทวีปยุโรปและทางแถบประเทศเรานี้.

การฝึกหัดทำงานหรือสถาปนิก จึงรวมอยู่ในการฝึกช่างหัตถกรรมนั่นเอง, คือ ในโรงงานและที่ ๆ เขาทำการก่อสร้างกัน จนถึงสมัยเรเนอซันซ์

ในยุโรปสมัยเรเนอซันซ์นั้น เกิดมีอาจารย์ฝีมือดี ๆ ขึ้น รุ่งราวคราวเดียวหลายคน พวกลูกศิษย์ก็กรูกันไปสมัครขอทำ การงาน เพื่อหาความรู้กันมากมาย เพราะสมัยนั้นช่างศิลปหัตถกรรมเป็นอาชีพที่นิยมกันนักหนา, จนอาจารย์พวกนั้นกลายจากอาจารย์คนงาน ไปเป็นอาจารย์ชั้นสูงกัน จึงเกิดมีสำนักงานสถาปัตย์กรรมกันขึ้น. การออกแบบจึงแยกออกไปจากโรงงาน และที่ ๆ ทำการก่อสร้าง ไปเป็นสำนักการออกแบบจากแผ่นกระดาษเขียนแบบต่างหาก พราดจากช่างหัตถกรรมเสียทีเดียว.

ครั้นเมื่อภาคหลัง ๆ ของศตวรรษที่ล่วงมาแล้วนี้ ถึงสมัยอุตสาหกรรม, การปรับปรุงธุรกิจทั้งหลายทำให้รูปงานเปลี่ยนไปมาก, คือการแบ่งหน้าที่ของคนงานในอาชีพต่างๆ ได้แปลงรูปเพิ่มประเภทหน้าที่ขึ้นให้ เหมาะกันกับการขยายวงงานให้โตขึ้น เพื่อให้กะงานดีขึ้น และนับว่าดีขึ้น ช่างหัตถกรรมก็แยกออกไปเป็นสถาปนิกช่างปั้นสลักและช่างจิตรการ เป็นวิชาชีพที่เรียกกันว่าช่างศิลปแห่งหมู่วิจิตรศิลป์. สถาปัตย์กรรมนั่นเองก็แยกออก

เป็นวิศวกรรม ซึ่งแบ่งออกไปอีกต่อหนึ่งเป็น วิศวกรรมโยธา
 วิศวกรรมไฟฟ้า ฯ ล ฯ ดังที่ สถาบันธรรมจะได้แบ่งกันออกไป
 อีกเป็นสถาบันศิลปศาสตร์ สถาบันการวิทยาศาสตร์ และ
 สถาบันการอารยศาสตร์ ตามความเห็นของสถาปนิกในหมู่
 ประเศยุโรปกลาง
 นี่คือ สมัยของผู้ชำนาญ.

ความบกพร่องของการสถาปตยศึกษา โดยสำนักผู้ชำนาญ

ในสมัยที่สถาปตยศึกษายังรวมอยู่กับการฝึกช่างหัตถกรรม
 นั้น ลักษณะของสถาปตยการที่ประกอบทำขึ้นไว้กัน ก็ไม่สู้จะ
 มีก๊อย่าง มีเทวสถาน โบสถ์ ปราสาท เรือน บัอม ประตุ หอ
 รบ ฯ ล ฯ จึงเกิดเป็นประเพณีตามที่ได้เคยใช้กันมา ตามทำเล
 แห่งธรรมชาติและภูมิตำเนา จนกลายเป็นศิลปลักษณะ อันมี
 ทำนองพุทธจริตรมของประเทศไป อาจารย์ในสมัยนั้นก็แนะนำ
 ลูกศิษย์ในขนบธรรมเนียมและประเพณีเหล่านี้ จนเป็นแบบเป็น
 แผนกันต่อๆ มา. การเปลี่ยนแปลงจากแบบแผนที่ได้เคยใช้กัน
 จึงกินเวลาช้านานมาก สิ่งใดที่ได้เปลี่ยนไป ก็มักจะเป็นสิ่งที่เห็น
 ผลแล้วว่าดีขึ้นกว่าเก่าจริงๆ ไม่เปลี่ยนกันเล่นพอให้แปลกๆ

หรือแสดงกันเล่นเท่านั้น. ในสมัยเรเนซองส์ อาจารย์สำคัญๆ รุ่นใหม่ได้เที่ยวค้าหาตัวอย่างจากสถาบันวัตถุโบราณ มาแสดงเป็นเชิง “หลักวิชา” เพื่อให้ลูกซังกดักดำบรรพ์ ไปกว่าการทำงานของพวกอาจารย์คนงาน ตามแผนประเพณีที่ได้รับช่วงต่อๆ กันมา. การแข่งแย้งดักกันโดยวิธีย้อนกลับไปหาต้นเช่นว่ามานี้ ข่อมตัดทางก้าวหน้าตามที่ได้เคยกระทำกันมาแล้วในแผนประเพณี จึงเป็นเหตุให้ศิลป์ไม่เคลื่อนไหวดำเนินไปตามกระแสเป็นสายเดี่ยวกันไปได้, เพราะต่างอาจารย์ต่างก็ผันแปรแสดงกันไปคนละทำ จนเกิดมีสถาบันดักลักษณะพันทางต่างๆ นานาขึ้น, ลงท้าย, ต่างคนต่างก็ตั้งตัวเป็นผู้ชำนาญในสถาบันการณะเพาะประเภท ในทางสร้างวัดบั้ง ในทางสร้างวังบั้ง ในทางสร้างอนุสรณ์บั้ง ฯลฯ. นักเรียนที่สมัครเข้าไปเรียนในสำนักงานของผู้ชำนาญเหล่านี้ ก็ได้รับแต่ความรู้ในวงแคบๆ ฉะเพาะชนิดที่อาจารย์แห่งสำนักงานนั้นจะให้ได้ ด้วยเหตุนี้ สถาบันดักกรรมในประเทศที่เคยฝึกนักเรียนกันมาโดยวิธีสำนักงาน ตลอดมาจนราว ๒๕ ปีที่แล้วมาแล้วนี้ก็ยังมิ จึงเรอรัล้าหลังเขา ไม่ทันการเปลี่ยนแปลงของอุตสาหกรรมก่อสร้าง ที่ได้ก้าวหน้าผ่านไปเสียนานแล้ว.

บางประเทศ เช่นฝรั่งเศสเป็นต้น ได้เล็งเห็นความบกพร่องของการสถาบันดักศึกษาโดยวิธีสำนักงานนี้ จึงได้จัดการให้สอนสถาบันดักกรรมรวมกันไปกับวิชาจิตรศิลป์ ในโรงเรียนใหญ่ที่ได้จัด

ตั้งขึ้นเป็นพิเศษจะเพาะสำหรับวิจิตรศิลป์เท่านั้น เมื่อประมาณ ๒๕๐ ปีที่ได้ล่วงมาแล้ว ในโรงเรียนนี้ นักเรียนสามารถขยายความรู้ได้ทั้งในวิชาเทคนิคและในวิชาศิลปะต่างๆ เพราะนอกจากอาจารย์พิเศษในวิชาเทคนิคต่างๆ ที่เขาได้จัดให้มาสอนแล้ว การสมาคมระหว่างนักเรียนและอาจารย์ในวิชาวิจิตรศิลป์หลายประเภท หลายคณะ หลายๆ รายนั่นเอง ก็เป็นโอกาสให้เปิดหู เปิดตา นักเรียนให้ได้ยินได้ฟังความเห็นที่แปลกๆ ได้ดีกว่า ไม่จำกัดความรู้และโอกาสหาวิชาเหมือนศิษย์อยู่ในสำนักของอาจารย์ แม้แต่เป็นผู้ชำนาญ จะเพาะคนเดียวหรือสองคนเท่านั้น โรงเรียนวิจิตรศิลป์ และสถาปัตยกรรมในยุโรป แออเมริกาโดยมาก ก็ได้ถ่ายแบบไปจากโรงเรียนวิจิตรศิลป์พิเศษของฝรั่งเศสนี้ โดยพยายามอนุโลมตามการเปลี่ยนแปลงของอุตสาหกรรมก่อสร้างในประเทศเหล่านั้น ที่ได้เปลี่ยนรูปตามๆ กันมาเหมือนกัน.

ฝ่ายในประเทศเรา การฝึกช่างหัตถกรรมที่ได้เคยกระทำกันมาในที่ๆ ประกอบทำการงานกันนั้นก็ได้แนะนำกันเรื่อยๆ มา จนแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อจีนถ่ายเทกันเข้ามาในเมืองไทยมากขึ้น ความนิยมในฝีมือและสิ่งข้างจีนในสมัยนั้น ก็คล้ายกันกับความนิยมในสิ่งที่เป็แผนฝรั่งในสมัยนี้. จึงเป็นโอกาสให้ช่างหัตถกรรมจีนเข้าแย่งยึดตลาดก่อสร้างจากไทยไปจนสิ้น. เมื่อความนิยมแผนฝรั่งตามติดกันเข้ามา ช่างออก

แบบแผนฝรั่งก็รับเอาช่างหัตถกรรมจีนไปใช้ เพราะช่างหัตถกรรมไทยร่วงโรยกันไปหมดแล้ว ที่มีเหลืออยู่บ้างเล็กน้อย ก็ไม่แคล่วคล่องว่องไวเหมือนช่างจีน ทำการงานได้แต่ช้าๆ เพราะไม่มีระเบียบการทำงานที่สอดคล้องสนองกัน อย่างการช่างที่ทันสมัยเท่าๆ. การออกแบบแผนในสมัยหลังๆนี้ ก็เคยได้ฝึกกันมาตามทำนองสำนักงาน ในสำนักราชการเป็นพื้น จนมีจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยขึ้น แต่การที่ฝึกช่างเขียนแบบหรือสถาปนิก ที่ต้องพรากจากช่างศิลป์ และช่างหัตถกรรมเสียเช่นนี้ จะนับได้หรือว่าการสอนนั้นตรงกันกับการปฏิบัติงานแห่งอุตสาหกรรมก่อสร้าง ตามที่ใช้อยู่ในประเทศนี้ ?

เราเห็นได้จากที่ว่ามัน ว่าสถาปัตยศึกษานั้น ไม่ใช่วิธีการที่เราควรจะทำอย่างประเทศนี้หรือประเทศนั้นเขามาใช้กันได้ทั้งชุดทั้งหลักสูตร. ที่เราจะเก็บเอาส่วนที่ดีของเขาใช้นั้นก็สมควรแล้ว. แต่จุดสำคัญที่นำการศึกษาในธุรการประเภทนี้ อยู่ที่วิธีการของ “อุตสาหกรรมก่อสร้าง” ซึ่งการศึกษาชีพที่เกี่ยวข้องด้วยอุตสาหกรรมประเภทนี้จำเป็นจะต้องอนุโลมตามทั้งนั้น. เพื่อให้การสอนนั้นเหมาะสมกับวิธีการที่ใช้อยู่ หรือจะเปลี่ยนแปลงกันต่อไปภายหน้า.

สถาปัตยกรรมศึกษา และ อุตสาหกรรมก่อสร้าง

ถึงแม้ว่าจะปรับสถาปัตยกรรมศึกษาให้บริบูรณ์ทั้งในทางวิชา
เทคนิคและวิศวกรรมศิลป์ แต่ถ้าวิชาที่สอนนั้นไม่ตรงกันกับการเป็น
อยู่ของอุตสาหกรรมก่อสร้าง. และอุตสาหกรรมก่อสร้างนั่นเอง
ก็ยังไม่มีระเบียบอันสอดคล้องสนองกันดี ยังแข่งแย่งกันอยู่ ยัง
ขาดช่างหัตถกรรมและคนงานที่ชำนาญ และจำเป็นในวิธีการที่ทันสมัย
อิทธิพลของสถาปนิกจะมีได้สักเท่าไร ? ถ้าตลาดเครื่อง
ใช้ยังแข่งแย่งกันอยู่ด้วยอาการตัดราคา โดยไม่ถือเอาคุณภาพ
และประโยชน์ของวัตถุที่ขายเป็นสำคัญ และยังหาได้ปรับวิธีใช้
ให้มีมาตรฐานอันสมควรแล้ว, การงานของผู้ออกแบบก็ย่อมทอน
ค่าลดน้อยลงไป จะนับว่าเป็นการงานที่ดีที่เดียวอย่างไรได้ ? การ
นฤมิตคิดเห็นเป็นรูปในการงานก็ย่อมจำกัดอยู่ในวงแคบของความ
สามารถของช่างหัตถกรรมและเครื่องใช้ตามที่มีอยู่ในประเทศ.

ดังนั้น, ถ้าจะจัดการศึกษา ในคณะชีพที่เกี่ยวข้องกับอุตสาหกรรม
ก่อสร้างแล้ว จึงเป็นการสมควรที่รัฐบาลจะคิดบำรุงอุตสาหกรรม
นี้ให้มีลำดับอันเป็นระเบียบที่สามารถจะให้คุณภาพ และประหยัด
ได้ดีที่สุดที่จะทำได้ (ก) ในการแบ่งหน้าที่ของช่างและคนงาน
ให้ครบประเภทงานตามความจำเป็น และ (ข) ในการวางมาตรฐาน
ของลักษณะ, วิธีใช้, และประเภทของเครื่องใช้ในการก่อสร้าง
ต่างๆ. การกระทำอันสมควรนี้จะเป็นประโยชน์แก่โลกชีพ

ของประเทศได้ดีมาก, เพราะอุตสาหกรรมก่อสร้างนี้ ถ้าได้ปรับปรุงให้เข้ารูปการอันทันสมัยจริงๆ แล้ว จะเป็นอุตสาหกรรมที่ใหญ่โตที่สุดในประเทศได้ประเภทหนึ่ง และก้าวต่อไปถึงการประดิษฐ์, การประกอบ, และการใช้ในธุรกิจการทุกประเภท. เมื่ออุตสาหกรรมเข้ารูปดีแล้ว การศึกษาจึงจะปรับงานตามได้ตรงกันกับการปฏิบัติได้จริงๆ โดยจัดตั้งโรงเรียนศึกษาชีพให้เหมาะสมกับความประสงค์ และจัดหลักสูตรให้ตรงกันกับวิธีการของอุตสาหกรรมและเครื่องใช้ที่มีอยู่ในประเทศ. การศึกษาชีพเท่าที่ทำการอยู่ในประเภทก่อสร้างนี้ โดยมากก็ใช้หลักสูตรอย่างต่างประเทศ จึงเป็นปัญหาอยู่ว่า จะตรงกันกับธุรกิจในประเทศนี้หรือไม่ ?

สถาปัตยกรรมศึกษา และอาชีพของสถาปนิก

ในการปรับหน้าที่ของประเภทช่างและคนงาน ที่เกี่ยวข้องกับอุตสาหกรรมก่อสร้างนั้น ถ้าจะกล่าวแต่เฉพาะอาชีพของสถาปนิกเท่านั้น อาชีพนี้สมควรแบ่งออกได้เป็นสามหมู่ แล้วแต่คุณสมบัติ และความสามารถขยายความรู้ และการปฏิบัติงานนับแต่เมื่อสถาปนิกผู้นั้นสำเร็จการศึกษาขั้นต้นคือได้รับปริญญาหรือประกาศนียบัตร.

(๑) ผู้รับจ้างเขียนแบบ (Vocational)

(๒) เจ้าของสำนักงาน (Professional)

(๓) สถาปัตยศาสตราจารย์ (Cultural)

เราพอเข้าใจได้ว่าระหว่างผู้ที่รับจ้างเขาเขียนแบบในสำนักงาน กับสถาปัตยศาสตราจารย์ที่สอนในมหาวิทยาลัยนั้น การศึกษาที่จำเป็นเท่าๆ สำหรับคนสองประเภทนี้ ย่อมผิดกันและใกล้เคียงกันมาก. ดังนั้นสำหรับผู้ที่เหมาะสมแต่เพียงจะหากินเป็นช่างเขียนแบบในสำนักงานเท่านั้น การศึกษาวิชาสูงๆ ที่จำเป็นสำหรับสถาปัตยศาสตราจารย์ ก็เป็นการเปลืองทุนทรัพย์ และเวลาหากินเป็นอันมากอาจผิดกันได้ตั้งสามหรือสี่ปี. ปัญหาจึงมีว่าสถาปนิกที่เราจะฝึกกันในประเทศนี้ จะควรให้ (ก) เรียนรู้โดยวิธีสอนวิชาสมมุติทางทฤษฎีอย่างเข้มงวดกดขันกันจนเจนจบหลักสูตรที่จะสอนได้ เพื่อหวังให้เป็นสถาปัตยศาสตราจารย์ หรือเจ้าของสำนักงาน หรือ (ข) เรียนรู้ในทางปฏิบัติงาน อันสามารถจะเป็นประโยชน์ได้ทันทีโดยหวังประหยัดเวลาศึกษาให้น้อยลง เพื่อให้หันกลับมาได้โอกาสหากินทางรับจ้างเขาในสำนักงานได้โดยเร็วที่สุด.

ในต่างประเทศ. การรับจ้างทำงานในสำนักงานนั้น เคยถือกันว่าเป็นการฝึกหัดหรือเรียนทางปฏิบัติงานขั้นสุดท้าย เป็นบันไดขั้นหนึ่งซึ่งจะนำไปถึงตำแหน่งเจ้าของสำนักงาน หรือสถาปัตยศาสตราจารย์, แต่สมัยนี้เสียหุ่ยผ่านหัว, คำมีสำนักงานออกจะสูงมาก และในประเทศอังกฤษเป็นต้น องค์การใหญ่ๆ ก็มัก

จะมีสำนักงานสถาปัตยกรรมกันเสียเอง การงานจึงไม่มีพอเพื่อ
 แผ่ไปจนถึงสำนักงานเล็ก ๆ น้อย ๆ, การเป็นอาจารย์ในสำนัก
 สถาปัตยศึกษาและโรงเรียนช่างก็มักจะได้แต่ผู้ที่มีความสามารถ
 และความรู้เป็นพิเศษ, โอกาสสำหรับสถาปนิกส่วนมากก็แต่ผู้
 รับจ้างเขาเขียนแบบเป็นพื้น.

ในประเทศเราปัญหาผุดกันอยู่ที่ เรามีส่างต่างประเทศเข้า
 มายึดตลาดการออกแบบและทำการก่อสร้างไว้เป็นส่วนมาก สถา-
 ปนิกที่สามารถรัฐบาลและเทศบาลก็ต้อนรับเอาไว้เสียหมด, ปัญหา
 จึงมีว่า “ในประเทศนี้จะมีสำนักงานสถาปัตยกรรมไทย ขึ้น
 แพร่หลายอย่างประเทศอื่นเขาได้หรือไม่” การที่จะมีขึ้นได้นั้น
 เอง ในขั้นต้นก็ต้องอาศัยความสนับสนุนด้วยงานการของ
 รัฐบาล, เพราะมหาชนยังไม่เข้าใจคุณประโยชน์ของสถาปัตย-
 กรรม และเคยใช้ช่างต่างประเทศ ก็จะคงใช้กันต่อไปดังที่เคย
 มา, จึงเป็นการลำบากแก่ผู้ที่จะเริ่มตั้งสำนักงานขึ้นเป็นอันมาก,
 โอกาสที่จะได้เห็นสำนักงานสถาปัตยกรรมที่ประกอบกิจการงาน
 ใหญ่ ๆ โต ๆ ขึ้นในประเทศเรา เห็นจะยังอยู่วิกไกลนัก. อีก
 ประการหนึ่ง การที่มีสำนักงานของรัฐบาลและเทศบาลใหญ่ ๆ
 โต ๆ นั้น, แม้แต่สมัยนี้จะเป็นการจำเป็น ก็ไม่ควรจะนับว่าเป็น
 วิธีที่ดีที่สุด, เพราะเป็นวิธีการที่เปลืองเสียมาก และเป็นวิธี
 การที่จำกัดการก้าวหน้า ของสถาปัตยการที่ดีไว้ในวงการของ

รัฐบาล. ผู้เขียนเห็นว่าวิธีการอย่างที่ใช้กันในประเทศฝรั่งเศส และอเมริกันดีกว่า คือ รัฐบาลหรือเทศบาลมีสำนักงานย่อมๆ ไว้สำหรับควบคุมงานเท่านั้น, แต่เมื่อมีสถาปนิกฝีมือดีที่ประสงค์จะยกย่องเป็นพิเศษ ก็ตั้งขึ้นเป็นสถาปนิกของรัฐบาล มอบตึกสำคัญๆ ให้พิทักษ์รักษา เมื่อมีธุรกิจที่จะต้องกระทำขึ้นก็ให้คิดค่าธรรมเนียมอย่างสถาปนิกเขาคิดกัน, ดังนี้ รัฐบาลก็ได้ช่างที่มีฝีมือดี และเสียค่าป่วยการจะเพาะแต่งงานที่ได้ทำเท่านั้น โสหุ่ยผ่านหัวกันน้อยลง. ถ้ามีงานใหม่ ๆ หรือในสถานที่ซึ่งไม่มีสถาปนิกประจำ ก็จะได้เป็นโอกาสให้ผู้รับงานของรัฐบาลได้บ้าง. สถาปนิกของรัฐบาลก็มีโอกาสรับการงานภายนอก เป็นการเผยแพร่สถาปัตยกรรมให้ทั่วถึงกันได้. การปรับปรุงงานดังที่ว่านี้ ผู้เขียนไม่หมายความว่าทำได้ทันที แต่ขอเสนอไว้ในที่นี้ เพราะเห็นว่า เป็นนโยบายที่ควรจะต้องจำไว้ เพื่อความเจริญของสถาปัตยกรรมในประเภทสำนักงาน.

ทางฝ่ายสถาปัตยศาสตร์อาจารย์นั้น ความปรารถนาและตำแหน่งในประเภทนี้คงจะมีน้อยนัก โอกาสของนักเรียนที่ฝึกกันในประเทศนี้ก็คงจะมีน้อยที่สุด, ผู้เขียนจึงเห็นว่าไม่เป็นการสมควรที่จะสละทุนทรัพย์และเวลาเฉียวเชิญนักเรียนทั้ง ๆ ชุตในการศึกษาวิชาชั้นสูง อันจะไม่เป็นประโยชน์กับเขาได้ทันที, และปัญหาที่มีอยู่อีกเหมือนกันว่าในวิชาเหล่านี้ อาจารย์ที่เรารู้จักจะสอน

ได้ดีจริงๆ หรือ ?

จากที่เข้ามาแล้วนี้ ก็น่าจะลงความเห็นได้ว่าการสถาปนา-ศึกษาของนักเรียนชั้นต้นๆ นี้ ควรจะจัดให้เป็นแต่ผู้รับจ้างเขียนแบบเท่านั้น ไม่จำเป็นจะให้สูงจนเกินความประสงค์ที่มีในขณะนั้นัก และถ้าทำได้ก็ควรให้โอกาสแก่ผู้ที่มีกำลังอุปนิสัยและความเพียรเป็นพิเศษ ได้รับความอบรมและเรียนเพิ่มเติมในวิชาชั้นสูงๆ โดยโรงเรียนเวลาค่ำหรือนอกเวลาทำงาน ทั้งให้มีเวลาหากินเป็นผู้รับจ้างเขียนแบบไปด้วยกัน. นโยบายเช่นนี้ก็อาจให้ผลดีได้เหมือนกัน.

การเปลี่ยนชีวิตของนักเรียนที่จะต้องเป็น ‘กาก’

ในการศึกษาที่มีมาตรฐานที่สมควรได้รับประกาศนียบัตรหรือปริญญาแล้ว ผู้ที่เข้าสอบไล่ย่อมมีผู้ที่สอบได้บ้างและที่ตกบ้าง, ผู้ที่สอบตกนั้นก็คือ “กาก” อย่างชานอ้อยเรานี่เอง การศึกษาที่ไม่ให้โอกาสแก่คนประเภทนี้ ย่อมเป็นการทำงานที่ไม่สมควร เพราะเป็นการกระทำที่เปลี่ยนชีวิตมนุษย์และทุนทรัพย์ที่เสียไปในการศึกษาชั้นต้นๆ.

ผู้เขียนจึงขอเสนอว่า ในการปรับปรุงตำแหน่งและประเภทอาชีพที่เกี่ยวข้องกับอุตสาหกรรมก่อสร้างนั้น มีอาชีพอยู่สองประเภทซึ่งเกี่ยวข้องกับสถาปัตยกรรมมากอยู่ คือผู้คำนวณสอบจำนวนงาน (Quantity Surveyor) และผู้ตรวจงาน (Clerk of Works)

ซึ่งอาจให้โอกาสนักเรียนสถาปนิกที่เรียนไม่สำเร็จภาคต้น หรือภาคปลายได้รับการฝึกหัดเพิ่มเติมอีกประเภทละประมาณปีหนึ่ง เพื่อให้โอกาสได้รับประกาศนียบัตรในประเภทอาชีพทั้งสองนี้ นักเรียกภาคต้นก็น่าจะเป็นผู้ตรวจงานได้, และนักเรียนภาคปลายที่สอบเป็นสถาปนิกไม่สำเร็จ ก็คงจะรอบรู้ในวิชาคำนวณและจุดหมายของสถาปัตยกรรมพอที่จะเรียนต่อไป ให้เป็นผู้คำนวณสอบจำนวนงานได้. ดังนี้ อดุสาหกกรมก่อสร้างก็จะมีตำแหน่ง และประเภทอาชีพคล้อยไปให้ครบตำแหน่ง โดยมีสำนักศึกษาในอาชีพประเภทนี้เพิ่มขึ้น, และกำจัดการเปลี่ยนชีวิตนักเรียนที่จะต้องเป็น “กาก” ไปได้อีกส่วนหนึ่ง.

ข้อความที่ได้กล่าวนี้ ก็เป็นแต่เพียงเค้าเงื่อนของความจำเป็นในสถาปัตยศึกษา อันมีจุดสำคัญอยู่ที่การปรับปรุงอดุสาหกกรมก่อสร้างขึ้นก่อน เพื่อให้เป็นรากเป็นลำต้นเป็นกิ่งและเป็นใบของสถาปัตยกรรม อันเป็นดอกเด่นของวัฒนธรรมและของการทำงานประเภทนี้ อันต้นไม้มจะมีดอกโดยไม่มีลำต้นที่มีอนามัยบริบูรณ์นั้น ใครเลยจะนึกได้. ฉะนั้น, สถาปัตยกรรมจะรุ่งเรืองขึ้นโดยไม่มีช่างหัตถกรรมและอดุสาหกกรมก่อสร้าง อันมีระเบียบบริบูรณ์นั้น ใครเลยจะหวังได้เหมือนกัน.

ผู้เขียนยังหาได้แต่ต้องหรือกล่าวถึงหลักสูตร และวิธีสอนในวิชาต่างๆ แต่เท่าที่ได้บันทึกไว้ในที่นี้ ผู้ที่สนใจในอาชีพ

นี้ ในการศึกษา และในความเจริญของประเทศในทางวัฒนธรรม, อารยภาพ, และโภคคติ. ก็พอจะเก็บเอาไปเป็นเครื่องตรึกตรองได้บ้าง ว่าเราจะลงทุนสอนวิชานี้กันทั้งที่ ก็น่าจะจัดการให้ตรงกันกับความปรารถนา หากไม่ก็จะเป็นการเปลืองทุน เปลืองกำลัง เปลืองชีวิต ไปเปล่าๆ เพื่อให้เราได้เท่านั้น ว่า “ของเราก็น่ากับเขาเหมือนกัน.”

กีฬาและสถาปัตยกรรม

ในเรื่องที่เกี่ยวข้องด้วย “สถาปัตยกรรมกีฬา” แล้วซักก่อน. โปรดพลิกกลับไปสอบการปฏิบัติของพวกเขา เกรโก โรมัน กันเสียบ้าง. ถึงแม้ว่าในงานในสมัยนั้นหาได้ปฏิบัติกันไปตามแผนเศรษฐกิจ หรือตามแผนพลศึกษาอย่างที่นิยมกันในสมัยนี้ก็จริง, แต่ในสมัยนั้น สถาปนิกของเขามีโอกาสกระทำหน้าที่อย่างสถาปนิกกันจริง ๆ, และสถาปัตยกรรมที่ได้กระทำไป ก็เป็นงานที่ฉายอารยภาพในสมัยนั้นกลับมาให้เราเห็นคุณงามความดีของชนชาตินั้นได้ดีมาก, แทนที่สถาปนิกจะเป็นแต่เพียงเครื่องมือจะเพาะสำหรับการก่อสร้างพอให้แล้ว ๆ ไปครั้งหนึ่งคราวหนึ่งเท่านั้น. เราสามารถจะเห็นได้จากสถาปัตยกรรมกีฬาเหล่านี้ ว่ากีฬาในสมัยนั้นเป็นงานของประชาชนทั่ว ๆ ไป เพื่อบำรุงมนุษยชาติให้บริบูรณ์ด้วยความงาม ความบริสุทธิ์ และความดี, ในทรวดทรงแห่งร่างกาย รสนิยม ในความคิด และศีลธรรมอันสูงส่งในใจได้ฉันใด สถาปัตยกรรมกีฬาในสมัยของเรา ก็ควรจะได้รับโอกาสสำแดงให้ได้ผล อันสามารถจะเล็งเห็นได้ในโอกาสข้างหน้าเช่นเดียวกันฉันนั้น.

อาริสโตทลได้บันทึกไว้ ว่าการสถาปนาวาระโอลิมเปียด

นั้น “เป็นอนุสรณ์สำคัญที่สุดในตำนานของปวงชนเพโลโปเนเซียน,” ต่างคนต่างก็ตื่นตื่นคอยวันงานสำคัญซึ่งเวียนมาตรงตามกำหนดอย่างเคร่งครัดที่สุด, และการโอโฮสิกรรมในร่วมวาระโอลิมเปีย ซึ่งมีกำหนดทุก ๆ ๔ ปีที่ครบรอบระดูร้อน ได้เคยปลดเปลื้องความทุกข์ของภรรยาและมารดาจากความเป็นห่วงผู้ที่รักใคร่ที่ต้องติดไปในการศึกสงครามเสียพักหนึ่ง. ส่วนบุญอันประเสริฐนี้ตกอยู่แก่พวก ไพเทียนแห่งเดลฟี ผู้ให้กำเนิดและริเริ่มกีฬาโอลิมปิกขึ้น จนเป็นการชุมนุมแห่งปวงชนที่มีเลือดเนื้อเชื้อชาติเป็นกรีกทั่วไป เป็นโอกาสให้รู้จัก นับหน้าถือตาซึ่งกันและกัน เนื่องจากการที่ได้มาประสบพบกันในสนามกีฬา ที่จริง, โอกาสเช่นนั้นก็คงจะดีกว่า ที่นานาประเทศสมัยนี้ส่งนักการเมืองบางคนก็เปื้อน ๆ ไม่หน้าเลื่อมใสอะไรนัก ชำหน้ากันไปประชุมทุก ๆ ๓ เดือนที่เยนิวา, ถ้าจะเปรียบกันกับผลอันบังเกิดจากการชุมนุมโอลิมเปีย ซึ่งปวงชนทั้งสากลเฮเลนิก เข้าสมาคมความนิยม ความเลื่อมใส และศีลธรรมเป็นหน่วยเดียวกัน, ให้กำเนิดความภูมิใจในประชาชาติ และในขณะชุดที่แทนประเทศในการกีฬานั้น, เราต้องขอมันว่าเป็นการปฏิบัติที่สามารถให้ผลได้ดีกว่า การประชุมอย่างที่กระทำกันอยู่ในสมัยนี้.

เมื่อสอบตำนานและพิสูจน์ทำลสถาปัตยกรรม ที่ยังเหลือ

อยู่จนบัดนี้แล้ว, เราจะเห็นความสำคัญอันยิ่งใหญ่ไพศาลของการกีฬาโอลิมปิกเหล่านี้, สนามกีฬาที่เอเฟซุซมีที่สำหรับคนดูได้ถึง ๗๖,๐๐๐ คน ที่อาเทนส์ ๖๕,๐๐๐ คน, ที่โอลิมปุถึง ๔๕,๐๐๐ คน. กว้าววิชาเทคนิคของการสร้าง “สเตเดียม” จะตกลงเข้ารอบกันได้ไม่นานเกินเวลาช้ามาก. ในขั้นต้น ก็มีการแข่งขันกันโดยไม่มี ความมุ่งหมายถึงการแสดงทางร่าเริงอย่างสวนสนามกันเลย, อย่างมาก ก็มีพวกญาติมิตรที่มาคอยดูอยู่ได้ร่มไม้แสดงน้ำใจให้ร้องกันขึ้น เมื่อได้เห็นพวกของตนแสดงความสามารถเป็นพิเศษ. การกีฬาเหล่านี้เอง ได้กำเนิดจากการมึนงานเพื่อต้อนรับแขกเมืองสำคัญบ้าง, เพื่อฉลองการวิวาห์มงคลบ้าง, หรือ เพื่อฉลองการฝังศพบ้าง. เช่นเมืองานศพของพัทโทโรคลีส ในตำนานสงครามโทรยัน คราวที่อาจักษ์ ยูลิซซัส และพวกบุตรของเนสตอออกวิ่งแข่งกันในสนาม อาคลีสรับหน้าที่เป็นผู้ให้ “อาณัติตีสัญญา” และได้ชี้ต้นไม้อายุให้เป็นเสาไชย.

เริ่มก่อนคฤศตวรรษที่ ๕ พวก โฟเทียแห่งแดลฟี เริ่มนัดประชุมกีฬาโอลิมปิกขึ้น. ความสำเร็จเป็นผลดีจนปวงชนคู่แข่งกันต่างก็คิดปรับปรุงการกีฬากันขึ้น โดยพยายาม เชื้อเชิญและต้อนรับนักกีฬาสมัครเล่น ให้มาอยู่ในประเทศหรือนคร เพื่อจะได้จัดให้ไปเป็นผู้แทนในคณะชุดที่จะได้ส่งไปประกวดในงานกีฬาโอลิมปิกในวาระข้างหน้า. นอกจากนั้น เมื่อ

แดลฟีได้เริ่มจัดการกีฬาไฟเทียขึ้นในปี ก.ค.ศ. ๕๕๐ (ราว พุทธกาล) อีสทัมส์ ก็จัดการกีฬาอีสทเมียนตามขึ้นมาในปี ก.ค.ศ. ๕๘๒, เนเมีย จัดกีฬาเนเมียนขึ้นในปี ก.ค.ศ. ๕๗๓, อาเทนซ์ จัดกีฬาแพนอาเทนเนียนขึ้นในปี ก.ค.ศ. ๕๖๖, งานเหล่านี้เป็นโอกาสประกวดฝีมือระหว่างสถาปนิกด้วยเหมือนกัน.

ในชั้นต้น การกีฬาเหล่านี้ได้จัดการประกวดกันบนพื้นที่ราบ คนดูก็ยืนดูกันอยู่รอบบริเวณประกวด. ครั้นต่อมา จึงคิดใช้เชิงเขาที่ลาดชันไปเป็นขั้นบันไดสำหรับคนดู และตัดไหล่เขาเอาก่อกองไว้อีกข้างหนึ่ง ให้เป็นขั้นบันไดสำหรับคนดูอีกฝ่ายหนึ่ง ที่ดินระหว่างทางก็ปราบเป็นที่ราบจัดเป็นสนามกีฬา เอาเส้นศูนย์ช่วงยาวของสนามขนานกันไปกับแนวเขา, แต่ทางเนินดินที่เสริมขึ้นนั้น ต้องมีเขื่อนหนุนเข้าไว้, ซึ่งเป็นการเปลืองกำลังและทุนทรัพย์ไม่น้อย, และเมื่อมีพายุฝนตกชุกเข้า, นานๆ เข้า, ก็พังกันลงมาเสียคราวหนึ่ง. เพื่อหลบอุปสรรคอันนี้ เขาจึงคิดแก้ไขใช้อีกวิธีหนึ่ง คือเอาศูนย์กลางของสนามกีฬาวังตรงเข้าไปในระหว่างเนินเขา ๒ ลูก มักจะเป็นลำธารหรือทางน้ำเก่า ๆ และใช้ลาดเชิงเขา ๒ ฟากเป็นขั้นบันไดสำหรับคนดู.

stadion ที่โอลิมปุซ แห่งแดลฟีนั้นขนานกันกับแนวเขา ฟากเหนืออยู่บนเชิงเขา ฟากใต้ก่อเป็นเขื่อนหินยกเป็นเชิงขั้นบันไดสำหรับคนดูขึ้นไต่ยาวประมาณ ๒๐๐ เมตร, แค่stadion

ที่อาเทนชั้นนี้ทำตรงกันข้าม คือตัดตรงเข้าไประหว่างเขาโอลิมปัส ใช้เชิงเขาเป็นขั้นบันไดสำหรับคนดู และทั้งฉนวนปราบเป็นที่ราบ กว้างราว ๒๐๐ เมตรไว้ตรงกลาง จัดเป็นสนามกีฬา. ที่เอพิโดรุสก็จัดทำนองนี้เหมือนกัน และปรากฏว่าเคยเป็นทางน้ำอยู่แต่เดิม ซึ่งเขาได้ขุดน้ำให้ไหลไปเสียทางอื่น.

ความลำบากในการทำstadion เหล่านี้ จึงอยู่ที่ต้องต่อสู้กันกับพายุฝน เป็นเหตุให้ต้องทำทางสำหรับระบายน้ำกันใหญ่โต เพื่อป้องกันมิให้น้ำเซาะรากเขื่อนขึ้นชั้นสำหรับคนดู มิให้พังทลายลงมา. สิ่งที่จะต้องจดจำนั้น คือ วิธีที่สถาปนิกสมัยนั้น เขาได้พยายามใช้ภูมิประเทศให้ได้ผลดีที่สุด เช่นการทำขั้นบันไดสำหรับนั่งดู เขาก็ไม่คิดทำให้เหมือนกันทั้ง ๒ ฟาก. ที่เดลฟี ฟากใต้มีขั้นอยู่ ๖ ชั้น และฟากเหนือมีถึง ๑๒ ชั้น, ที่เอพิโดรุส ฟากเหนือมี ๓๐ ชั้น ฟากใต้มีเพียง ๑๒ ชั้นเท่านั้น.

วงสนามนั้นมักจะตรงตลอดยาว ๖๐๐ ฟิตกรีก. ที่เอพิโดรุส มีผนังเป็นสี่เหลี่ยมผืนผ้า, ที่โอลิมปัสหาเป็นเช่นนั้นไม่. stadion ไผ่เทียมมีลักษณะโค้งจนแทบจะต่อกันได้ตลอดรอบ, ช่วงยาว ๒ ข้างมีระยะ ๑๗๘ ม. ๕๐ นั้นโค้ง มีช่วงกลางโค้งธนูจากสายข้างละ ๒ เมตร, ด้านแคบ หรือช่วงกว้างของstadion มีสายธนูยาวข้างหนึ่ง ๒๕ ม. ๖๕ อีกข้างหนึ่งยาว ๓๒ ม. มีช่วงกลางโค้งธนูจากสายข้างหนึ่ง ๑๐ ม. ๔๐, และอีกข้างหนึ่ง ๑๓ ม. ๒๐.

ว่าทางทฤษฎีแล้ว สตาดีอัมควรจะมีช่วงยาว ๑๕๒ ม. ๒๗ และ
 ที่วงสนามทุกวันนี้ก็ยังปรากฏ เส้นกำหนดที่ให้ออกกว้างและเส้น
 ไชยชนะและเส้นแบ่งทางทำด้วยหินอ่อนฝังไว้เสมอระดับพื้น
 สนาม. ช่วงยาวของสนามโอลิมปุชยาว ๑๕๒ ม. ๒๗ ที่เอพิโด
 รัสยาว ๑๔๑ ม. ๐๘, ที่เดลฟียาว ๑๗๗ ม. ๖๐. ทางสำหรับวิ่ง
 นั้นแบ่งไว้ที่โอลิมปุชมีถึง ๒๐ ทาง, ที่เดลฟี ๑๘ ทาง, ที่เอ
 พิโดรัสมี ๑๑ ทาง.

ที่จะบรรยายถึงการกีฬาเหล่านี้ให้ถี่ถ้วนก็ไม่จำเป็น จะขอ
 กล่าวไว้พอเป็นเค้าสำหรับผู้ที่ไม่ทราบลักษณะของการกีฬาเหล่านี้
 ว่ามีการวิ่งแข่งความเร็วกินเวลาราว ๑๖ ถึง ๒๐ วินาที, และยัง
 มีการวิ่งแข่งนักรบที่สวมเครื่องสงครามอย่างเต็มที่, การวิ่งแข่ง
 ระหว่างหญิงสาว, และการประกวดประชันกันชนิดอื่น ๆ เช่น
 การชกมวย, มวยปล้ำ, การประกวด “เพนทัทโลน” คือ กีฬา
 ๕ ประเภท, จนที่สุดการพ้อนรำต่าง ๆ.

พวกโรมันเลียนอย่างตามแผนวิเศษของพวกกรีก แต่ขยาย
 ส่วนให้โตขึ้นและใช้วัตถุที่มีราคาและหรูหราขึ้นกว่ากัน. สำหรับ
 การแสดงบางชนิด เช่นละครเป็นต้น พวกกรีกเคยใช้ปลายขึ้น
 ชั้นสำหรับคนดู ตอนที่มัลักษณะเป็นวงพระจันทร์ครึ่งซีก
 สุดสนามกีฬาในหุบเขา กันเข้าเป็นโรงละครพิเศษ. พวกโรมัน
 เอาความคิดอันนี้มาขยาย โดยเอาขอบวงพระจันทร์ ๒ ซีกเข้า

ชนกันเป็นวงเดี่ยวโดยรอบ เป็นสนามกีฬาแผนสังเวียนและ
ยังคงเรียกชื่อว่า “อัมฟิเทอาเตอร์” อยู่อย่างเดิมตลอดมา.
สนามกีฬาแผนนี้ขยายกันโตขึ้นตลอดมา จนถึงการสร้าง “โคโล
เซียม” ซึ่งมีเส้นผ่าศูนย์กลางช่วงยาวถึง ๑๘๘ ม. ช่วงกว้าง
๑๕๖ ม. มีที่นั่งดูได้ถึง ๘๓,๐๐๐ ที่ และยังมีที่นั่งดูอีกถึง ๑๖,๐๐๐ ที่,
ที่นั่งของเขามีหมายเลขประจำตัวทุกแห่ง, มีเครื่องยนตร์กลไก
แปลกประหลาดหลายประการ สำหรับปล่อยสัตว์และคนให้
ออกมาต่อสู้กัน, เปลี่ยนแปลงสนามให้เป็นป่า เป็นห้วย เป็น
สระน้ำ, พื้นสนามบางครั้งก็ประปรายด้วยพงชาด หรือพงทอง,
บางครั้งก็ทำเป็นฝนกระเซ็นลงมาเป็นน้ำหอม เบื้องบนก็มีผ้า
ใบสีฟ้าประดับดาวทอง กันกางออกมาบังแสงแดดให้ร่มรื่น
สิ่งที่สำคัญในสนามกีฬาเหล่านี้ ก็คือทางเข้าออกทางขึ้นทางลง
ที่เขาจัดกันได้ไว้อย่างสะดวกดีเป็นอย่างยิ่ง, ลักษณะทรวดทรง
ของตึกเหล่านี้ก็งดงาม แม้แต่ที่เหลืออยู่เพียงแต่ซากเท่านั้น
ทุกวันนี้ เราก็ยังสามารถชมได้แทบทุกส่วน อันเป็นสิ่งที่หน้า
ชมแน่.

เมื่อเรามัวหลงดูจำนวนเชอคัส อัมฟิเทอาเตอร์, โนมาซิส,
สตาดิอัม, และแทมัสต่าง ๆ ของพวกโรมัน ซึ่งมีลักษณะ
เป็นมาตรฐานคล้ายกัน ผิดกันก็แต่ขนาด, ตลอดทั่วทั้งอาณาจักร
ในเอเชีย อาฟริกา และโคโล่ เราไม่ควรหลงไปเห็นแต่ปริมาณ

เป็นส่วนสำคัญ และลงความเห็นว่กีฬาโรมันสำคัญกว่ากีฬา
 ของพวกกรีก เราควรจะสังเกตว่ากีฬาของพวกกรีกและพวก
 โรมันนั้นผิดกันอย่างไร ฝ่ายกรีกนั้น การกีฬาเป็นจุดหมายของ
 ประชาชาติและเฉพาะตัวประชาชนทั่วทุกคน ที่จะต้องปรับปรุง
 ร่างกายให้แข็งแรง เพื่อเพิ่มพูนอนามัยของมนุษยชาติให้บริสุทธิ์
 สมบูรณ์ที่สุด ทั้งในร่างกาย รสนิยม และดวงจิตต์ บทบัญญัติ
 ของลิวักซุส ได้วางหลักหน้าที่นี้ไว้อย่างชัดเจน ฉะนั้นในศึกษา
 สถาน เช่นจิมเนซียมจึงเป็นที่สอนวิชาต่าง ๆ เป็นที่บำรุงกีฬา
 อนามัย และเป็นที่สำหรับฝึกสรรพศิลปศาสตร์พร้อมกันไป
 และเป็นสถานที่สำหรับการประลองกำลังกาย ฉะเพาะบุคคลมาก
 กว่าสถานสำหรับการแสดง สนามกีฬาใหญ่ ๆ จึงไม่สู้จะมีมาก
 นัก นอกจากที่สำหรับการชุมนุมเป็นครั้งเป็นคราวเท่านั้น เรา
 จึงว่าได้ว่าฝ่ายกรีกนั้น การประลองกำลังกายสำคัญกว่าการชม
 ความสามารถ ฝ่ายพวกโรมันนั้น ถึงแม้ว่าอารยภาพและอำนาจ
 ได้ขยายอาณาจักรโตใหญ่ไพศาลขึ้นกว่า อาณาเขตต์ของปวงชน
 ชาติกรีกก็จริง แต่อุปนิสัยและน้ำใจของประชาชนเสื่อมโทรม
 ไปเสียแล้ว, จุดหมายในการกีฬาโรมันก็กลายเป็นจุดหมาย
 ของพวกกรีก, เป็นการประชุมเพื่อ “ดู” งานและการแสดง
 สวนสนาม และแปรแถวแปรกระบวน เป็นการกระทำเพื่อ
 มั่นเทิงใจและเป็นขวัญตาของผู้ “ดู” มากกว่าการบำรุงเลือดเชื้อ

หนุ่มสาวของประเทศชาติ, กลายเป็นการกระทำของประชาชน ที่เกียจคร้านที่ขาดความบริสุทธิ์ในน้ำใจรสนิยมและศีลธรรมอันดีงาม, ทำนองเดียวกันกับประชาชนที่ชอบแต่ดูฟุตบอลมากกว่าเล่นเอง, ที่ชอบดูการแข่งม้าแข่งสุนัขและการชกมวย. ผู้แสดง ก็เป็นคนจ้างหาให้ผู้สมัครเล่นด้วยน้ำใจ, สถานที่สำหรับแสดง ก็สร้างขึ้นก่อนอื่นหมด เพื่อเก็บสตางค์ หาให้เพื่อกีฬาและอนามัยการเล่นเช่นนั้นในกรุงโรมสมัยอิมพีเรียลมีมาก จนกลายเป็นนครมหรสพไปทั่วทุกแห่งหน.

ประเทศกรีโคโบราณเท่านั้น ได้เคยเป็นประเทศที่บำรุงการกีฬาเพื่อการกีฬา, เพื่อบำรุงเลือดเนื้อเชื้อชาติให้บริสุทธิ์ สมบูรณ์และเจริญกำลังภายในประเทศอื่น ๆ เช่นทางตะวันออก แต่ไหนแต่ไรมา จะว่าไม่เคยบำรุงการกีฬาจนเสียเลยก็หาไม่ได้ แต่การบำรุงกีฬาในประเทศเหล่านี้หมายถึงการบำรุงเพื่อยุทธการ มากกว่าหมายถึงการกีฬานั้นเอง เป็นการบำรุงกำลังกาย น้ำใจ และความชำนาญของนักรบ, การขี่ม้า ตีคลี่ ยิงธนู จึงนับกันว่าเป็นกีฬาสำคัญ ในประเทศเราขุนช้างขุนม้าก็ยังเคยประกวดการฝึกสัตว์พาหนะให้อยู่ในความควบคุม และแสดงในการขับขี่ช้างม้าเข้าหากันหน้าพระลานและหน้าพลับพลาสูง คือสนามกีฬาของประเทศเรา.

ในสมัยนี้ จุดหมายของการกีฬาและความปรารถนาบำรุง

กำลังกายให้สมบูรณ์ เพื่อประโยชน์ทั้งหลายอันจะมีได้นั้น
 ส่วนมากในมหาประเทศ ก็เกิดจากการขยับขยายนครและบ้าน
 เมืองกันแน่นหนาผดุงขึ้น ในร่วม ๕๐ ปีที่แล้วมานี้ และ
 ความปรารถนาอันนี้ก็เพื่อแก้ไข การมีว่สุขุมชุมนุมกันอยู่ในนคร
 อย่างไม่ถูกต้องตามหลักของธรรมชาติและอนามัย อันเป็นผล
 มาจากการอยู่กินของประชาสมาคมอุตสาหกรรม ที่ได้กระทำ
 ไปโดยปราศจากการคิดล่วงหน้ากันเสียเลย จึงเป็นเหตุให้บังเกิด
 ความเคลื่อนไหวไปในทางกีฬาอนามัยกันขึ้น ในสิ่งทั้งหลายผลดี
 อันจะบังเกิดแก่บุคคลได้ ก็เช่นเดียวกันกับสำหรับคณะและ
 บริษัท การป้องกันย่อมดีกว่าการแก้ไขฉันทใด การสร้างสนาม
 กีฬาก็ดีกว่าการสร้างโรงพยาบาล และต่อไปภายหน้าฉันนั้น
 เมื่อเครื่องจักรเข้าแทนคนงาน ในการประดิษฐ์และการประกอบ
 ชุกรการมากเข้าแล้วจะเป็นเหตุให้มนุษย์มีเวลาว่างมากขึ้น อันไม่
 ทราบว่าจะใช้กันอย่างไรดีแล้ว การสร้างสนามกีฬาและที่สนุก
 สุขสบายในการออกกำลังกาย จึงสมควรนับได้ว่าจะเป็นประโยชน์
 ดีกว่า การปราบปรามให้เรียบร้อยลงด้วยปืนกล อนึ่งการสร้าง
 สนามกีฬาและการสนับสนุนให้มีสโมสรกีฬาขึ้นมาก ๆ ที่ต้องเสีย
 ใส่ห่วยถุก ๆ นั้นไม่ผิดเป็นแน่ จะเป็นการบำรุงเลือดเนื้อเชื้อชาติ
 ได้ดีกว่า การสร้างเบียร์ฮอลล์นั้นก็เป็นแน่เหมือนกัน.

การสร้างสนามกีฬานี้ ถึงแม้จะสิ้นทุนทรัพย์มากมายสัก

เพียงใด ถ้าเป็นการกระทำเพื่อบำรุงเลือดเนื้อและกำลังกาย
ของประชาชาติให้บริสุทธิ์ดีขึ้น อย่างความหมายของพวกกรีก
และไม่ใช่เพื่อกระทำตามอย่างที่ประเทศอื่น ๆ เขากระทำกันหรือ
เพื่อແ่กัน ไปนั่งอ้าปากดูผู้อื่น เขาสำแดงอิทธิฤทธิ์และความ
สามารถอย่างชาวโรมันแล้ว คุณภาพอันเป็นผลได้จากการงานนี้
จะใหญ่ยิ่งกว่าจำนวนเงินที่จะต้องเสียสละไปหลายร้อยเท่า แต่
ปัญหาในเชิงสถาปัตยกรรมมีอยู่ว่าจะควรสร้างสนามกีฬา และ
stadia อื่นกันที่ไหนจึงจะเหมาะ.

ในขั้นต้น เราต้องนับว่าสนามกีฬาแรกนี้ คงไม่ใช่สนาม
ใหญ่ที่สุดที่เราจะคิดสร้างกัน คงจะเป็นส่วนหนึ่งของมหา
วิทยาลัยพิเศษสำหรับวิชากายบริหารโดยการกีฬา จึงนับได้ว่าเป็น
ที่สำหรับซ้อมและประลองมากกว่าที่สำหรับแสดงและประกวด
เพราะเราทราบกันอยู่แล้วว่า การกีฬาไม่ผิดกันกับการแสดง
อื่น ๆ นัก และจำเป็นจะต้องมีที่สำหรับซ้อมก่อนที่สำหรับแสดง
จึงจะสมควร ถ้าจะสร้างสนามสำหรับซ้อมนชนในพระนคร ฯ
แล้ว ทำเลที่และลมฟ้าอากาศจะเหมาะสมกับการสมาธิและ
พรหมจารีสำรวมกาย อันจำเป็นสำหรับนักกีฬาในร่วมเวลาที่
ฝึกซ้อมและหรือ ? เมื่อได้ลงทุนสร้างขึ้นแล้ว อาจปรากฏ
ขึ้นที่หลังว่าสนามที่สร้างขึ้นไว้ในกรุงนี้ตกเป็นทำเลสำหรับแสดง
กันไป ซึ่งอาจเป็นไปได้เป็นแน่ เช่นนั้นแล้ว ก็จำเป็นจะต้องสร้าง

สนามสำหรับฝึกซ้อมขึ้นใหม่ให้เหมาะสมสมควรกัน ในทำเล
 ที่ซึ่งมีลมฟ้าอากาศบริบูรณ์ ด้วยความอนามย์อันจำเป็นสำหรับ
 นักกีฬา เช่นที่หัวหินเป็นต้น ทุนทรัพย์ที่จะต้องเสียสละไป
 ก็จะได้แต่เพียงสนามฝึกหัดเล็ก ๆ สองแห่ง แทนที่จะได้สนาม
 สำคัญแห่งหนึ่ง สนามสำหรับซ้อมอีกแห่งหนึ่งตามความสมควร
 แม้แต่จะเริ่มด้วยการสร้างสนามสำหรับซ้อมขึ้นก่อน ไกลจาก
 พระนคร ฯ ก็คงจะไม่ขัดกันกับการประกวดและแสดงอย่างไร
 ถ้าจัดให้นัดประชุมเป็นงานปีหรือเทศกาลอย่างของกรีกโบราณได้
 เคยกระทำกันมาแล้ว ที่ว่ามานี้เราหมายถึงการกีฬา เพื่อบำรุง
 เลือดเนื้อเชื้อชาติของประเทศให้ดีขึ้น แต่ถ้าความเจตนาของการ
 สร้างสนามกีฬานี้ เป็นนโยบายที่หมายจะให้ประชาชนได้รับ
 ความสำราญในการดูแห่งแปร กระบวนให้ได้เห็นการโบกธงเที่ยว
 ให้กำเนิดความร่าเริงบันเทิงใจ หรือโดยความหมายเก็บเงินค่าดู
 เพื่อค้าหากำไรกันแล้ว การสร้างสนามกีฬาในกรุง ฯ และเป็น
 ทำเลที่ ๆ เหมาะที่สุดเป็นแน่ แต่สำหรับการพลศึกษา อัน
 เหมาะถึงการฟื้นฟูร่างกาย และความไหวพริบในสมองของ
 ชุขชนแล้ว จะได้ผลน้อยกว่าอีกวิธีหนึ่งนั้น ไม่เป็นข้อที่จะ
 สงสัยอย่างไรเลย.

ศทกรณหัตถกรรม

บันทึกการประลองหาทางให้อิสสระภาพ
ในทางหัตถกรรมคืนแก่สยามประเทศ

ศิลปหัตถกรรมและจุดหมายแห่งการฝึกช่าง

ในทางวัฒนธรรมประชาชาติ ศิลปหัตถกรรม เป็นทางประกอบความเจริญอันมีลักษณะ รวมหน่วย ในความคิดความเห็นของประชาชนให้ความนิยมเข้าปรองดองพ้องกัน ได้ดียิ่งกว่าทางอื่น มหาประเทศทั้งหลายจึงบริจาทุนทรัพย์เป็นอันมากเพื่อบำรุงศิลปหัตถกรรมให้มีฐานะดีขึ้นเสมอไป ในประเทศเรารัฐบาลก็ควรจะปรับโครงการขึ้น เพื่อสนับสนุนศิลปหัตถกรรมขึ้นด้วยความปรารถนาเช่นเดียวกัน เพราะวัฒนธรรมประชาชาติของสยามก็เคยได้มีมาแล้วพร้อมทุกสิ่งสรรพ แต่ในขณะนี้ศิลปหัตถกรรมในประเทศเราเสื่อมโทรมลงนัก จนการงานที่เป็นหลักของการช่างพื้นเมืองทั้งหลายก็หลุดหายไปอยู่ในเงื้อมมือของช่างต่างประเทศเสียเป็นส่วนมาก

ถ้าเราจะยังหวังสงวน วัฒนธรรมประชาชาติของเราไว้ เราจะต้องวางโครงการสนับสนุนศิลปหัตถกรรมของเราให้ดำเนินขึ้น

ซึ่งกว่าที่จะคิดทำางานให้ได้เหมือนของเขา หรือให้ทำได้ดีเท่า
ที่ช่างต่างประเทศเขาทำกันเท่านั้น จุดหมายที่เราจะต้องถึงนั้น
อยู่ที่การชิงเอาอิสรภาพในทางหัตถกรรมจากช่างต่างประเทศ
คืนมาให้แก่ไทยให้จงได้ หากไม่เราจะต้องอาศัยเอาจากเขาหายใจ
ตลอดไป ด้วยเหตุนี้ เราจึงต้องฝึกคนไทยให้ควบคุมกันเข้าเป็น
คณะที่ประกอบการทำงานอันดีเลิศด้วยสมรรถภาพ ยิ่งกว่าช่างต่าง
ประเทศเขาทำได้

ศิลปหัตถกรรม และ หัตถกรรมเครื่องจักร

สมัยปัจจุบันนี้ มีฐานะอยู่ด้วยเครื่องจักร และไม่ว่าโครง
การสนับสนุนหรืออุทิศทุน หรือสอนศิลปหัตถกรรมใดๆ ถ้าไม่
ถือเอาความขยันขันเป็นหลักการดำริแล้ว จะนับว่าเป็นวิธีการอัน
ถูกต้องและทันสมัยนั้นไม่ได้ จึงเป็นการจำเป็นที่จะต้องแบ่งสัน
ปันส่วน หัตถกรรมต่างๆ ออกเป็นสองประเภท ประเภทหนึ่งได้
แก่การงานที่สมควรจะทำด้วยเครื่องจักร อีกประเภทหนึ่งได้แก่
การงานที่ไม่สมควรจะทำด้วยเครื่องจักร ดังนี้ หัตถกรรมทั้งหลาย
จึงจะมีผลได้ทั้งในทางปริมาณและในทางคุณภาพอันสมควร

การประกอบกิจด้วยเครื่องจักรอันถอดแบบของโดยปริมาณ
อันมากมายนั้นได้กับหัตถกรรมเครื่องจักร การประกอบกิจการออก
แบบด้วยฝีมือคน อันเป็นทางเดียวที่จะบันดาลให้คุณภาพอันดี
เยี่ยมนั้น ได้แก่ศิลปหัตถกรรม

เมื่อเรากล่าวไว้เช่นนั้น เราต้องยอมแล้วว่า การประกอบกิจด้วยเครื่องจักรทางเดียวเท่านั้น ๆ ไม่เป็นผลดีพอ ด้วยการบางอย่างเช่นการทำเครื่องจักรนั้นขึ้น ก็จำเป็นต้องอาศัยฝีมือช่างพิเศษเป็นผู้ให้กำเนิดของบางสิ่ง ถึงจะทำได้ด้วยเครื่องจักรก็ดี แต่ถ้าจะทำเพียงจำนวนน้อยๆ ก็กลับเปลืองไสหุ่ยมากมายไปกว่าทำด้วยมือ และถ้าจะทำคราวละมากๆ เพื่อให้ได้ราคาต่ำ ก็จะต้องทำมากมายเกินไป จนไม่ทราบว่าจะเอาไปขายใครเขาที่ไหนจึงจะหมด งานบางอย่าง ถึงเครื่องจักรจะทำขึ้นได้ ก็ต้องอาศัยตัวอย่างที่ได้มาจากฝีมือและความคิดของช่างศิลปหัตถกรรม ลำดับการของเครื่องจักรจึงมีวงอันจำกัดด้วยการถอดแบบ โดย (๑) รักษาคุณภาพของตัวอย่าง (๒) การประหยัดทางทุน เครื่องใช้และแรง แต่ให้ได้ผลดีไว้เสมอ (๓) ปริมาณในเวลาอันจำกัด เมื่องานนั้นได้ขีดการประหยัดอันสมควรแล้ว

การประกอบอาชีพด้วยฝีมือคน จึงยังจะเป็นส่วนสำคัญอย่างน้อยก็เท่าเทียมกันกับหัตถกรรมเครื่องจักรเสมอไป และความข้อนี้ ถ้ายังเล็งไกลออกไปจากพระมหานคร ๆ แล้วก็ยิ่งจะเห็นได้ชัดขึ้นทุกที มาตรฐาน, มาตรการ, และณะเพาะสิ่ง

การประกอบสรรพวัตถุด้วยฝีมือคนนั้น จะใช้ทำโดยวิธีการสมัยใหม่อันมีลักษณะ “มาตรการ” (Standardise) นั้นไม่ได้และไม่ควรเลย เพราะงานที่ประกอบขึ้นด้วยฝีมือคน ก็จำต้องมี

ลักษณะ พิเศษอัน เป็น ผลมา จากฝีมือ ของ ช่างผู้ทำ นั้น คิดมาด้วย
เสมอ จะให้เหมือนกันไปหมดตามลักษณะ “มาตรการ” อย่าง
เครื่องจักรนั้น ไม่ใช่แต่ทำไม่ได้ จะเป็นการไม่ดีและไม่สมควร
เลยด้วยซ้ำ ถ้าเราจะใช้ฝีมือคนโดยไม่ให้อิสระภาพในทางความ
คิด และความคล่องแคล่วในฝีมือแล้ว ความคับใจของช่างก็จะ
เป็นเหตุให้เขาทำงานนั้น ปราศจากความร่าเริงในการนิรมิต
(Creation) หรือ “เพลินงาน” และปราศจากความภูมิใจในผล
อย่างที่เขาเรียกกันว่า “สนุก” หรือ “ออกรส” อันมีความรู้สึก
คล้ายกันกับพ้อภูมิใจในลูกของตน

ดังนั้นศิลปหัตถกรรม จึงมีลักษณะ “เฉพาะสิ่ง” และ
“เฉพาะบุคคล” (Individuals) ในการออกแบบ เพื่อดังมาตรา
ฐานแห่ง “คุณภาพ” ของวัตถุอันประกอบขึ้นด้วยวิจิตรศาสตร์
ฝ่ายหัตถกรรมเครื่องจักรนั้น มีลักษณะ “มาตรการ” เพื่อจำลอง
ของแบบเดียวกันด้วยการประหยัด และ “ปริมาณ” อันมากมาย
ทำของ “ห่มุ่ มาก” ให้แก่ชน “ห่มุ่ มาก” ถ้าจะพูดอีกทางหนึ่งก็ว่า
ได้ว่า ศิลปหัตถกรรมนั้น ช่างต้องมีความสามารถในการทาง “ความ
คิด” ประดิษฐ์ทำวัตถุต่างๆ ด้วยฝีมืออันดีเลิศ ฝ่ายหัตถกรรม
เครื่องจักรนั้น ช่างต้องมีความสามารถในการทาง “จำลอง” วัตถุที่มี
ตัวอย่างมาแล้ว โดยรักษาไว้ซึ่ง “คุณภาพ” การประหยัด และ
“ปริมาณ” งานทั้งสองประเภทนี้ ไม่เป็นงานที่เกี่ยงแย้งกันเลย

ต่างประเทศก็ต้องอาศัยกันไป เพื่อสนองผลให้แก่นักหาชนตาม
หน้าที่

ประเทศเราไม่มีช่างทั้งในทางคุณภาพ และในทางปริมาณ

ในขณะนี้ การฝึกช่างในประเทศเรายังไม่มีจุดหมายดังที่
กล่าวไว้ในข้อต้นของบันทึกฉบับนี้เป็นหลักการ จึงยังขาดช่าง
ทั้งในทางปริมาณและในทางคุณภาพ ขาดทั้งช่างหัตถกรรมเครื่อง
จักร และช่างศิลปหัตถกรรมโดยที่ไม่มีโครงการหรือจุดหมาย
อันใดกำหนดความปรารถนาขึ้นให้เป็นผังอันชัดเจน เราจึงยัง
ไม่เห็นจำเป็นฝึกช่างเหล่านี้ไว้ใช้ให้เพียงพอกับการงาน และ
เราเคยดำเนินการไปตามทางที่สะดวกที่สุดที่มีอุปสรรคน้อยที่สุด
เหมือนหนึ่งน้ำไหลลงสู่ที่ต่ำอย่างที่เราเรียกกันว่า “ขอไปที” เมื่อเรา
มีความประสงค์สิ่งใด เราก็เคยซื้อจากช่างต่างประเทศเข้ามาใช้
ตลอดมา

เมื่อเรามีความปรารถนาจะใคร่ฝึกช่างขึ้นไว้ใช้อีกเช่นนี้แล้ว
เราจะควรปฏิบัติสถานใด เราจะควรเอาวิธีการของชาวต่างประเทศ
เข้ามาเป็นแบบเพื่อฝึกช่างของเรา หรือเราควรจะคิดจัดวิธีการ
ของเราขึ้นใหม่ ให้เหมาะสมกับความปรารถนาและความเป็น
อยู่อันมีลักษณะพิเศษเฉพาะประเทศของเรา

ในมหาประเทศทั้งหลาย การช่างพื้นเมือง เช่น ช่างไม้
ช่างปูน ช่างเหล็ก ฯลฯ ของเขามีกันบริบูรณ์แต่ดั้งเดิมตลอด

มาแล้ว ฝ่ายในประเทศเรา ช่างพื้นเมืองเหล่านี้ศูนย์หายไปถึงเกือบ
 ส้นทีเดียวก็ว่าได้ พวกช่างพื้นเมืองที่ยังเหลืออยู่บ้าง ก็เป็นช่าง
 ที่ไม่มีความรู้จริง ๆ จัง ๆ เป็นช่างที่ฝึกตัวเองตรึตรู้เอาเอง ไม่มี
 วิชาการอันเป็นระเบียบสม่ำเสมอ เพื่อดำเนินการงานให้สอดคล้อง
 เข้าติดต่อกันได้ โดยมากก็ตีตะปูห้านิ้วไม่ได้ตลอดตัว ขาดทั้ง
 ความรู้และความชำนาญในรฐะที่ทันสมัย และไม่สามารถจะ
 ควบคุมปรับปรุงกันทำการงานใหญ่ ๆ โต ๆ ดังที่ช่างต่างประเทศเขา
 ทำกันอยู่ในประเทศเราทุกวันนี้ ในการนี้เช่นนี้ก็พึงเข้าใจได้ว่า
 การหวังให้ช่างพื้นเมืองที่มีอยู่ ฝึกสอนลูกลมมือตนเองขึ้นมาเป็น
 ลำดับดังที่เขาทำกันในประเทศอื่นนั้น เราจะหวังผลที่ดีจริงหรือ
 ให้ทันการไม่ได้เลย ถ้าจะอาศัยไปเป็นลูกลมมือช่างต่างประเทศ
 เขา ช่างต่างประเทศเขาหรือจะยินดีและเอาใจใส่ฝึกคนไทยขึ้น
 เพื่อให้กลับมาแข่งงานเขาไปทำกันต่อไปภายหลัง การฝึกนักเรียน
 ช่าง หรือลูกลมมือในประเทศเรา นี้ จึงเป็นปัญหาพิเศษและสำคัญ
 นัก ที่สมควรจะใคร่ครวญและเตรียมผังการไว้แต่เนิ่น เพราะ
 ถ้าไม่เตรียมโครงการไว้ให้เป็นผังโดยตลอด และจะหวังปล่อย
 ให้วิธีการดำเนินไปตามอย่างประเทศอื่นเขาแล้ว ไม่ช้าก็ให้เห็น
 ได้ว่า การฝึกช่างในประเทศเราจะมีผลไม่ผิดกันกับที่เราได้ทำ
 มาในร่วมเวลาสี่สิบปีที่ได้ล่วงไปแล้วนั้น ถึงแม้เราจะเพิ่มทุน
 ขึ้นอีกสักกี่ล้านก็ตาม นักเรียนที่เราฝึกขึ้นก็จะตายหายศูนย์ไป

ในตลาดเป็นส่วนมาก ดังที่เคยเป็นมาแล้ว เพราะหลักการในประเทศอื่นเขาผลิตกันกับในประเทศเรา ที่ (๑) การช่างพื้นเมืองของเขาบริบูรณ์มาแต่ดั้งเดิมแล้ว ของเรานี้ขาดสน (๒) ในประเทศเรานี้ช่างต่างประเทศมาจงบเป็นเจ้าของตลาดเสียแล้ว

การสอนลูกมือในโรงเรียนวิชาชีพนั้น จะทำได้ก็แต่ในทางทฤษฎี เมื่อถึงคราวที่จะต้องหัดในทางปฏิบัติงานที่ได้สอนไว้ ฝ่ายโรงเรียนจะไปรับงานเขามาประลองทำนั้น ผลิตหลักการที่เดียว ใช้ไม่ได้ และไม่ควรทำเลย จะเป็นการแย่งงานจากช่างที่โรงเรียนฝึกขึ้นไว้นั้น ไม่เป็นการฝึกช่าง กลับเป็นการกำจัดช่าง ผู้ที่ไม่ได้รับทุนบำรุงจากรัฐบาลเหมือนอย่างโรงเรียนเช่นนั้นจะควรและหรือ ? อนึ่งผู้ที่อยากจะได้ของดี ๆ ใครเลยจะเลือกไปให้นักเรียนในโรงเรียนประลองทำกันเล่น เขาย่อมอบรมงานให้แก่ช่างผู้ชำนาญที่เขาได้เคยเห็นฝีมือมาแล้ว เขาจึงจะหวังได้ว่าจะได้ของดีจริงๆ ฝ่ายโรงเรียนเล่า ถ้าหวังจะรับงานภายนอกมาเป็นวัตถุประลองทำ ก็ต้องล่อความนิยมของผู้ซื้อโดยเอาครูในโรงเรียนเข้าประกวดฝีมือกับช่างในตลาด ผลสุดท้ายนักเรียนก็ไม่ได้โอกาสเรียนจริงๆ ช่างภายนอกสู่โรงเรียนไม่ได้ก็เสื่อมซาสูญหายไประมา ไม่เป็นหนทางที่จะนำความเจริญมาให้ผู้ใดได้เลยสักทางเดียว

วิธีการที่ถูกต่อนั้น โรงเรียนวิชาชีพควรจะสอนนักเรียน

ในทางทฤษฎีไว้ให้พร้อมแล้ว จึงจัดให้เข้าฝึกหัดเป็นลูก
มือในโรงงานที่เขาทำการทำงานกันจริง ๆ จัง ๆ เข้มงวดกวดขัน เพื่อ
ประหยัดทุนรอนของบริษัท และเป็นสถานที่อบรมคนงานให้มี
น้ำใจเด็ดเดี่ยวเอาจริงเอาจัง ปราศจากความย่อท้อและหย่อน
วินัย เป็นสถานที่สำหรับฝึกคนงานให้เชี่ยวชาญและคล่องแคล่ว
ในกิจธุระ

การฝึกลูกมือในโรงงานนั้น เขาต้องทำกันทุกประเทศ
ไม่ว่าข้างจีนหรือข้างยุโรป นักเรียนชั้นครูจะต้องรับใช้ยกขน
ปรนนิบัตินักเรียนชั้นผู้ใหญ่ไปก่อน เหมือนอย่างสามเณร
ปรนนิบัติพระสงฆ์ในวัดของเรา เป็นวิธีตัดสันดานให้เคารพผู้
ใหญ่ไปด้วยกันกับหัดนักเรียนชั้นผู้ใหญ่ให้รู้จักความรับผิดชอบ
ในคราวที่จะต้องบังคับผู้น้อย

วิธีฝึกลูกมือนี้นั้น เราจะทำอย่างไรจึงจะสมประสงค์ได้
ถ้าเราไม่สามารถฝึกลูกมือของเราในโรงงานที่มีอยู่ในพื้นประเทศ
ของเรา เพราะโรงงานเหล่านั้นอยู่ในมือช่างต่างประเทศเสียเป็น
ส่วนมาก วิชาช่างพื้นเมืองของเรากียังไม่มีระเบียบและวิธีการ
ที่สม่ำเสมอกัน ไม่เคยใช้เครื่องมือที่ทันสมัย การปรับปรุงการ
งาน อ่านแบบ คำนวณราคา วัสดุของ ทรายของ ขยายผังจับระดับ
และกิจธุระเหล่านี้ เป็นวิชาที่คนงานจำเป็นต้องเรียนรู้ไว้ทั้งนั้น

การสอนจิตรศิลป์

ศิลปหัตถกรรม ย่อมได้กำเนิดมาจาก (Fine Arts) ถ้าเราหวังจะปรับปรุงการช่างของเราให้สมบูรณ์แล้ว เราจะต้องการศึกษาทางจิตรศิลป์เสียที่เดียวนั้นไม่ได้

ในสมัยนี้ คนในประเทศเรายังมีความเห็นในเรื่องศิลปคล้ายชาวยุโรปในสมัยเมื่อก่อนมหาสงคราม ว่าการช่างศิลปทั้งหลายนั้นเป็นเครื่องสุ่ยสุ่ยพุ่มเฟิย และมีลักษณะพิเศษที่เข้าใจได้ก็แต่เฉพาะผู้ที่มิกำเนิดเป็นช่างเท่านั้น ความคิดผิดของฝรั่งโบราณดังที่วานี้ บุคคลที่ได้เคยรับความอบรมและการศึกษาอย่างสูงในประเทศเรา ยังถือกันว่าเป็นปัญญาและความเห็นที่ทันสมัยอยู่จนทุกวันนี้ จึงไม่เป็นการแปลกหรือประหลาดอะไรนักที่มหาชนพากันลงความเห็นตามไปด้วย เราจึงว่าได้ว่ามหาชนในประเทศนี้ขาดความรู้จริงในทางจิตรศิลป์ที่เดียว และถึงแม้ว่าเราจะยังมีช่างที่ฝีมืออยู่อีกบ้าง ช่างเหล่านี้ก็ไม่สามารถพลิกแพลงและลออใจมหาชน ให้กลับมาเลื่อมใสและนิยมในศิลปและวัฒนธรรมประชาชาติของเราได้อย่างแต่ก่อน จึงเป็นการจำเป็นที่สุดที่จะต้องวางโครงการฝึกสอนศิลปวิชาการกันเสียใหม่ ทั้งให้มหาชนเข้าใจความคิดความเห็นของช่าง และนิยมในศิลปและวัฒนธรรมของไทย ฝ่ายช่าง ก็ต้องสอนกันให้ทราบหลัก จิตรศาสตร์ ให้ถูกต้อง และฝึกให้มีความสามารถ

ในความคิดและฝีมือถึงมาตรฐานแห่งการงานที่ดีเลิศ

ถ้าเราพิจารณา วิจิตรศิลป์ ในประเทศอื่นๆ เราจะเห็นได้ว่า วิจิตรศิลป์ในมหาประเทศนั้น เขาได้ปรับปรุงกันมาเป็นลำดับ คล้ายกันกับที่ได้กล่าวแล้วสำหรับวิชาช่างพื้นเมือง จนถึงศตวรรษที่ ๑๕ แห่ง ค.ศ. เมื่อศิลปินยุโรปแปรปรวนไปดังที่ได้กล่าวไว้แล้วข้างบนนี้ อันเป็นผลเนื่องมาจากศิลปจากตะวันออก และศิลปโบราณที่เขาได้ขุดพบเข้าใหม่ๆ มากระทบเข้า ในศตวรรษก่อนนั้นๆ ในประเทศเรา ศิลปสยามอันอุดมดีมาแต่เดิม เมื่อมากระทบกันกับศิลปยุโรปเข้า ก็แปรปรวนไปเช่นเดียวกัน และยิ่งกว่านั้น ศิลปของเราตกต่ำลงไปกว่าของเขาด้วยเหตุหลายประการ อันไม่จำเป็นจะต้องกล่าวในที่นี้

การสอนวิจิตรศิลป์ในมหาประเทศนั้น เขากำลังดัดแปลงกันให้เข้าทำนองทันสมัย ผู้เขียนเข้าใจว่า ในขณะนี้ประเทศออสเตรีย และเชโกสโลวะเกีย ได้ปรับปรุงหลักสูตรในทางวิจิตรศิลป์ศึกษาขึ้นใหม่ เป็นหลักสูตรที่ทันสมัยที่สุด และในป็นเอง ก็จะได้มีการประชุมนานาชาติสำหรับพิจารณาวิธีสอนวิจิตรศิลป์ และสถาปัตยกรรมแบบใหม่ในประเทศอิตาลี ผู้เขียนจึงยังไม่สามารถจะเสนอความเห็นใน วิจิตรศิลป์ศึกษาแผนใหม่แห่งประเทศอื่นเขาได้ในขณะนี้

ฝ่ายการศึกษาวิจิตรศิลป์ ตามวิธีเก่าอันเป็นวิธีที่ยังใช้กันอยู่

ในมหาประเทศเป็นส่วนมาก ที่เรียกกันว่า วิจิตรอากาศเดมิ ที่ผู้เขียนได้เคยรับความฝึกสอนมาโดยตนเองแล้วนั้น ผู้เขียนเห็นว่า ไม่เป็นวิชาศึกษาที่เหมาะสมกับการณ์ที่เป็นอยู่ในประเทศเราเลย เพราะเราช่างต่างพื้นเมืองอันเปรียบเหมือนมือ วิจิตรศิลปศึกษาอย่าง อากาศเดมินั้น เขาฝึกแต่นายช่างอันเปรียบเหมือนปัญญา การมีมือ นั้น ถึงจะมีปัญญาน้อยก็พอจะทำการงานไปได้บ้าง แต่การมีปัญญา และไม่มีมือ ไม่มีกำลัง ไม่มีอำนาจ หรือต้องอาศัยมือ หรือกำลังและอำนาจของผู้อื่นเขาช่วยทำนั้น ผลของงาน จะดีจริงอย่างไรได้? อนึ่งศิลปก็เหมือนกัน กับกีฬา หรือแพทย์ตัดผ่า หัวหน้าและลูกมือต้องเข้าใจกันเป็นคณะเดียวกันมาจึงจะได้ผลดีจริง เพราะฉะนั้นวิจิตรศิลปศึกษาในชั้นต้นนี้ จึงควรจะสอนไปด้วยกันกับวิชาช่างพื้นเมือง เมื่อวิชาช่างพื้นเมืองนั้นสมบูรณ์ดีแล้ว จึงควรขยับขึ้นให้มีโรงเรียนพิเศษหรืออากาศเดมิ สำหรับวิจิตรศิลปศึกษาโดยเฉพาะ เทียบชั้นอุดมศึกษาอันมีจำกัดจำนวนนักเรียนไว้ให้น้อย ไม่ให้มากกว่าความจำเป็น แต่ต้องส่งมาตรฐานแห่งวิชาไว้ให้ดีเลิศ

โรงเรียนวิจิตรศิลปชะนิตอากาศเดมินั้น เขามักจะจัดกันเป็นโรงเรียนที่ช่างเขียนสอนช่างเขียน ถ่ายทอดเป็นลดหลั่นกันต่อไป ช่างปั้นสลักก็เช่นเดียวกัน ดูเป็นทำนอง คล้ายกันกับตัวเลข ๐,๕๕๕,๕๕๕,๕๕๕ เป็นส่วนเพิ่มที่เรียวลงไปทุกที อันไม่เป็นหน

ทางที่จะนำมาซึ่งความเจริญดังที่เราพึงปรารถนา และยังมีสิ่งที่พึง
 รังเกียจในวิธีการของโรงเรียนชนิดนี้อีก คือการที่เขาถือกัน
 เสียว่าจิตรศิลป์นั้น มีจำกัดอยู่แต่เฉพาะวิชาช่างเขียน ช่าง
 ปั้นสลัก และสถาปัตยกรรมเท่านั้น และโรงเรียนอาคาเดมีนั้น
 เป็นแหล่งที่ช่างเหล่านี้สอนให้ช่างเหล่านั้น ๆ สอนช่างเหล่านี้
 ต่อ ๆ ไป ไม่รู้สิ้นสุดหรือเพื่อประโยชน์อย่างใดไปกว่านั้นอีกเลย
 ฝ่ายนักเรียนที่สำเร็จการศึกษาในโรงเรียนเหล่านี้แล้ว แต่ไม่
 มีความสามารถเพียงพอที่จะได้รับเกียรติยศเป็นครูอยู่สอนนักเรียน
 ช่าง ให้เป็นครูสอนนักเรียนช่าง ให้เป็นครูสอน ๆ ละ ๆ กันต่อ ๆ
 ไปอีกก็ต้องถูกไล่ออกไปหากินโดยลำพังตนเอง วิชาความรู้ในการ
 งานอื่น ๆ ก็ไม่สันทัด เพราะได้เคยเรียนเคยรู้มาตั้งแต่ในวิชาจิตร
 ศิลปะชนิดจำกัดเท่านั้น การงานทางอื่น ๆ ที่อาจเป็นหนทางหา
 เลี้ยงตัวได้ ก็พากันถือเสียว่าเป็นงานต่ำไป ไม่สมควรที่
 “ช่างศิลป์” จะหย่อนตัวลงมารับทำ และความคิดความเห็นเช่น
 นี้มีได้จริง ๆ แต่เป็นสิ่งที่คนสามัญจะเข้าใจไม่ได้เลย จึงเป็น
 เหตุให้ผู้ที่มีสัมพันธ์กับช่างจำพวกนี้มีความเห็นกันไปว่า ช่าง
 จิตรศิลป์แล้วต้องเป็นคนบ้า ๆ และไร้ความสามารถในทาง
 ปฏิบัติการ (Impractical) อันเป็นความจริงอยู่มาก

ถ้าจะใช้วิธีสอน จิตรศิลป์ในประเทศเรา โดยวิธีโรงเรียน
 จิตรศิลป์จำกัดดังที่กล่าวมาแล้วนั้น นักเรียนที่โรงเรียนปลดออก

ไป ไหนจะต้องแข่งขันกับช่างต่างประเทศที่คุ้มกันเป็นคณะต่างๆ
 ชิดตลาดพื้นเมืองไว้หมดแล้ว ไหนจะต้องแข่งขันกับครูและโรง
 เรียนที่บังเกิดความรู้ของตนมา นักเรียนเหล่านั้นจะมีโอกาสตั้ง
 ตัวอย่างไรได้ ก็จำต้องตายสาบสูญไปเท่านั้นเอง ถึงรัฐบาลจะ
 สละจำนวนเงินเข้าท่วมถมสักกี่ล้าน ก็คงจะไม่เห็นผลอันเป็นปึก
 แผ่นแน่นหนาขึ้นมาได้ เพราะยังขาดโครงการที่จะทำให้เกิด
 การควบคุมกันขึ้นเป็นคณะ ขึ้นเป็นหน่วย อย่างวิธีการที่ทันสมัย
 สรุปความตามที่ได้ปรารภมานี้แล้ว ถ้าเราจะหวังบำรุงฐานะ
 ของศิลปหัตถกรรม และหัตถกรรมเครื่องจักรในประเทศขึ้น
 ให้เป็นคณะเป็นหน่วยที่จะสามารถชิงเอาอิสรภาพในทางหัตถ
 กรรมคืนมาให้สยามประเทศแล้ว เราจำจะต้องดำเนินการดังต่อไปนี้:—

- (๑) จัดโรงเรียนครู สำหรับการช่างพื้นเมือง ขึ้นชั่วคราว
- (๒) จัดโรงเรียนช่างพื้นเมือง ขึ้นตามศูนย์กลางจังหวัดอัน
 สมบูรณ์

(๓) จัดส่งนักเรียนช่างหัตถกรรมเครื่องจักร แห่งโรงเรียน
 ช่างพื้นเมืองเข้าฝึก และทำการในโรงงานและอุตสาหกรรม

(๔) จัดส่งนักเรียนช่างศิลปหัตถกรรม แห่งโรงเรียนช่าง
 พื้นเมืองเข้าฝึกและทำในสหกรณ์หัตถกรรม ที่จะจัดตั้งขึ้น

(๕) จัดสหกรณ์หัตถกรรม ขึ้นตามศูนย์กลางจังหวัดที่

สมบูรณ์ เพื่อช่วยให้คนงานสามารถรวมทุนและกำลังกันประกอบอาชีพ และเพื่ออบรมความนิยมในศิลปวิชาช่างทั้งหลายในหมู่มหาชนทุกชั้น

เมื่อความหวังเหล่านี้เป็นผลสำเร็จได้แล้ว และถ้ายังเห็นว่าจำเป็น

(๖) ก็จะจัดโรงเรียนพิเศษสำหรับนายช่างหลวง (อาคาเดมี) ขึ้นเทียบชั้น สถานอุดมศึกษา

การจัดโรงเรียนครู สำหรับการช่างพื้นเมือง

โดยเหตุที่การช่างพื้นเมืองในประเทศนี้ ยังมีลักษณะเป็นทำเล่นๆ คือไม่ได้เรียนกันตามหลักสูตรที่ทันสมัย ทั้งในทางทฤษฎีและในทางปฏิบัติการ จึงเป็นเหตุให้การช่างของไทยเราขาดคุณภาพอันดีเลิศ และในขณะนั้น แม้จะมีผู้ใดใครเรียนวิชาบางอย่าง ก็ยังไม่มีสถานใดที่กำลัง เครื่องมือ หรือหลักสูตรที่ทันสมัย จัดไว้เป็นมาตรฐาน สำหรับสอนการช่างพื้นเมืองดังกล่าวปรารถนา จึงเป็นการจำเป็น ที่จะต้องตั้งโรงเรียนขึ้นแห่งหนึ่ง มีหน้าที่พิเศษเป็นเฉพาะ สำหรับสอนครูในวิชาช่างพื้นเมืองต่างๆ ที่เป็นหลักการจริงๆ และที่จำเป็นแท้ๆ เท่านั้น ผู้จัดโครงการศึกษาเหล่านี้ ควรจะทำการสำรวจแล้วกะศูนย์กลางจังหวัดที่สมควรจะจัดตั้งโรงเรียนช่างพื้นเมืองขึ้น เมื่อได้รับความเห็นชอบจากสภาปรับปรุงประชาชาติแล้ว จะได้คำนวณจำนวนครูที่ต้องการ เพื่อ

ทราบว่าโรงเรียนนี้สมควรจะมีขนาด และจำนวนนักเรียนประเภทใดสักเท่าใด และจะควรฝึกนักเรียนครูเหล่านั้นอยู่สักกี่ปี เมื่อโรงเรียนข้างพื้นเมือง ซึ่งเป็นจุดหมายตอนสองของระเบียบการที่ได้กล่าวไว้ข้างต้นนี้ ตั้งขึ้นพร้อมเพรียงบริบูรณ์ดีแล้ว โรงเรียนครูนี้ ก็ควรจะให้เลิกเสียให้กลายเป็นอีกหน่วยหนึ่งของพวกโรงเรียนข้างพื้นเมืองไป โรงเรียนครูนี้ จึงมีหน้าที่เฉพาะเป็นบัณฑิตสำหรับเริ่มงาน และตั้งมาตรฐานแห่งวิชาข้างพื้นเมืองต่างๆ ให้สอดคล้องประสานงานกันได้ ให้ช่างที่ฝึกมาจากเมืองน่านสามารถทำการงานร่วมมือกันกับช่างที่ฝึกจากปัตตานีได้ ไม่ใช่วิธีการที่แตกต่างกัน ครูที่ฝึกในโรงเรียนนั้น ก็มีหน้าที่สอนในทางทฤษฎีมากกว่าทางปฏิบัติงาน เพราะลูกมือที่จะให้เรียนในโรงเรียนข้างพื้นเมืองนั้น เรายังจะให้เรียนในทางทฤษฎีไว้ให้พร้อมเพรียงแล้วจึงจะจัดส่งไปหาความชำนาญทางปฏิบัติงานในโรงงาน อยู่และสหกรณ์หัตถกรรมต่อไป ส่วนครูชุดหน้านั้น เราหวังว่าโรงงานและสหกรณ์หัตถกรรมจะสามารถฝึกขึ้นได้ดีกว่าที่จะฝึกได้จากโรงเรียนครู เพราะผู้ที่ได้ผ่านสถานเหล่านั้นมาแล้ว ย่อมชินงานทั้งในทางทฤษฎีและในทางปฏิบัติงานในวิชาการที่จะสอน

การจัดโรงเรียนข้างพื้นเมือง

ในระหว่างเวลาที่โรงเรียนครูข้างพื้นเมือง กำลังจัดการฝึกสอนครูตั้งที่วามาแล้วนั้น แผนกวิชาชีพ จะได้จัดสร้างโรงเรียน

ช่างพื้น เมืองขึ้นไว้ ตามศูนย์กลาง จังหวัดที่สมควร ให้ พรักพร้อม และจะได้เตรียมการคัดเลือกนักเรียนเข้าบรรจุ โรงเรียนโดยหลัก การดังนี้

นักเรียนที่จะรับเข้าศึกษาวิชาช่างในโรงเรียนเหล่านี้ ควรจะ คัดเอานักเรียนชั้นมัธยมตอนต้น ที่มีอุปนิสัยดีและน้ำใจเป็นช่าง ไม่ใช่แล้วแต่ผู้ใดจะสมัคร เพราะเราหมายชูมาตรฐานแห่งการ ช่าง และมุ่งหาความสำเร็จ ไม่ใช่หางานให้นักเรียนที่เรียนวิชา อื่นไม่ได้แล้ว หรือที่มีอายุมากเกินไป หรือที่มีทุนทรัพย์น้อย จะต้องรีบเตรียมตัวหาทางเลี้ยงชีพ นักเรียนจำพวกที่วุ่นๆ เราก็ ควรจะมีความเมตตาเหมือนกัน แต่จะต้องช่วยในทางที่ถูก คือ หางานให้เหมาะสมกับอุปนิสัยของเขาจริงๆ ไม่ใช่รับเข้ามาไว้ ตามใจสมัคร เพราะถ้าฝึกเขาให้เป็นช่างไม่สำเร็จแล้ว ความผิด อยู่ที่ผู้เลือก ไม่ใช่อยู่ที่ผู้สมัครเท่านั้น ส่วนการสอนนั้นจะ จัดให้เรียนพร้อมกันไปกับวิชามัธยมตอนต้น หรือจะจัดเป็น โรงเรียนเวลาค่ำ ก็ได้แล้วแต่จะสะดวก นักเรียนที่สำเร็จการศึกษา จากโรงเรียนช่างพื้นเมืองเหล่านี้แล้ว จะแบ่งออกเป็นสองหมู่ ตามอุปนิสัยดีกว่าตามใจสมัคร คือหมู่ช่างหัตถกรรมเครื่องจักร และหมู่ช่างศิลปหัตถกรรม อันจะแยกกันไปฝึกหัดฝีมือให้มีความชำนาญในวิชาชีพของตนตามโรงงาน อยู่ และสหกรณ์หัตถกรรมดังที่จะบรรยายต่อไปนี้

การฝึกความชำนาญ ในโรงงานและอยู่ต่าง ๆ

นักเรียนหัตถกรรมเครื่องจักรนั้น จะได้จัดส่งไปฝึกหัดใน
โรงงานและอยู่ต่าง ๆ เช่นโรงงานของกรมรถไฟหลวง, กรมชล
ประทาน, กรมช่างแสง และตามอยู่แห่งบริษัทต่าง ๆ ซึ่งอาจจัด
ขึ้นโดยให้มีโครงการทำนองเดียวกันกับ สหกรณ์หัตถกรรมที่จะ
กล่าวต่อไป โรงเรียนช่างปั้นเมืองจะต้องสอบถามแล้วจัดหลัก
สูตรและหมุ่่นักเรียนชั้นสุดท้ายเป็นพิเศษ ให้ถูกต้องกันกับความ
ปรารถนาของโรงงานเหล่านี้ ฝ่ายช่างโรงงานก็ควรจะพยายามรับ
คนงานแต่ในจำพวกลูกมือที่โรงเรียนช่างปั้นเมืองเหล่านี้ส่งมา

ฝ่ายนักเรียนนายช่าง ที่สำเร็จการศึกษามาจากมหาวิทยาลัย
และสถานอุดมศึกษาอื่น ๆ ก็ควรจะให้เข้าทำงานในโรงงานและ
อยู่เหล่านี้ เพื่อให้ได้ฝึกหัดความชำนาญขึ้นมาเป็นลำดับพร้อม ๆ
กันกับคนงาน ความสัมพันธ์ระหว่างคนงานและนายช่างจึงจะเป็น
ผลให้บังเกิดความเข้าใจและความคิดความเห็น ซึ่งกันและกัน
ขึ้นได้จากนั้น

การจัดสหกรณ์หัตถกรรม

สหกรณ์หัตถกรรมนี้มีหลักการอยู่ที่จะต้องเป็นสถานที่สำหรับ
“ทำ” ศิลปหัตถกรรมจริง ๆ ไม่ใช่เป็นที่สอนหรือเป็นที่
สำหรับฝึกครูเท่านั้น จะต้องเป็นโรงงานที่ช่างรับทำการทำงาน ทำ
ของไว้นขาย และทำของที่ใช้ได้จริง ๆ ไม่ใช่ทำของสำหรับแสดง

ฝีมือ อย่างภาพที่เขาเอาเข้ากรอบแขวนไว้ให้ชมในศาลาแสดง
พิพิธภัณฑ์ ธุรการของสถานสหกรณ์ที่วามานั้น เราจะต้องถือ
เอาเป็นงานสำคัญกว่าการสอนและการฝึกลูกมือ เพราะสหกรณ์
หัตถกรรมที่เราจะตั้งขึ้นนี้ เราหวังจะจัดให้เป็นโรงงาน และสถาน
ที่ทำมาหากินจริงๆ ไม่ใช่โรงเรียนของรัฐบาล เป็นคณะสหกรณ์
ของพวกช่าง เพื่อรวมทุนและรวมแรงกันทำมาหากินแต่ในตอน
ต้น เมื่อพวกช่างยังไม่มีความสามารถ ไม่มี ความชำนาญในการ
บริหารการงาน และยังขาดความไว้วางใจซึ่งกันและกันอยู่ รัฐบาล
จะเข้าช่วยทุนทรัพย์จำกัดจำนวนงานให้ควบคุม บำรุง พะยุง
ให้จนกว่าจะมีกำลังและความสามารถเพียงพอที่จะควบคุมกันเอง
ได้ สหกรณ์หัตถกรรม ดังที่วามานี้ ควรจะจัดเป็นสาขาของคณะ
กลางไปตั้งอยู่ตามหัวเมืองที่สมบูรณ์ ที่มีพลเมืองมากกว่า ๕,๐๐๐
คนขึ้นไป

งานที่จะทำในสถานสหกรณ์นั้น จะต้องเป็นสิ่งที่หลายที่
ประกอบได้ด้วยวิจิตรศิลป์วิชาการ หรือที่เป็นสิ่งที่สามารถจะ
ประกอบขึ้นให้มีลักษณะงดงามได้ไม่ว่าสิ่งใดเลย คือ ไม่ใช่วิจิตร
ศิลป์ จำกัดอย่างฝรั่ง และควรจะมีมุ่งโดยฉพาะอีกทางหนึ่ง คือ
การทำสิ่งของต่างๆ ที่เราใช้กันเป็นธรรมดา ซึ่งอาจเสื่อมเสีย
ลักษณะศิลป์ไปได้ เนื่องจากวิธีการของหัตถกรรมเครื่องจักร
ศาลาศิลปสงเคราะห์แห่งสถานสหกรณ์หัตถกรรม จะเป็นที่พักทาง

ที่ถูกให้แก่หัตถกรรมเครื่องจักร จะจัดทำตัวอย่างดี ๆ ที่ควรจะรับไปจำลอง เป็นหลักเป็นพะยานที่อ้างเป็นหนทางแนะนำให้ช่างทำการทำงานให้ได้คุณภาพอันดีเยี่ยม สถานนี้จะชี้ทางให้เห็นว่าสิ่งใดควรจะทำด้วยเครื่องจักร สิ่งใดควรจะทำด้วยฝีมือคน สิ่งใดควรจะทำด้วยวิธีมาตรการ เพื่อให้เป็นสาธารณประโยชน์มากที่สุดที่จะทำได้ การแบ่งหน้าที่และงานการระหว่าง ศิลปหัตถกรรม และหัตถกรรมเครื่องจักร จึงจัดให้เข้ารูปได้โดยวิธีการที่วามานี้

การหากินในทาง ศิลปหัตถกรรม (Arts & Craft) อย่างความคิดของวิลเลียมมอร์ริส อันมีหลักอยู่ในลักษณะ “ละพาะตัว” ของช่างและให้อิสสระภาพแก่ช่างอย่างเต็มตัวนั้น เราก็ได้เห็นกันแล้วว่า ไม่ประกอบผลสิ่งใดให้บังเกิดขึ้น นอกจากริให้มีพวกช่างชาวบ้านเล็ก ๆ ที่มีความคิดแคบ ๆ ต่างคนต่างหากินกันไป อิจฉาริษยากันการงานก็เปลืองโศหุ้ย และทุนทรัพย์เป็นอันมาก ถ้ามาคิดดูทางการปรับผังประชาชาติอย่างทันสมัยแล้ว การที่ปล่อยให้ช่างแยกกันออกไปแย่งกันหากินดังวิธีที่วามานี้ และที่เป็นอยู่ในประเทศเราเป็นการเปลืองกำลังประชาชาติที่สุด และหนทางที่จะตัดความเปลืองเช่นนี้ได้ก็โดยจัดตั้งสหกรณ์หัตถกรรมอย่างที่เราเสนอขึ้น เพื่อจัดการให้มีผู้ประกอบด้วยความสามารถ และความชำนาญเข้าควบคุม และปรับปรุงวิธีบริหารการให้แก่ช่าง ให้ได้รับผลในทางประหยัด และในทางสามารถที่สุดที่จะทำได้

ทางนี้แหละเป็นทางเดียวที่จะต่อสู้ช่างต่างประเทศเขาได้

การแบ่งแผนกในคณะสหกรณ์หัตถกรรม

เราได้กล่าวแล้วว่า วิจิตรศิลป์จำกัดอย่างฝรั่งนั้น ไม่เหมาะกับการเป็นอยู่ในประเทศเรา จึงเป็นการสมควรที่จะแบ่งหรือเทียบงานเสียใหม่ โดยถือเอาว่า เครื่องอุปโภคทั้งหลายที่ประกอบได้ด้วยศิลปหัตถกรรมแล้ว เราถือเอาเป็นวิจิตรศิลป์ที่สมควรประกอบในสถานสหกรณ์ทุกสิ่งทุกประการ และเราจะแบ่งศิลปทั้งหลายออกเป็น ๔ แผนก กล่าวคือ

- (๑) ศิลปอันเกี่ยวข้องกับตัวบุคคล
- (๒) ศิลปอันเกี่ยวข้องกับเคหสถาน
- (๓) ศิลปอันเกี่ยวข้องกับ บัญญา ความคิด
- (๔) ศิลปอันเกี่ยวข้องกับ กีฬามารยาท และ มหรสพ

(๑) ศิลปอันเกี่ยวข้องกับตัวบุคคล ได้แก่ เครื่องประดับ และแต่งกายต่างๆ อันประกอบด้วย ด้าย ไหม เงิน ทอง เพ็ชร พลอย ต่างๆ เครื่องนุ่งห่มเสื้อผ้าแพรพรรณ ภาชนะอาหารการบริโภคนครุฑเครื่องอุปกรณ์ทางวิชาแม่บ้าน แม่เรือนต่างๆ.

(๒) ศิลปอันเกี่ยวข้องกับเคหสถาน ได้แก่ สถาปัตยกรรม วิศวกร เครื่องเรือน ไร่สวน อุทยาน บ้านเมืองต่างๆ ช่างปั้นสลัก ช่างเขียน ช่างไม้ ช่างปูน ช่างเหล็ก ช่างทาสี และแต่งบ้าน ฯลฯ.

(๓) ศิลปอันเกี่ยวข้องกับปัญญาความคิด ได้แก่ วรรณคดี กวีนิพนธ์ หนังสือข่าว การพิมพ์ เย็บเล่ม รูปถ่าย รูปงาน รูปพิมพ์หิน เครื่องประกอบเล่ม อาลักษณ์ ห้องสมุด ปาฐ.

(๔) ศิลปอันเกี่ยวข้องกับ กีฬา มารยาท และมหรสพ ได้แก่ เครื่องเล่น การกีฬาอันประกอบมารยาทและอนามัย มโหรี ดนตรี ร้องรำ ทำบท ระบาย ละคร โขน หนัง ฯลฯ.

ที่ศูนย์กลาง สถานสหกรณ์หัตถกรรมนี้ ควรจะจัดเป็น “ศาลาศิลปสงเคราะห์” อันประกอบด้วยสถานีกำลังไฟฟ้า กอง อำนวยการห้องศิลปสงเคราะห์ถาวร และห้องศิลปสงเคราะห์ชั่วคราว

แผนกศิลปทั้ง ๔ นั้น จะได้แยกออกไปตั้งไว้ ๔ ทิศ แห่ง ศาลาศิลปสงเคราะห์นี้ ระหว่างสำนักแผนกทั้ง ๔ นั้น จะได้จัด เป็นโรงงานของแผนกต่างๆ เรียงกันออกไปเป็นวงรอบศาลาศิลป สงเคราะห์ โดยจัดตามลำดับงานที่ธุรการต่อเนื่องถึงกัน และ โดยพยายามกันเองงานที่สกปรกหรืออื้ออึง ไปเสียจากการงาน ที่รักษาความประณีตสะอาดหมดจด และจากงานที่ต้องทำในที่ ที่สงัดเงียบ ความประสงค์สำคัญอีกอย่างหนึ่ง ในการรวมแผนก ต่างๆ ไว้ใกล้เคียงกันเช่นนี้ ก็เพราะช่างทั้งหลายไม่ว่างานประเภท ใด จะรู้เรื่องและเชี่ยวชาญในวิชาการขึ้นได้ ก็โดยอาศัยใช้ ความคิดความเห็น และวิชาแห่งงานแผนกอื่นๆ ประกอบกันไป

เพื่อรู้จักกัน หันทำนองตามกันให้เป็นปึกเป็นแผ่น โดยอนุโลมตามทำนองของสมัย ข้างผู้ใดจะถือพุ่มรู้อยู่แต่ในวิชาของตนแต่ผู้เดียว ไม่เกี่ยวข้องกับข้างวิชาอื่น ข้างผู้นั้นก็จะเป็นหมันในวิชา ผู้ใดเป็นผู้ชำนาญแต่ในวิชาการของตนแต่ฝ่ายเดียว ผู้นั้นก็ย่อมเป็นนักสมัครเล่นในวิชาอื่น ไม่ใช่ช่างที่สมบูรณ์แท้

โดยที่จัดโรงงานไว้ใกล้ชิดกันเช่นนี้ การช่างทั้งหลายจะได้สัมพันธ์กันอยู่ในแหล่งเดียว วิชาช่างต่างๆ จึงจะเป็นกลางระหว่างแผนกศิลปหัตถกรรมทั้งหลาย เมื่อนั้นแหละวิชาช่างจะเผยแผ่ไปทั่วทุกแผนกทุกหมู่ทุกบ้านทุกเมืองที่ใกล้เคียง จนถึงประเทศถึงมหาชน ถึงมนุษยชาติ

สมาชิกแห่งสหกรณ์หัตถกรรม

สมาชิกแห่งสหกรณ์หัตถกรรม จะต้องเป็นคนในบังคับสยาม และควรแบ่งออกเป็น ๓ ประเภท (๑) นายช่าง คืออาจารย์ หรือศาสตราจารย์ในแผนกต่างๆ อันมีจำกัดจำนวน แต่จำเป็นต้องเป็นช่างที่ทำการงานด้วยปัญญา หรือฝีมือในวิชาที่เขาเป็นผู้สอนในสถานสหกรณ์นั้นไปด้วย ถ้าไม่ทำมาหากินไปด้วยในวิชาที่สอน ก็ไม่ควรจะนับเป็นสมาชิกอันมีสิทธิที่จะได้รับผลจากการงานของสหกรณ์ จะเป็นได้ก็แต่สมาชิกกิตติมศักดิ์เป็นพิเศษเท่านั้น (๒) ช่าง คือ ผู้ช่วยนายช่าง ไม่จำกัดจำนวน มีงานเท่าใดก็ต้องจ้างไว้ให้พอกับงาน แต่ต้องเป็นผู้ที่มีความ

สามารถในฝีมือถึงมาตรฐานแห่งหลักสูตรที่จะได้กำหนดไว้ (๓)
พนักงาน คือ ผู้ควบคุมการค้าขาย เสมียน และคนงานต่างๆ
ที่ไม่ใช่ช่าง และเป็นเจ้าหน้าที่ประจำอยู่ในสถานสหกรณ์
สมาชิกเหล่านี้จะต้องมีหุ้นส่วนอยู่ในการสหกรณ์นี้ โดยถือ
พันธบัตรของคณะสหกรณ์หัตถกรรมนั้น ผู้ที่ไม่มีทุนทรัพย์ ก็
จะได้รับพันธบัตรจำนวนหนึ่ง เป็นส่วนแบ่งจากผลของงานที่ได้ทำ
ให้แก่สหกรณ์

การรับสมาชิกเหล่านี้ จะต้องทำให้เป็นระเบียบมีสัญญา
และกำหนดปีให้เป็นที่ถูกต้องตามกฎหมาย แต่ในระหว่าง ๓
เดือนแรกนั้น ทั้ง ๒ ฝ่ายมีสิทธิ์ที่จะเลิกสัญญาได้ เพื่อป้องกัน
ความคิดผิดและความเข้าใจผิดอันไม่เป็นผลดีต่อการทำงานภายใน
อาจารย์และช่างมีหน้าที่ ฝึกสอนลูกมือพร้อมกันไปกับเวลาทำการ
งานในแผนกของตน จะได้รับเงินเดือนบ้างเล็กน้อยพอเป็น
กำลังเลี้ยงครอบครัวที่อยู่ ไฟ น้ำ กำลังไฟฟ้า โรงงาน และเครื่อง
มือใหญ่ๆ สำคัญๆ นั้น สถานสหกรณ์จะจัดหาเอาไว้สำหรับใช้
ไปด้วยกัน เมื่อทำการงานหรือวัตถุอย่างใดชิ้นแล้ว ก็จะได้จัด
ขายไปได้เป็นเงินมาเท่าใด จะต้องหักโสหุ่ยต้นทุนค่าเครื่องใช้
จ่ายออกเสียก่อนเมื่อเหลือเงินเป็นกำไรอีกเท่าใด สถานสหกรณ์
จะหักเอาไว้เป็นเงินสำหรับดอกเบี่ย คินทุน สะสมทุน และ
เฉลี่ยกำไรให้แก่ผู้ถือพันธบัตรเสียส่วนหนึ่ง ที่เหลือจากนั้นจะ

แบ่งให้พวกช่างที่ได้ช่วยกันทำการงานรายนั้นโดยฉะเพาะ ตามส่วนสมควรกันตั้งนี้ ผู้ใดขยันขันแข็ง และมีความสามารถในการงาน หรือมีความคิดสามารถทำของได้ราคาดี ก็จะได้กำไรจากส่วนแบ่งมากสมควรกันกับน้ำพักน้ำแรงของเขา ผู้ใดที่เกียจคร้าน ไม่มีฝีมือและปัญญา ดีแต่พูด หรืออืด ๆ ออด ๆ ไม่เอางาน ก็ไม่ได้ส่วนแบ่งจากผลกำไร และถ้าผู้ใดไม่ได้ส่วนแบ่งกำไรให้สมควรตามขีดส่วนร้อยอันจะได้ตั้งไว้เป็นเกณฑ์แล้ว ก็จะเป็นหลักการคัดเอาคนที่ไม่พึงปรารถนาเลี้ยงไว้ให้ออกจากสหกรณ์ได้โดยความประพฤติของผู้นั้นเอง ขีดส่วนร้อยนั้นไม่จำกัด จะสูงขึ้นหรือต่ำลงแล้วแต่จำนวนคนที่สมัครเข้ามาเป็นช่าง และการงานที่สถานสหกรณ์จะมีทำ

ลูกมือ คือ นักเรียนที่สถานสหกรณ์จะรับเข้ามาฝึกสอนในวิชาช่างต่างๆ จะได้แบ่งออกเป็น ๒ หมู่ คือ หมู่นักเรียนเสียเงินบำรุง และหมู่เรียนที่มีความสามารถพิเศษในฝีมือ เข้าสอบไล่ได้ “ทุนศึกษา” เป็นนักเรียนพิเศษไม่ต้องเสียเงินบำรุง นักเรียนประเภทที่ต้องเสียเงินบำรุงนั้น เรารับเข้ามาฝึกด้วยความหวังจะอบรมบุตรคนที่มีอันจะกิน ให้มีความรู้ในการช่าง ให้รู้จักช่าง จะได้ช่วยบำรุงการช่างให้ดำเนินไปในทางรสนิยมที่ดี และจะได้อุดหนุนช่างอนาคตที่มีฝีมือดีไปในทางที่ถูก การฝึกลูกมือนี้นี้เราจะต้องจัดเป็นโรงเรียนวิสามนัญศึกษาชั้นมัธยมตอนปลาย ให้

มีวิชาประกอบทั้งหลายในทางวิทยาศาสตร์ และวิศวกรรม
ให้พร้อมเพรียง แต่จะต้องถือเอาเป็นงานพิเศษ นอกเกณฑ์
ของสหกรณ์หัตถกรรมเช่นเดียวกันกับโรงเรียนปทุมศึกษา ซึ่ง
คงจะต้องจัดขึ้นไว้สำหรับบุตรของช่างและคนงานในสถานสหกรณ์
หัตถกรรมนั้น

ศาลาศิลปสงเคราะห์

ศาลาศิลปสงเคราะห์นั้น จะจัดการแสดงโดยลักษณะ
“ชั่วคราว” และโดยลักษณะ “ถาวร” การแสดงชั่วคราวนั้นได้
แก่ ตัวอย่างวัตถุฝีมือเอกที่ได้ทำขึ้นในสถานสหกรณ์นั้น เป็น
การแสดงฝีมือ และบอกขายตัวอย่างให้อุตสาหกรรมเครื่องจักร
เมื่อเสร็จการแสดงแล้ว จะได้จัดการขายของเหล่านั้นไป แต่
สิ่งใดที่เป็นฝีมือเลิศ สถานสหกรณ์หัตถกรรมจะคัดซื้อไว้ด้วย
ทุนที่สำรองไว้เป็นพิเศษ และจะจัดแสดงไว้ในห้องศิลปสง
เคราะห์ถาวร เครื่องแสดงในห้องนี้ ไม่จำเป็นจะต้องเป็นของที่
ทำในสถานสหกรณ์นั้นเองเท่านั้น สิ่งใดที่สมควรนับได้ว่าเป็น
ฝีมือเลิศแห่งสมัยต่างๆ จริงๆ แล้ว ถ้าผู้ใดจะอุทิศให้ก็สมควร
จะรับไว้เพื่อสนองน้ำใจอันดีของเขา แต่ไม่ควรจะสละทุนไป
ซื้อมา สถานสหกรณ์จะซื้อแต่ของที่ทำงานในสถานนั้นเองเท่านั้น
ถ้าสหกรณ์หัตถกรรมหน่วยอื่น จะส่งศิลปวัตถุมาแลกเปลี่ยน
กันแสดงฝีมือ ก็ควรจะสงวนไว้และจัดของส่งไปให้เป็นเครื่อง

แลกเปลี่ยนตอบแทนกัน แลกฝีมือและแลกเปลี่ยนความคิดเทียบกันไว้ชม เมื่อเครื่องของที่สะสมไว้มากมายขึ้นงานจะหาที่รักษาไว้ด้วยความงามไม่ได้แล้ว ก็ควรจะคัดเอาของฝีมืออ่อนนอกขายเสียบ้าง เพื่อเอาทุนกลับคืนมาซื้อของใหม่ๆ สะสมไว้ต่อไป การผันผ่อนซื้อขายศิลปวัตถุเช่นนี้ อาจเป็นวิธีหาทำไรขายทุนทรัพย์สินของสหกรณ์หัตถกรรมให้ร่ำรวยได้มาก ถ้าผู้จัดการซื้อขายปฏิบัติการไปด้วยปัญญาอันสุขุม

การเงิน และการจัดทุน สหกรณ์หัตถกรรม

ในมหาประเทศทั้งหลายการบำรุงศิลปวิทยาลัย และโรงเรียนเพาะช่าง บ่มอดกเป็นหน้าที่ของรัฐบาล หรือเทศบาล หรือมหาวิทยาลัย นอกจากสถานที่กำลัง, ไฟ, น้ำ และเครื่องมือต่างๆ แล้ว ยังต้องมีทุนบำรุงและค่าจ้างอาจารย์และครู สนับสนุนไปด้วยเสมอ เป็นงบประมาณประจำปี

สหกรณ์หัตถกรรมจะตั้งขึ้นได้ ก็ด้วยทุนของรัฐบาล ให้สถานที่ กำลัง ไฟ น้ำ และเครื่องมือสำคัญๆ ในขั้นต้น ส่วนทุนบำรุงประจำปีนั้น เราจะต้องคิดจำกัดจำนวนต้นทุน สมมติว่าอยู่ในวงจำนวนเงิน ๓๐๐,๐๐๐ บาท ซึ่งเราจะพยายามแบ่งออกเป็นสามส่วน รัฐบาลจะถือส่วนพันธบัตรประมาณ ๔๐ ส่วนร้อย หรือจำนวนเงิน ๑๒๕,๐๐๐ บาท สมาชิกแห่งคณะสหกรณ์หัตถกรรมจะถือพันธบัตรประมาณ ๓๕ ส่วนร้อย หรือจำนวนเงิน

๑๐๐,๐๐๐ บาท มหาชนในภูมิภาคประเทศจะถือพันธบัตรประมาณ ๒๕ ส่วนร้อย หรือจำนวนเงิน ๗๕,๐๐๐ บาท วัตถุประสงค์ของการแบ่งทุนออกเป็นส่วนตัวตั้งที่วามานี้ อยู่ในความปรารถนาจะให้รัฐบาลยึดสิทธิ์ควบคุมการทำงาน และสามารถเป็นผู้ซื้อขาดได้เสมอ ฝ่ายสมาชิกแห่งสหกรณ์และมหาชนในภูมิภาค เมื่อมีส่วนได้เสียอยู่ในการทำงานของสหกรณ์หัตถกรรมนี้แล้ว ก็ยอมใฝ่ใจเอาใจช่วยทำนุบำรุงให้เจริญเสมอไป

เงินทางใต้ของสหกรณ์หัตถกรรมนั้น จะมีจำนวนมากน้อย สักเท่าใดก็แล้วแต่ความนิยม และความสามารถจ่ายซื้อของมหาชนในประเทศนั้น จุดหมายในการขายของที่ทำขึ้นในสถานสหกรณ์มีหลักอยู่ที่ จะขายของดี ๆ ให้แก่มหาชนทั่วทุกชั้น ไม่เจตนาขายให้แก่ผู้ที่มีเงิน หรือนักท่องเที่ยวที่มาจากต่างประเทศ โดยโก่งราคาหากำไรคราวละมาก ๆ เรามุ่งปลูกความนิยมให้แก่คนทุกฐานในประเทศเรา ด้วยเหตุนี้สิ่งใดที่เราขายไม่ออกในเวลาแรก เราก็ต้องจัดการลดราคาลงในปีต่อไป อย่างเขาขายผักตามร้านแขก ลงสุดท้ายถ้าขายไม่ออกเข้าจริง ๆ ก็ต้องเลหลังไปเสียให้สิ้น ดีกว่าเก็บเอาไว้ เพราะขายไม่ออก จะเป็นเหตุให้ช่างผู้ทำพอใจทำงานไม่ได้ดี การขาย การหางาน การรับงานนั้น จะต้องมอบธุระให้แก่ผู้ชำนาญในการค้าขายเป็นผู้ควบคุม ช่างไม่ควรจะเอาเวลาทำงานมาฝักใฝ่ในการค้าขายเหล่านี้

ถึงจะทำได้ ก็คงไม่ได้ผลดีเหมือนผู้ชำนาญในธุรกิจที่นั่น

การฝึกสอนคนงาน ให้มีความสัมพันธ์ระหว่างกันเข้าเป็น
คณะ และให้เชี่ยวชาญในฝีมือนั้น เป็นหน้าที่สำคัญที่สุดใน
ตอนต้นของคราวที่เราจะเริ่มจัดสหกรณ์หัตถกรรมนี้ จุดหมายอัน
แรก คือ คุณภาพ ช่างต่างประเทศเขาได้ปรับปรุงการงานกันมา
ช้านานแล้ว คุณภาพในการงานของเขาถึงขีดแห่งมาตรฐานอันดี
แล้ว ความสามารถของเขาบริบูรณ์ขึ้นทุกที จนเขาสามารถประ
หยัด และเข้าประกวดในทางราคาถูก ในขั้นต้นนี้ คณะสหกรณ์
จะเข้าแข่งขันอย่างเขานั้นยังไม่ได้ เพราะถ้าเราด่วนยึดเอามาตร
ฐานในทางราคาถูกมาเป็นจุดหมายแห่งการงานของเราแล้ว เราจะ
ไม่มีโอกาสปรับปรุงการงานของเราขึ้นมาให้ถึงขีดมาตรฐานแห่ง
คุณภาพอันดีเลิศกับเขาได้เลย แต่ถ้าเราทำการงานที่ดีจริงได้แล้ว
และมีความชำนาญมากขึ้น การปรับปรุงในทางสามารถทั้งหลายก็
ขึ้นมาเป็นลำดับ ผลสุดท้ายเราก็สามารถแข่งขันกับเขาในทาง
ราคาได้เหมือนกัน ทั้งยังรักษาคุณภาพแห่งการงานทั้งหลายให้
หมดจด ไม่ทำการลวกๆ สุกเอาเผากิน อย่างช่างบางจำพวกที่เรา
เห็นกันอยู่ทุกวันนี้.

ด้วยเหตุที่เราต้องพยายามปรับปรุงการงานในทางคุณภาพให้
ดีเลิศ เราจึงยังไม่สามารถเข้าแข่งขันกับเขาในราคาถูก เพราะ
ฉะนั้นทำอย่างไรเล่า สหกรณ์หัตถกรรมนี้จะแน่ใจได้ว่าจะมีงาน

ทำ ที่จะหวังงานในทางเข้าแข่งขันประมูลราคาสู้กันกับช่างต่าง
ประเทศเขานั้น ไม่เป็นผล เพราะจุดหมายในทางมาตรฐานของ
การงานนั้นผิดกันตรงกันข้าม ด้วยเหตุนี้จึงต้องหันมาหาความ
อุปถัมภ์จากรัฐบาลอีกตอนหนึ่ง เพื่อขอร้องจากรัฐบาลมาให้
มากที่สุดที่จะทำได้ งานอันใดสหกรณ์ไม่สามารถจะรับทำให้ได้
ราคาดี หรือให้ทันทั่วที่ได้แล้ว ก็ควรจะแจ้งให้รัฐบาลทราบ
เพื่อจะได้จัดการเปิดประมูลว่าจ้างผู้อื่นในท้องตลาดต่อไป

งานที่สหกรณ์หัตถกรรมจะรับมาทำนั้น เราควรจะหาหนทาง
มิให้รัฐบาลเอาเปรียบ หรือเสียเปรียบอันไม่เป็นธรรม จึงควร
จะให้รัฐบาลตั้งผู้ชำนาญมาทำคำนวณราคาเปรียบเทียบกันกับผู้
ชำนาญของคณะสหกรณ์ เพื่อให้ได้ราคากลางอันเป็นราคาที่
ปรองดองเห็นพ้องกันทั้งสองฝ่าย ไว้เป็นหลักราคาตามหน่วย
จำนวนของ และราคาตามหน่วยจำนวนที่ได้ทำ เมื่อสหกรณ์รับ
งานมาทำ ก็จะได้ใช้ราคาที่ได้ตกลงกันไว้นั้น คำนวณจำนวนเงิน
ที่จะชำระกัน การสอบราคานั้น ควรจะทำความตกลงกันใหม่
ทุกๆ หกเดือน

ถ้าเราพิจารณาทางได้ทางเสียในการเงินแห่งสหกรณ์หัตถ
กรรมนี้พอเป็นสังเขป และสมมติว่าเงินทุนที่จะจำหน่ายไปนั้น
ตกปีละ ๖๐,๐๐๐ บาท จากเงินจำนวนนี้ จะหักไปเป็นเงินค่า
บำรุงสถานที่ น้ำ ไฟ กำลัง และเครื่องมือเสียปีละ ๒๐,๐๐๐ บาท

จัดเป็นเงินทุนสำหรับค้าหาทำไรค่าเครื่องใช้เครื่องคียบต่าง ๆ เสียปีละ ๔๐,๐๐๐ บาท เมื่อทำงานไปได้สิบปี เงินทุนสหกรณ์หักลดกรรมจะสิ้นไปรวมเป็นเงิน ๖๐๐,๐๐๐ บาท ในเงินจำนวนนี้ จำเป็นเงินค่าบำรุงสถานที่เสีย ๒๐๐,๐๐๐ บาท ศูนย์ไปเลยทีเดียว แต่ทุนค้าหาทำไรนั้น ถ้าการทำงานดำเนินไปด้วยดีตั้งสมควรรจะหวังได้แล้ว ก็ควรจะหมุนทุนคืนกลับมาได้หมดบริบูรณ์เต็มจำนวน ๔๐๐,๐๐๐ บาทที่ได้ลงทุนไป และอย่างน้อยก็ควรมีกำไรราวร้อยละ ๕๐ หรือเป็นเงิน ๒๐๐,๐๐๐ บาท ซึ่งรวมกันกับเงินทุนค้าหาทำไรแล้ว จะได้จำนวนทุนเดิม ๖๐๐,๐๐๐ บาท ที่ได้จัดจ่ายไปในระหว่างสิบปี ในทางการที่ถูกต้องแล้ว เงินทุนสำหรับค้าหาทำไรนั้น เราควรหมุนกลับใช้ได้ในวันวปีละครั้งหนึ่ง หรือสองครั้งเป็นอย่างน้อย จึงไม่เป็นการจำเป็นที่จะต้องรวมทุนถึง ๖๐๐,๐๐๐ บาท ดังที่วานั้น ในความเห็นของผู้เขียน สหกรณ์หักลดกรรมหน่วยหนึ่ง มีทุนเพียง ๓๐๐,๐๐๐ บาทก็พอแล้ว

นอกจากทำไรที่ได้กล่าวแล้ว ยังมีศิลปวัตถุ งามๆ อันมีราคาพิเศษอยู่ในศาลาสีปสงเคราะห์อีก ซึ่งมีลักษณะคล้ายกันกับการลงทุนค้าหาทำไรเหมือนกัน เพราะศิลปวัตถุที่ดีจริงแล้วนับวันก็จะมีราคามากขึ้นเป็นกำไรเสมอไป นอกนี้ประชาชนายังจะได้กำไรอีกทางหนึ่ง คือ การช่างต่างๆ ที่จะสาปศูนย์อยู่แล้วก็จะกลับรุ่งเรืองขึ้น มหาชนที่ไม่เคยสนใจในการช่างก็จะมี ความ

รู้ และจะได้ผลในความสำเร็จจากสิ่งที่ไม่ได้เคยนึกเคยฝันถึงเลย เป็นความสำเร็จที่ประกอบความมั่งคั่งและอนามย์ ผิดกันกับความสำราญในการพะนั้น และในทางกามคุณกินเหล้าเมายาต่างๆ อันเป็นลักษณะความสำเร็จของมหาชน อันนำเวทนาในประเทศเรา ในสมัยนี้

ศิลปซึ่งมหาประเทศทั้งหลายถือกันว่า เป็นสิ่งที่ให้แก่ธุรกิจการทุกชนิดและเป็นเครื่องเชิดชูชีวิตมนุษย์ให้มีความสุขให้สามารถสำแดงความรู้สึกลงในน้ำใจ ก็จะกลับคืนมายังฐานอันสมควรในความนิยมแห่งมหาชนในประเทศเรา ข้างต่างประเทศที่หวังอาศัยหากินในพระราชอาณาจักร ก็จะต้องแปลงชาติมาเป็นไทย แล้วสมัครเข้าทำการอยู่ในหน่วยหนึ่ง แห่งสหกรณ์หัตถกรรมประชาชาติ หรือมิฉะนั้นก็ต้องเสียเปรียบในทางหากิน ผลกำไรอันเป็นจุดหมายสุดท้าย และสำคัญที่สุดของเรา คือ วัฒนธรรมประชาชาติ จะกลับรุ่งเรืองขึ้นอีกจะบีบคั้นใจไทยให้มีหน่วยนิยมอันเดียวกัน และเป็นหนทางรักษาไว้ซึ่งอิสสระภาพแห่งประเทศเรา อย่างน้อยก็ในความคิดตลอดชั่วกาลนาน.

วิชาวาดเขียนกับการศึกษา

ในสมุด “ช่อกุหลาบ” ที่ระลึกในงานฉลอง ๕๐ ปี แห่งสวนกุหลาบวิทยาลัยนั้น หลวงมหาสิทธิโวหาร ได้เรียบเรียงเรื่อง “ศิลปในโรงเรียน” ไว้ ข้าพเจ้าเห็นพ้องด้วย และโดยเฉพาะในข้อที่ว่า การศึกษาอันบริบูรณ์แท่นั้น ไม่ควรจะหมายแต่วุฒิศึกษา จริยศึกษา และพลศึกษาเท่านั้น ควรจะประกอบด้วยศิลปศึกษา อันเป็นส่วนสำคัญไม่น้อยกว่าการศึกษาแผนกอื่นๆ

การศึกษาที่บริบูรณ์จริงๆ แล้ว จะต้องหมายก่อนอื่นหมดถึงความสุขจิต และความเลื่อมใสในคุณค่าของสรรพสิ่งที่สุภาพหมดจดงดงาม และประณีตในชีวิตมนุษย์ ผู้ที่ไม่มีความรู้สึกเช่นนั้น ถึงแม้จะมีวิชาความรู้สักเท่าใด จรรยา มารยาทจะดีสักเท่าใด กำลังวังชาอนามัยจะประเสริฐสักเท่าใด เราจะเรียกได้หรือว่าเป็นผู้ที่ได้รับการศึกษาและความอบรมอย่างบริบูรณ์จริงๆ?

ความสุขจิต ความนิยม และความเคารพในคุณค่าของสิ่งที่ได้เข้ามาแล้ว และความคล่องแคล่วในทางหัตถการต่างๆ อาจบังเกิดและเพิ่มพูนขึ้นได้ด้วยการแนะนำให้ประลอง โดยวิธีที่เฉลียวฉลาดและถูกต้อง ในวิชาวาดเขียน ในหัตถการต่างๆ และในทางศิลปศึกษา หลักการนั้นอยู่ที่ครูและวิธีสอน ถ้าครูและ

วิธีสอนนั้นไม่ดีและไม่ถูกต้อง ก็อาจเป็นเหตุให้เด็กปัญญาอ่อน
 กลับร้ายไปเสียกว่าไม่ได้สอนอย่างใดเสียเลยด้วยซ้ำ ครูที่ดีจริง
 นั้น ย่อมเป็นผู้ที่บริบูรณ์ในการศึกษา รู้จักหลักวิชาจิตตศาสตร์
 บ้าง และสมัครใช้วิธีแนะนำมากกว่าการสอนเคร่งครัดตามหลัก
 สูตร ไม่ฝึบฝั้นคัดอุปนิสสัยของเด็กให้คล้อยมาในทำนองหรือ
 วิธีทำงานและความเห็นของตนทางเดียว อันเป็นเหตุให้เด็ก
 คร้าม ละอาย เลยไม่อาจประกอบความคิดตามน้ำใจและอุป
 นิสสัยของตนเอง การสอนโดยวิธีที่พึงรังเกียจเช่นนี้ มักได้แก่
 จำพวกครูที่ฝึกขึ้นสำหรับสอนวิชาวาดเขียนโดยเฉพาะ ที่ไม่
 เคยประกอบอาชีพในทางศิลปนฤมิต Creative Arts อย่างใด
 เสียเลย ความชำนาญของครูจำพวกนี้จึงอยู่ในวงแคบเพียงการ
 สอนวิชาวาดเขียน ไม่ใช่สอนให้ทำของ เพราะครูเองก็ไม่เคย
 ทำงานอย่างใด นอกจากสอนให้เด็กเขียนโดยไม่มีจุดหมาย
 ให้ประกอบทำเป็นวัตถุอันใดขึ้นให้ใช่เป็นการเป็นงานได้จริงๆ
 เป็นงานทางทฤษฎีเท่านั้น ไม่ใช่ทางปฏิบัติการประกอบอาชีพ
 วิธีสอนจึงไม่สู้จะเหมาะ การที่เป็นอยู่ในชีวิตอันเปลี่ยนแปลง
 อยู่เสมอให้ทันสมัย ด้วยเหตุนี้ วิธีสอนวิชาวาดเขียนในมหา
 ประเทศที่ก้าวหน้าอยู่เสมอ เขาจึงพยายามเลิกฝึกครูช่างเขียน
 กัน และพยายามเลือกเอาผู้ที่คุ้นเคยกับการประกอบอาชีพใน
 ทางจิตรศิลป์ ผู้ที่ปรากฏแล้วว่ามีความรู้ในวิชาการจริงๆ และ

ได้เคยทำศิลปวัตถุที่นิยมกันแล้วว่าจริงๆ ในทางสถาปัตยกรรม
ช่างปั้นสลัก ช่างระบายสี และช่างอุตสาหกรรมต่างๆ ให้ปลีก
เวลามาแนะนำนักเรียนในวิชาวาดเขียนให้เหมาะสมกับวิธีการที่
เขาใช้กันและนิยมกันว่าทันสมัยจริงๆ การสอนช่างเขียนให้
เป็นครูช่างเขียนให้สอนช่างเขียนให้เป็นครูช่างเขียนกันต่อไป
นั้น สมัยนี้ไม่มีประเทศใดเขานิยมกันแล้ว.

ในประเทศเรา หัตถกรรมต่างๆ ยังไม่เจริญ และยังไม่
มีผู้ชำนาญในหัตถกรรมเพียงพอ ที่จะคัดเลือกเอามาสอนวิชา
วาดเขียนในโรงเรียนได้ดังที่วามแล้ว จึงเป็นการจำเป็นที่จะ
ต้องฝึกครูวิชาวาดเขียนกันไปก่อน จนกว่าหัตถกรรมในประเทศ
เราจะควบคุมกันเข้าเป็นปึกเป็นแผ่นเป็นคณะได้ เช่นโดยวิธี
สหกรณ์หัตถกรรม เมื่อนั้นแหล่งการฝึกครูช่างเขียนจึงจะควร
งดลงได้ อาจารย์ในสถานสหกรณ์หัตถกรรมจะได้รับหน้าที่ใน
การแนะนำและฝึกสอนวิชาวาดเขียน และหัตถการต่างๆ ในโรง
เรียน ฝ่ายศิลปศึกษาชั้นสูงนั้นก็คงจะได้จัดรวมเข้าไว้ในสถาน
อุดมศึกษาและมหาวิทยาลัยตามสมควร ดังนั้นหาชนจึงจะได้
โอกาสประกอบศิลปศึกษากันทั่วหน้า และการศึกษาในประเทศ
นี้จึงจะเรียกได้ว่าบริบูรณ์แท้.

ในขณะที่ยังต้องฝึกครูวิชาวาดเขียนกันอยู่นี้ จึงเป็นการ
สมควรที่จะทำความเข้าใจกันเสียบ้างว่า การสอนวิชาวาดเขียน

นั้น เราควรจะวางระเบียบและดำเนินวิธีสอนกันอย่างไรจึงจะได้ผลดีที่สุด และแนะนำให้ครูวิชาวาดเขียนของเราพยายามปฏิบัติตาม ผู้เขียนจึงขอเอาโอกาสนี้เรียบเรียงข้อความตามที่เจานิยมกันในประเทศอื่นๆ ประกอบกันกับความเห็นส่วนตัวขึ้นไว้ เพื่อเป็นประโยชน์แก่ครูวิชาวาดเขียน และผู้หน้าที่ประกอบการศึกษาประชาชาติ เพื่อทราบความปรารถนาในการศึกษาวิชาจากแง่แห่งความเห็นของช่างจิตรศิลป์ ถ้าความเห็นเหล่านี้เป็นประโยชน์และไม่ให้ร้ายเกินไปนัก ผู้เขียนหวังว่าจะได้อาสาเสนอความเห็นในเรื่องศิลปอื่นๆ ต่อไปอีก.

จุดหมายของการสอนศิลปในโรงเรียนนั้น ไม่ควรจะคิดขัดขวางศิลปหรือช่างหัตถกรรมต่อไปภายหน้า เมื่อหัตถกรรมในประเทศเราเจริญแล้ว ความมุ่งหมายในการสอนอาจคล้อยไปทางนั้นก็เป็นได้ แต่ในขณะนี้ ความมุ่งหมายควรมีแต่เพียงเผยแผ่ความรู้ในสิ่งที่สวยที่งาม ปลุกความรู้สึกในใจให้นิยมในความรู้เช่นนั้น และปลุกความสามารถสำแดงความคิดและความรู้สึกเช่นนั้น ให้เป็นประโยชน์ในทางถ่ายทอดได้จริงๆ นอกจากนี้ การสอนศิลปย่อมให้ออกาสแก่นักเรียนที่มีอุปนิสัยและใคร่ประกอบอาชีพเป็นช่าง ให้ได้รับความส่งเสริมเป็นพิเศษอีกส่วนหนึ่งด้วย.

นักเรียนที่จะเริ่มการฝึกหัดทางวิชาวาดเขียนนั้น ควรจะ

เป็นนักเรียนชั้นมัธยมตอนต้น ที่อายุได้ประมาณ ๑๐ ขวบ “ก่อน
 อายุนี้” นักจิตวิทยาที่สามารถได้ลงความเห็นไว้ว่า “การฝึกหัด
 และปรับปรุงอุปนิสัยของเด็กในทางวิชาวาดเขียนนั้น ไม่ใช่
 แต่ไม่สู้จะเหมาะเท่านั้น กลับเป็นการไม่สมควรเลยเสียด้วยซ้ำ
 เพราะสำหรับเด็กๆ นั้น อาการวาดเขียนก็เป็นภาษาชนิดหนึ่ง
 เหมือนกัน คือเป็นหนทางแสดงความคิด เด็กๆ มักจะใช้เครื่อง
 หมายและรูปสมมติต่างๆ เป็นเครื่องแสดงสิ่งที่เด็กอยากจะพูด
 ออกมาให้คนอื่นเขาเข้าใจ ความกล้าแสดงภาษาของเด็กให้เป็น
 ภาพขึ้นนั้น ทวีขึ้นตามลำดับอายุของเด็กจนได้ ๑๓ หรือ ๑๔ ขวบ
 แล้วก็เริ่มลดลงเรื่อยไปทุกๆ ปี” ดังนี้ การวาดเขียนจึงเป็นวิธี
 สำแดงน้ำใจ เป็นกิริยาอันหนึ่ง เหมือนคำพูด หรืออาการเดิน
 การวาดเขียนนั้น ถ้ากล่าวถึงการฝึกฝนฝีมือแล้ว อาการขีดเส้น
 ฉาก หรือเส้นรอบในทางฝึกหัด ก็เปรียบได้เหมือนวิชาตัดตน
 นั้น เทียบกันกับการเดิน วิ่ง และ เต้น เมื่อเด็กได้รับความฝึก
 ฝนถึงขั้นที่ธรรมชาติให้ทั้งการขีดเขียนเค้าโครงของรูปทรง และ
 ให้อ่านไปทางผูกอุปสมมติเทียบอย่างให้เหมือนจริง จึงจะเป็นเวลา
 ที่สมควรจะเริ่มสอนไวยากรณ์แห่งวิชาวาดเขียนให้เป็นประโยชน์
 ได้ และตามความสังเกตที่ได้เคยเห็นกันมานั้น เมื่ออายุได้ราว
 ๑๐ ขวบนี้แหละเป็นเวลาที่เหมาะสม และสมควรให้ได้โอกาสเริ่ม
 สอนวิชาวาดเขียนกันจริงๆ

การฝึกสอนนั้น ควรประกอบด้วยจุดหมายที่ควรจะระลึกถึงเสมอ คือ

๑. ในขั้นต้น ต้องฝึกฝนระคนกันไปกับการเล่นของเด็ก
๒. แนะนำให้เพิ่มความสามารถในการบังคับกล้ามเนื้อ ประกอบกันไปกับการบังคับสมอง และน้ำใจให้อยู่ในศีลธรรม
๓. ฝึกฝนอำนาจ (ก) ในการพิจารณา (ข) ในการจำ (ค) และในการผูกอุปสมมตเทียมอย่าง
๔. เปิดโอกาสให้ใช้อำนาจในการแสดงน้ำใจออกมาโดยอิสระภาพเต็มตัว ไม่ต้องอายและไม่ต้องกลัวผู้ใด
๕. ส่งเสริมความนิยม และหัดรู้จักคุณค่าให้ถูกต้องตามลำดับคุณความดี

ถ้าว่าในทางอุตสาหกรรมเท่าๆแล้ว ความมุ่งหมายสำคัญ คือ

๑. แนะนำให้ความคิดของนักเรียนดำเนินไปตามระเบียบ การผูกแบบอย่าง หรือถ้าจะว่าอีกทางหนึ่ง ก็คือ ให้ถนัดในการผูกกลาย และ
๒. ให้ชำนาญในการผูกกลายที่แสดงความคิดในน้ำใจ

ถ้าว่าในทางที่สำคัญไปกว่านั้นอีก ก็ในทางการศึกษาแล้ว ความมุ่งหมายนั้น คือ

๑. หัดให้มีความสามารถบังคับกล้ามเนื้อได้ตามใจ ให้นัยน์ตา,

น้ำใจ, และกล้ำเนื้อปฏิบัติกรงานได้สนิทสนม โดยไม่ต้องฝ่าฝืน พากเพียรพยายามอย่างใดเลย

๒. หัดให้สามารถพิจารณาได้แม่นยำด้วยความเชี่ยวชาญ
๓. หัดให้ประกอบรสนิยม และอุปนิสัยในการเพิ่มพูนความรู้ลำดับของสิ่งที่ชอบให้ถูกส่วน เนื่องจากความคุ้นเคยกับสิ่งที่สวที่ยาม และผลของความซึมซาบเช่นนั้นประกอบอยู่ในอุปนิสัย

การฝึกฝนและบทเรียนในปีต้นๆ นั้น ควรประกอบขึ้นเพื่อเพิ่มพูนความชำนาญ และแนะนำความคิดให้เข้ารูปทฤษฎีและวิชาผูกแบบอย่างต่างๆ นั้น ควรจะคิดสอนในปีปลายๆ

ตั้งแต่ ๑๐ ขวบไปจน ๑๕ ขวบ นั้น เป็นเวลาเปลี่ยนอายุจากเด็กไปเป็นหนุ่มเป็นสาว ความว่องไวในหัตถการทั้งหลายนั้น ฝึกให้เป็นผลได้ง่ายกว่า และแน่นแฟ้นกว่าตอนอื่นๆ ในชีวิตมนุษย์ ความเที่ยงและความชำนาญในการใช้ดินสอก็ดี ภู่กันก็ดี ถ้าไม่ได้หัดไว้ในระหว่างเวลาที่ได้กำหนดไว้แล้วนั้น และจะหัดเมื่อมีอายุมากขึ้นกว่านั้นแล้ว มักจะไม่เป็นผลสำเร็จ บางทีด้วยเหตุนี้ จีน ญี่ปุ่น ฝรั่งเศส ที่เขาเริ่มหัดกันในวันอายุที่วัน จึงมีผู้ชำนาญและคล่องแคล่วในฝีมือมากกว่าในประเทศเรา ฝีมือคนไทยมักจะถนัดไปในทางประดิษฐ์เสียมมากกว่าความว่องไวและเฉียบขาด

ในสมุดเรื่อง “จิตตวิทยา และ อาจารย์ของคนรุ่นหนุ่มสาว”

แลนแคสเตอร์ ได้กล่าวไว้ว่า “เส้นโค้งของความนิยมในศิลปะ
เริ่มแต่อายุ ๑๐ ปี พุ่งขึ้นรวดเร็วจนอายุ ๑๒ ปี แล้วกลับหันลง
จากอายุ ๑๕ ปี ตกถึงเส้นฐานเมื่ออายุ ๒๐ ปี นี่เป็นลักษณะ
ของการคลีบานอันแรกแห่งสมองของหนุ่มสาว ”

๑. ข้อต้นและสำคัญที่สุดในอุปนิสัยของเด็ก เมื่อการ
อยู่กินนั้นสมบูรณ์แล้ว ก็คือ “การเล่น” อุปนิสัยที่แสดงใน
การพ้อนรำ, ขับร้อง, ทำนองบท และการทำแบบลายง่าย ๆ
อย่างชาวป่าและชาวบ้านนอกทำกันทั่วทุกประเทศ ตั้งแต่คนใน
ยุคที่ “ใช้หินครวหลัง” Neolithic ชูดเป็นรอยไว้บนชิ้นกระดูก
จนพวกลาวในประเทศเรารู้จักเป็นลวดลายไว้บนขาตามภาษาคนป่า
แท้ที่จริงอาการขีดเขียนเช่นนี้ ก็ไม่จำเป็นจะต้องจำกัดอยู่แต่
เฉพาะเด็กๆ และคนป่าหรือคนบ้านนอกเท่านั้น ถ้าผู้ใดชอบ
ไปดูแผ่นกระดานหรือกระดานขับที่ตกทิ้ง อยู่ในที่ประชุมเมื่อคณะ
กรรมการสำคัญๆ ในเรื่องที่จะออกจะละเอียดสักหน่อยได้เลิกกัน
ไปแล้ว จะเห็นบนแผ่นกระดานเหล่านั้นเป็นเส้นเป็นลายที่ชูด
ขีดทิ้งไว้อย่างไม่มีมูล และโคมลอยที่สุด ซึ่งอาจเป็นฝีมือของ
คนสำคัญแห่งประเทศก็เป็นได้ต้นสายปลายเหตุของเส้นเหล่านั้น
อยู่ที่อุปนิสัยของมนุษย์เราตั้งแต่ครั้งดั้งเดิมยังติดมา เนื่องด้วย
ความปรารถนาอันมีกำเนิดจากศิลปะหัตถกรรม อันเป็นสิ่งจำเป็น
ในอุปนิสัยของมนุษย์เราไม่ว่าเด็กหรือผู้ใหญ่ ผิดกันแต่ที่ผู้

ใหญ่นั้นมีความละเอียดกลัวเขาจะว่า ว่าทำเป็นเด็ก หรือเป็นบ้า
จึงไม่มีใครจะสำแดงอุปนิสัยตามธรรมชาติไปทางนี้ การทำเล่น
เช่นที่ว่ามาจึงค่อยๆ ศูนย์หายไป อย่างที่เขาว่ากันว่า “ยิ่งอยู่ ยิ่ง
โง่ ยิ่งโต ยิ่งเซอะ” หนักขึ้นทุกที เพราะขาดความชำนาญ

การเขียนเส้นง่ายๆ เป็นโค้ง เป็นวง เป็นรอบไปเลขๆ
นั้น เป็นลักษณะที่ประกอบอุปนิสัยในทางศิลปหัตถกรรมของ
เด็ก ชั้นประถมศึกษา พออายุย่างเข้า ๑๐ ขวบ ไปหา ๑๒ ขวบ
อุปนิสัยเช่นนี้ ชักจะจางลงไปทุกที เพราะเด็กกำลังกลายเป็น
หนุ่ม กำลังพยายามเป็นผู้ใหญ่ จำต้องวางปมต่างๆ เช่นเดียวกัน
การขีดเขียนเหลวๆ แหกๆ งูๆ ปลาๆ ก็ต้องสละทิ้งเสีย
เพื่อจะได้วางทำเป็นผู้ใหญ่กับเขาได้ อาจารย์วิชาวาดเขียนที่ดีแท้
จะต้องพยายามส่งเสริมให้นักเรียนในระหว่างช่วงอายุนี้ รักษา
อุปนิสัยชอบขีดเขียนไว้ให้นานที่สุดที่จะทำได้ เพื่อประกอบ
ความชำนาญในทางแสดงความคิดในน้ำใจต่อไปอีก โดยวิธีฝึก
การเขียนเส้นเป็นวงกว้างๆ เต็มๆ แขน ซึ่งจำต้องใช้กล้ามเนื้อ
แทบทั้งตัว และถ้าสามารถจะจัดได้ ก็ควรจะหาเวลาให้นักเรียน
ในปีต้นๆ นั้น ได้เวลาเริ่มงานในบทเรียนทุกๆ คราว ด้วยอาการ
วาดเขียนดังที่ว่ามันนี้ ครั้งละ ๑๐ หรือ ๑๕ นาที เพียงรักษาไว้
ให้ถนัดและอยู่มือ ก่อนเริ่มบทเรียนอื่นๆ ต่อไป ประโยชน์ของ
การฝึกฝนเช่นนี้จะปรากฏต่อภายหลัง

๒. การสามารถบังคับแขน ข้อมือ และนิ้วมือได้คล่องแคล่วตามใจนั้น สำคัญไม่ใช่น้อย เป็นสิ่งที่จำเป็นอันหนึ่ง ซึ่งจะประกอบความสำเร็จในทางศิลปหัตถกรรมได้นับร้อยอย่าง และสามารถจะทำให้ฝีมือของนักเรียน มีค่าในทางอุตสาหกรรมและพาณิชย์การต่างๆ ได้นั้น ไม่เป็นข้อสงสัย ปัญหาอยู่ที่ ผลอันบังเกิดจากศิลปศึกษาโดยตรง เช่นที่วามาแล้วนี้ กับผลอันบังเกิดได้โดยทางอ้อม ดังจะว่าต่อไปนี้ ไหนจะสำคัญกว่ากัน ผู้ที่เคยฝึกหัดวาดเขียนมาแล้ว คงจะเคยรู้สึกและทราบแล้วว่า ความมั่นใจในความชำนาญ เมื่ออาการสำรวมสติหรือใส่ใจในการทำงานที่ทำอยู่นั้นน้อยลง ถึงกระนั้นการงานก็ยังดำเนินโดยดีได้ ถึงกับสามารถทำโดยไม่ต้องสำรวมสติหรือนึกถึงเลยก็ได้ ความรู้สึกแน่ใจในความชำนาญที่เพิ่มขึ้นเสมอ เป็นสิ่งที่ส่งเสริมให้เพิ่มเพียรพยายามฝึกฝนต่อไปอีก ผลของการฝึกฝนและพากเพียรเช่นนั้น จะต่อเชื่อมไปถึงการสำรวมสติและประกอบความคิดในการงานอื่นๆ ประกอบกันกับโอกาสที่นักเรียนจะได้เริ่มการฝึกฝนเช่นนั้นตั้งแต่ยังเยาว์ ในเมื่อการฝึกฝนเช่นนั้นสะดวกที่สุดแล้ว จะสามารถประกอบอำนาจในการดำเนินความคิดอื่นๆ ได้คล่องแคล่วทันใจและทันท่วงที่ได้โดยไม่ต้องพยายามเท่าใดนัก

ความรู้สึกในอำนาจที่ได้เรียนรู้มา ที่สามารถทำการงานได้ ประกอบด้วยความรู้สึกกับผิชอบ และความแน่ใจในความเห็น

และการกระทำของตนนั้นแหละ เป็นข้อที่นักศึกษาคิดลงความ
เห็นกันว่า เป็นจุดหมายสำคัญของการฝึกเด็กในเวลารุ่นโดยวิชา
วาดเขียน

ด้วยเหตุที่ว่ามาเท่านั้น ไม่ต้องกล่าวถึงเหตุอื่นๆอีก การ
สอนศิลปโดยวิธีที่ถูกต้องในโรงเรียนนั้นสมควรจะได้รับฐานเท่า
เทียม และไม่ต่ำไปกว่าวิชาสำคัญที่สุดในโครงการศึกษาและ
ในเวลาเรียนสำหรับเด็กอายุระหว่าง ๑๒ ถึง ๑๕ ปี อย่างน้อย
ที่สุดก็ควรจะเท่ากันกับเวลาที่ให้เรียนภาษาหรือวิทยาศาสตร์

๓. การส่งเสริมความพิจารณา และการผูกอุปสมมตเทียม
อย่างนั้น ในการช่างไทยเราไม่สู้จะใช้กันนัก เพราะศิลปใน
ประเทศเรานี้ มักจะทำกันเป็นลายตามความคิดความรู้มากกว่า
ตามตาเห็น ถ้าจะว่าตามศิลปตะวันตกที่นิยมใช้กันเป็นประโยชน์
ในสมัยนี้แล้ว หลักวิชาทั้งสองนี้ จำต้องถือกันว่าสำคัญนัก ถึง
ในสมัยนี้โรงเรียนชั้นมัธยมศึกษาในมหาประเทศที่ยังไม่สู้จะทันสมัยนัก
ก็มักจะให้เวลาศิลปศึกษาเฉพาะแต่เพียงให้พอสอน
หลักวิชาทั้งสองนี้ได้เท่านั้น หลักวิชาอื่นๆแห่งศิลปศึกษาจึงจำ
ต้องบกพร่องอันไม่เป็นการสมควร

ถ้าเราคิดดูว่า วิชาพฤกษศาสตร์ Botany และวิชาสัตวศาสตร์
Zoology นั้น การพิจารณาเขียนแบบนั้นมิเกี่ยวข้องอยู่สักเพียงใด
ในวิชาศิลปศาสตร์ (Petrology) และวิชาตำนานศิลปศาสตร์

(Palacontology) ก็ไม่น้อยไปกว่านัก ถ้าจะว่าถึงวิชาต่างๆ ใน
 ด้านานคดีแล้ว การพิจารณาและเขียนแบบเพื่อจดจำนั้น เป็น
 การจำเป็นหนักขึ้นทุกที การจดจำทั้งทรงทั้งสีของวัตถุต่างๆ นั้น
 จำต้องใช้การพิจารณาอันแน่วแน่และเต็มความสามารถ ด้วยเหตุ
 นี้ การฝึกหัดความจำ จึงเป็นบทเรียนที่สมควรจะจัดสอนกัน
 เสมอๆ วิธีที่ดีที่สุดนั้นควรจะจัดวัตถุง่ายๆ ไว้เป็นหมู่ให้นักเรียน
 ดูสัก ๒ หรือ ๓ นาที เอาผ้าคลุมไว้ แล้วให้เขียนสัก ๑ หรือ ๘
 นาที เปิดผ้าขึ้นแล้วให้แก้ไขรูปที่เขียนไว้สัก ๒ หรือ ๓ นาที
 วัตถุเล็กๆ ที่มีทรวดทรงชัดๆ สีสดๆ เช่นลูกกระดุมหรือเศษผ้า
 ที่มีลายง่ายๆ อาจใช้เป็นวัตถุให้นักเรียนส่งกันต่อๆ ไปรอบๆ
 ชั้นให้ดูกันคนละ ๒ หรือ ๓ นาที คลุมเสียเขียนแล้วแก้ไขดังที่
 ได้แนะนำไว้ แล้วให้ส่งกันต่อไป.

ความจำที่แม่นยำ สะดวก และถ้วนถี่ ความพลิกแพลง
 อันประกอบด้วยความอดุรริทำนั้น เป็นความสามารถที่จำเป็นใน
 วิชาหลายๆ นิสัยชอบจดจำสิ่งที่ได้เห็นได้พิจารณานั้น เป็นสิ่ง
 ที่สมควรจะส่งเสริมเพียงใด นิสัยชอบจดจำความคิดที่ผ่าน
 ไปในสมอง ถึงแม้จะพังสრันสักเท่าใด ก็เป็นสิ่งที่ควรส่งเสริม
 เสริมให้นักเรียนพยายามทำเช่นเดียวกัน เห็นอะไร คิดอะไร นึก
 ถึงอะไรขึ้นมาก็ให้รีบจดจำเอาไว้ ไม่ใช่เป็นประโยชน์ในการ
 บันทึกเท่านั้น จะเป็นหนทางประกอบนิสัยให้คิด ให้เห็น ให้

มักเป็นรูปเป็นปึกเป็นแผ่นขึ้นมาจากแง่ที่แปลกๆ กว่าผู้อื่น ซึ่ง
เป็นลักษณะของผู้วิเศษ (Genius) นักเรียนที่หัดผูกกลายนั้น ควร
ให้มีสมุดพกติดอยู่ด้วยเสมอ เพื่อให้จิตใจนั้นว่องไวคอยจดจำ
ประลองมือ นัยน์ตา และสมองอยู่เป็นนิตย์

๔. วิชาวาดเขียนนั้น ควรถือเอาว่าเป็นวิธีสำแดงความคิด
และน้ำใจ ถ้าเด็กไม่สามารถแสดงความคิดโดยเครื่องมือที่มีอยู่
หรือทางหนึ่งทางใดแล้ว ก็มักจะหาทางอื่นแสดงความคิดของ
ตนให้ได้เสมอ จึงเป็นการจำเป็นและสมควรที่สุดที่จะให้โอกาส
ให้เด็กได้ประลองใช้เครื่องสำหรับวาดเขียนต่างๆ เด็กในชั้นมูล
ศึกษา (Kindergarten) ชอบเล่นด้วยปลายดินสอเครยของอ่อนๆ
เมื่อถึงมัธยมตอนต้น ก็ต้องได้ ๑๐ ขวบขึ้นไปแล้ว ควรจะให้
ลองใช้ดินสอที่มีปลายแข็งๆ ขึ้น เขียนได้แน่นขึ้น และให้รู้จัก
ใช้ปากกั้ให้รู้จักระบายสีได้ บางโอกาสให้ได้ใช้เครื่องมือแปลกๆ
บทเรียนแปลกๆ เปลี่ยนกันประลองอยู่เสมอๆ ย่อมล่อใจเด็ก
ให้ทดลองหาทางรู้จักอุปนิสัยของตนเอง ว่าถนัดประกอบการ
งานด้วยวัตถุ เครื่องมือ และวิธีการอย่างไร จึงจะเหมาะสมและ
สะดวกที่สุด ถ้าเด็กถูกแต่บังคับให้ฝึกหัดใช้แต่เครื่องใช้และ
บทเรียนที่จำกัดชนิด อยู่ในวงแคบๆ เสมอๆ ไป ก็มักจะเบื่อ
หน่าย แต่ไม่เห็นประโยชน์ที่ต้องมาเสียเวลาเรียนวิชาวาดเขียน
อันซ้ำซากน่าระอา เมื่อปรากฏว่านักเรียนรู้สึกพร้อมที่จะแสดง

น้ำใจในวิธีการทางใจ และโดยเครื่องใช้ชนิดใดก็ตามแล้ว ควรจะพยายามให้นักเรียนได้รับความสะดวกในการแสดงฝีมือและความคิดได้ตามอำเภอใจ

๕. ในร่วมเวลาที่อายุเด็กยังเยาว์ เมื่อความรู้สึกอันจับใจนั้นสดชื่น และแรงกล้า และผลนั้นยังยืนอยู่นาน เมื่อก่อนรสนิยมจะยุ่งยาก และความตัดสินใจนั้นทรมานลง และนิสัยชั่วต่างๆ เกิดมีขึ้น ในขณะนั้นแหละ ถ้าไม่ใช่ในโอกาสอื่น พ่อบ้านและแม่บ้านในอนาคตของเรา ควรจะได้รับความห้อมล้อมไปด้วยสรรพสิ่งที่หมดจดงดงาม ที่สามารถชักจูงให้น้ำใจอันประกอบด้วยเกียรติศักดิ์และศีลธรรม โรงเรียนชั้นมัธยมและชั้นอุดมศึกษาที่จะจัดสร้างขึ้นอีกมากมายภายในประเทศเรา นี้ควรจะจัดการตั้งแต่ให้หมดจด และสมควรกับความปรารถนาที่จะประกอบรสนิยมอันดีให้แก่มหาชนในยุคหน้าดังที่วามาคิดอันพุ่งสร้านของเด็กเล็กๆ นั้น ถ้าเราปล่อยให้สำแดงได้ตามอำเภอใจ ไม่คอยปราบกันเสียให้อยู่ในวงแคบ และกลัวกันว่าเป็นผ้าพับไว้แล้ว ก็อาจเป็นหนทางช่วยให้ผลิตผลิตจนไม่สังเกตความสกปรก เฟะ เลวทราม ของสถานที่ๆ ห้อมล้อมอยู่นั้นได้บ้าง แต่ระหว่างเมื่ออายุ ๑๒ ถึง ๑๖ ปีนั้น เป็นเวลาที่สงบลง เมื่อรสนิยมและการเลือกสิ่งที่ชอบเริ่มจะประกอบขึ้น นิสัยเด็กๆ ต่างๆ ก็สละทิ้งเสีย เด็กกลายเป็นหนุ่มเป็นสาว

ความสังเกตและความตัดสินใจเพิ่มพูนขึ้นในสมอง ที่กำลังเติบโตขึ้น นักจิตศาสตร์จึงลงความเห็นกันว่า ในช่วงอายุนี้ ความรู้สึกและความเลือกเฟ้นขยายตัวเร็วกว่าความปรารถนาอันมีติดทำมากกว่าในสมัยอื่นๆ ในร่วมชีวิตมนุษย์ ดังนั้นเราจึงเห็นได้ว่า ในโรงเรียนชั้นเด็กเล็กๆ นั้น เราควรจะทำอย่างอื่นด้วยสรรพสิ่งที่น่าชม จูงใจให้เพลิดเพลินต่างๆ แต่ในโรงเรียนเด็กรุ่นใหญ่ขึ้น เราควรจะใช้สรรพสิ่งที่ประณีต หอมจืด และเชิดชูเกียรติศักดิ์และศีลธรรมเป็นเครื่องตั้งแต่งในห้องเรียนและศึกษาสถานทั่วไป

หลักของการแต่งห้องเรียนอีกอย่างหนึ่ง คือ เครื่องของทั้งหลายนั้นจะต้องเป็นสิ่งที่เหมาะเจาะกันกับการงาน และประกอบด้วยความหมดจดอันสมควร สิ่งที่ใช้เป็นประโยชน์เท่านั้น ควรเอาไว้ใช้ในโรงงาน สิ่งทีประหลาดและน่าชมเท่านั้น ควรรักษาไว้ในพิพิธภัณฑ์สถานสำหรับโรงเรียน เครื่องใช้ไม่จำเป็นจะต้องประกอบด้วยลักษณะทั้งสองนี้ แต่ต้องเป็นสิ่งที่เหมาะเจาะสำหรับการทำงานและหน้าที่ๆ จะใช้ และต้องให้หมดจดด้วย ดังนั้นแหละจึงจะเป็นสิ่งที่สมควรใช้เป็นตัวอย่างสำหรับปลูกนิสัยของนักเรียน เครื่องแต่งห้องเรียนนั้น บางทีรูปภาพที่ดีเลิศจริงๆ สักสองหรือสามรูป ศิลปวัตถุที่งามๆ จริงๆ ขึ้นหนึ่งก็พอสมควรแล้ว แต่จะต้องเข้าใจกันเสียให้ชัดเจนว่า วัตถุสำหรับแต่ง

ห้องเรียนเพื่อประโยชน์ที่เราหมายนั้น จะต้องเป็นศิลปวัตถุที่ดี
ที่สุดที่จะหามาได้ สิ่งที่จะดีเกินไปนั้นไม่มี แต่ก็ไม่จำเป็น
จะต้องเป็นสิ่งที่แพง เพราะของที่ดีๆ แต่ที่ราคาถูกๆ มีถมไป
สำคัญแต่จะต้องเลือกให้เหมาะเท่านั้น ห้องเรียนที่เต็มไปด้วย
ของกระจุกกระจิก รูปถ่ายเลวๆ ดิฉะๆ กะๆ ไปตามผนัง
กะดานดำสกปรก จับอะไรเข้าก็เป็นฝุ่นไปหมด ลักษณะเหล่านี้
เป็นเครื่องห้อมล้อมที่ประกอบอุปนิสัยเด็กให้เติบโตขึ้น กลายเป็น
คนที่มีความคิดยุ่งยากไม่มีระเบียบ มีบ้านเรือนก็สกปรก
รุงรัง รสนิยมของมหาชนในประเทศเราจึงต่ำต้อยกว่าประเทศ
อื่นๆ เขา คนที่ได้รับความอบรมเช่นนั้น จะเลือกซื้อสิ่งของก็มัก
เลือกที่ผิดๆ เสียทรัพย์สินเสียเปรียบ ไม่ได้ของที่มีราคาดี ไม่รู้
เท่าถึงเขา จะประกอบเครื่องของใดๆ ไปขายเขา รสนิยมที่เลว
ทรามก็เป็นเหตุให้ทำของไม่ดี ถูกๆ สองอัฐพส สู้ผู้อื่นเขาไม่
ได้ ขายไม่ออก เปลืองทุน เปลืองกำลัง เปลืองชีวิต ถึงจะขาย
เขาได้บ้างก็ไม่ได้ราคาดี.

การประหยัดในห้องเรียน จึงเป็นเหตุให้เสียค่าราคาของ
ในทางโภคทรัพย์แห่งประเทศได้นับด้วยร้อย ด้วยพันเท่า.

๖. ศิลปศึกษา เป็นศิลป หมายถึงการทำสรรพสิ่งของ
ด้วยความชำนาญและคล่องแคล่วด้วยความจำนงใจ ด้วยเหตุนี้
อาจารย์ควรจะทำจัดเวลาให้นักเรียนทราบว่า จะต้องทำกา

ให้แล้วเสร็จในร่วมเวลาที่กำหนดไว้ ขนาดของแผ่นกระดาษที่จะทำงาน และถ้าจำเป็นก็ต้องให้กะส่วนสำหรับทำงานนั้น ให้เสมอเหมือนกันทั่วทุกคน อาจารย์ไม่ควรปล่อยให้นักเรียนทำงานโดยไม่มีจุดหมาย แล้วเมื่อไรก็ตามใจ ขนาดโตเล็กเท่าใดก็ตามใจ อันเป็นเหตุให้ทำรูปภาพที่ไม่รู้แล้ว ไม่หมดจด สมุดพลที่ทรงรัง ถ้าให้กระดาษที่แผ่นมีขนาดเท่าๆ กัน ก็ไปเขียนขนาดรูปผิดกันหมด เมื่อจะเอาเข้ากรอบหรือเข้าแสดงก็ต้องตัดทอนกันลงมาจนมีขนาดร่อยแปดอย่าง ไม่เป็นระเบียบเรียบร้อย ไม่เป็นการประหยัด เพราะต้องทิ้งกระดาษเสียเป็นกำเป็นกอง และเป็นโอกาสให้นักเรียนขาดความสามารถบังคับบัญชาตนเอง และเมื่ออันเป็นจุดหมายสำคัญของการฝึกหัดวิชาวาดเขียนนี้ส่วนหนึ่ง บุคคลที่มีอุปนิสัยไม่สู้จะดีนั้น ถ้าได้รับความฝึกหัดที่ละเอียด ไม่เข้มงวดกวดขัน ก็มักจะรับเอานิสัยเช่นนั้นไปประกอบการอาชีพ เราจึงมักจะเห็นช่างที่นัดเขาไว้ว่าจะทำงานให้แล้วทันกำหนด ก็ทำไม่แล้วดั่งว่า พุดอย่างไรก็ไม่เป็นไปตามวาจา การกำหนดเวลาในบทเรียน จึงเป็นหนทางหนึ่งที่ควรพยายามฝึกให้ช่างรู้สึกความรับผิดชอบในการทำงาน และเป็นการส่งเสริมให้รักษาวาจาสัตย์ขึ้นได้บ้าง..... กะมัง

ความปรารถนาเหล่านี้ เราทำไม่ได้หมด ข้อนั้นไม่ต้องสงสัย แต่ถ้าเราประกอบขึ้นได้บ้าง หรือให้มีไว้เป็นจุดหมาย

แตกต่างกันไปกว่าหลักสูตรร่ำๆ ที่เราเคยสอนกันมา “ให้เขียนให้
หมดจด” “ให้เขียนให้ประณีต” “ให้เขียนให้เหมือนจริง” ฯลฯ
คุณค่าอันจะมีแก่การศึกษาทั่วไปนั้น ใครเลยจะปฏิเสธได้.

คำแนะนำนักเรียนช่างศิลป์ ในจิตรศิลป์ศึกษา

ในข้อความที่จะกล่าวต่อไปนี้ ข้าพเจ้าขอใช้คำว่า “จิตรศิลป์” แทนคำว่า “ปรานีตศิลป์” ซึ่งเป็นคำที่เขาแปลมาจากภาษาอังกฤษว่า “Fine Arts” คำอังกฤษนี้ เขาใช้กันมาตั้งแต่สมัย “วิกตอเรีย” และผู้ที่เริ่มใช้คงจะหมายถึง “ศิลป์ชั้นสูง” เมื่อก่อนสมัยนั้นขึ้นไปอีก เราเคยได้พบในปาฐกถาของ เซอร์ จอชัว เรนอลด์ ว่าเขาเรียกศิลป์ประเภทนี้กันว่า “Polite Arts” ซึ่งแปลได้ว่า “สุภาพศิลป์” หมายถึง ศิลปอันสมควรแก่สุภาพชนชั้นสูง ทำนองเดียวกันกับ “เสรีมศิลป์” (Liberal Arts) ซึ่งในสมัยโรมันเป็นศิลป์ที่คนชั้นสูง คือ “ผู้ที่มีอิสระภาพ ไม่เป็นทาสของผู้ใด” เท่านั้น มีสิทธิ์ที่จะร่ำเรียนและประกอบเป็นอาชีพได้ ดังนี้ ความหมายในคำว่า “Fine Arts” และคำว่า Polite Arts” ก็ไม่ผิดอะไรกันนัก และถึงแม้ว่า ลักษณะของศิลปอังกฤษในสมัยนั้น ออกจะสงวนผิวภายนอกและฝีมือมากกว่ารูปทรงก็จริงอยู่ แต่ในที่นี้ก็จะไม่ได้หมายถึง “ความปรานีต” ที่เอามาแปลกันเช่นนั้นเลย นั่นเป็นแน่ เพราะในทางศิลป์แล้ว เมื่อได้ความชำนาญแห่งฝีมือช่าง ลงไปในทางความปรานีต หมด จด เกลียงเกล้า และการบรรจงทำอย่างหยุ่ม ๆ หยุิม ๆ เท่านั้น

แล้ว หรือถือกันว่าคุณภาพเช่นนั้น เป็นสิ่งสำคัญที่สุดของการช่างกันเสียแล้ว ความคล่องแคล่วในการประกอบทำสิ่งที่มีสง่าท่าทางโต ที่เหมาะเจาะกันกับหน้าที่แห่งการงาน เหมาะกันกับความประสงค์และความจำเป็นก็ขาดไป ความเสื่อมโสมก้อตามติด ๆ กันมาทันที

ความงามของศิลปวัตถุอยู่ที่รูปทรง ที่ส่วนสัด ที่ท่าทาง และศิลปลักษณะอื่น ๆ อีก ไม่ใช่อยู่ที่ความปราณีตแห่งฝีมือ ซึ่งเป็นการตบตาคนอยู่บนผิวของวัตถุเท่านั้น จึงไม่สู้จะสำคัญอะไรนัก มหาประเทศอื่นๆ เขาเรียกศิลปประเภทนี้กันว่า “Les Beaux Arts” บ้าง “Le Belle Arti” บ้าง “Die Schönen Künste” บ้าง ซึ่งหมายถึงความงามอันวิจิตร ในส่วนรูปทรงอันมีสง่าท่าทางใหญ่โต อันเป็นลักษณะของ “ศิลปชั้นสูง” ที่ช่างศิลปอังกฤษเขาหมายถึงนั้น แต่หาใช่ “ความปราณีต” ที่เอามาหลงใช้แปลคำว่า “Fine” กันเอาตรงๆ เช่นนี้เป็นแน่ ข้าพเจ้าจึงสมควรเรียกศิลปประเภทนี้ว่า “วิจิตรศิลป์” ทำนองเดียวกันกับภาษาฝรั่งเศส อิตาลี และเยอรมัน ดังที่เคยใช้มาแล้ว และเชื่อแน่ว่าช่างศิลปแทบทุกคน คงจะปรองดองเห็นพ้องด้วย ทั้งในข้อความที่แถลงมาแล้วนี้ และในคำที่ข้าพเจ้าสมควรใช้

ในประเทศนี้ ศิลป เป็นเรื่องที่เราทุกคนรู้สึกกันว่าเป็นสิ่งที่เราเคยได้ยินได้ฟังกันมาแล้วจนชินหู จะเป็นเรื่องอะไรก็ไม่ทราบ

ละที่เกี่ยวกับความสวยงามงาม แต่พอซักกันเข้าก็ยิ่งร่ำยี่รางกันเข้าทุกที และที่จริงก็ไม่ใช่สิ่งที่หน้าประหลาดใจนัก เพราะตำหรับตำราอย่างใดก็ไม่ปรากฏว่าเคยมีกันไว้ ให้เป็นสิ่งที่ขี้ดเอาเป็นหลักในการศึกษาวิชาประเภทนี้กันเสียเลย และนักเรียนช่างศิลป์ทุกคน ก็คงเข้าใจกันไปว่า ความสามารถขีดเขียนด้วยความ “ปรารถนา” นี้เอง เป็นความหมายในคำว่า “ปรารถนาศิลป์” คือ “ศิลป์” เรายังเอง! ความคิดเห็นเช่นนั้น เป็นการทนายไม่ใช้ความรู้จริง

ความรู้จริงนี้ แม้แต่ “ผู้วิเศษ” (Genius) ก็ห้ามมาแต่กำเนิดไม่ ความรู้จริงนั้น เราต้องเรียนจึงจะรู้ ไม่ใช่เดาหรือทำนายกันเองง่าย ๆ

ทางที่จะลัดไปเป็น “ผู้วิเศษ” ได้ที่เดิวนั้นก็ไม่มี

ผู้ที่กำเนิดเกิดมาเป็นผู้วิเศษนั้นเอง - ก็ไม่ใช่คนอื่น คือ ผู้ที่ถูกสถาปนาอย่างพิเศษชนิดหนึ่ง ซึ่งจะหนีความลำบากไปก็ไม่พ้นจะเป็นผู้วิเศษกับเขา และเก่งโดยไม่ต้องร่ำเรียนอะไรกันเสียเลยอย่างที่เรียกกันว่า “เป็นช่างมาแต่กำเนิด” นั้น มันก็เป็นไปไม่ได้ ดังที่จะได้บรรยายให้เข้าใจต่อไปข้างหน้า

ในมหาประเทศทั้งหลายนั้น ถ้าจะกล่าวถึงทางแสวงหาความรู้อันเกี่ยวกับศิลป์แล้ว เขามีกันมากมาย; วัตถุตัวอย่างและสมุดสำหรับบำรุงปัญญาในทางนี้ เขาก็มีกันนับด้วยหมื่น

ด้วยพัน ฝ่ายในประเทศเรานี้จะหาสมุดดี ๆ เป็นภาษาไทยที่
 เกี่ยวกับศิลป สักเล่มเดียวก็ไม่มี ข้าพเจ้าจึงเห็นว่า เป็นหน้าที่
 ของพวกที่มีอาวุโสในอาชีพ ที่มีความรู้สึกรับผิดชอบอยู่ใน
 ใจ ว่าเรามีหน้าที่สำคัญอันจะต้องพยายามให้ความรู้อันถูกต้อง
 จริง ๆ แก่คนในรุ่นหน้า ก่อนพวกนักเลงตรัสรู้ในสรรพวิชา
 สิปปัญโญ เข้ามานำพากันไปเสียในทางที่ผิด อันจะแก้ไขให้
 กลับมาเข้าในทางที่ถูกต้องได้ยากนัก เราจึงควรจะหาทางที่จะให้
 นักเรียนรู้จักศิลปวิชาทั้งหลายได้ โดยวิธีง่ายที่สุด สะดวก
 ที่สุด และดีที่สุดที่จะทำได้ เพื่อใช้เป็นวิธีส่งวิชากันต่อ ๆ ไป
 เราจะต้องตัดเสียซึ่งความลับ การหวงวิชาและพิธีทั้งหลายที่เป็น
 เมฆหมอกเคลือบคลุมคุมเชิงการสอนและการเรียนศิลปวิชา ดัง
 ที่ได้ปฏิบัติกันมาแล้วแม้แต่ในยุโรป และพยายามชี้ทางให้นัก
 เรียนเข้าใจมูลเหตุว่า ทำไมเราจึงสอนกันเช่นนั้น ? และทำไมเรา
 จึงไม่สอนกันเช่นนั้น ? อย่างน้อย ก็ควรจะให้นักเรียนทราบ ว่า
 จุดหมายที่เราจะเรียนกันนั้น คืออะไรกันแน่ ? เราจะพากันมา
 เล่นฟุตบอลโดยวิ่งตาม ๆ กันไป โดยไม่รู้จักระเบียบและจุด
 หมายของกีฬานั้นกันเสียเลย มันจะออกรสสนุกได้อย่างไร ?
 ปัญหาทั้งหมายแห่งชีวิตเรา ถ้าเราได้ทราบเค้าเงื่อนกันเสียให้แจ่ม
 เจ้งบ้างแล้ว ก็จะหาทางแก้ไขกันได้ง่ายขึ้นนั่นเป็นแน่

ความเข้าใจผิดของนักเรียนปี ที่ ๑ และปี ที่ ๒ — ตามที่

ข้าพเจ้าได้เคยเป็นมาเองแล้วนั้น—คุณเอกประการในขั้นต้น ความสามารถในฝีมือและความชำนาญในการขีดเขียนนั้น ก็เป็นแต่เพียงมรรค หาใช่ “ศิลป์” อันเป็นผลที่เรามุ่งประกอบทำกันนั้นไม่ วิชาเทคนิคที่เขาสอนเราในโรงเรียน ซึ่งแม้แต่จะเป็นสิ่งที่จำเป็นสำหรับศิลปินทุกคนจะต้องเรียนรู้ไว้ก็จริง แต่ถ้าเราเอามาถึงเป็นสิ่งสำคัญกันเกินไป ก็จะกลับกลายเป็นสิ่งที่ตัดความสามารถและคุณภาพทางศิลป์ของเราเสีย การเขียนรูปสี่เหลี่ยมก็ไม่ใช่ศิลปะอย่างที่มีมหาชนส่วนมากมักจะหลงเข้าใจกัน การเลียนอย่าง ให้เหมือนธรรมชาติหรือสิ่งใด ๆ อย่างเหมือนจริงไม่มีผิดเลยนั้น ก็ไม่ใช่ศิลปะเสียแล้วเหมือนกัน ศิลปินนั้นอย่า ๆ ต้องเกี่ยวข้องความงามเสมอ ก็ไม่จริง ที่ไม่เกี่ยวข้องกับความงามเลยก็มี การที่เรามาศึกษากันที่โรงเรียนวิจิตรศิลป์เช่นที่นี่ ก็ดูเป็นที่ว่า เพื่อให้ได้โอกาสรับคำสั่งสอนของอาจารย์ที่ดี ๆ และจะได้ทำการงานได้ตามเยี่ยงอย่างของเขานั้น ก็เหลวอิกนะแหละ เป็นความหลงเข้าใจผิดของ “นักเดา” ของ “นักทำนาย” ที่เข้าใจกันเอาเองทั้งนั้น

เราไปเรียนที่โรงเรียนศิลป์ใหญ่ ๆ โต ๆ ที่ลือชื่อว่าดีอย่างวิเศษกัน ก็เพื่อให้ได้โอกาสสมาคมกับช่างศิลป์ที่รุ่มราวยาวเดียวกันกับตัวเราเอง, เพื่อให้คุ้นเคยกับการวิพากษ์อย่างถากถางและแลกเปลี่ยนความเห็นกันตรง ๆ, คือให้ได้โต้เถียงกันในเรื่อง

การทำงานอย่างจริงจัง ๆ ที่เดียว ปัญญาจึงจะแตก, ที่เราจะไปได้ถึงกันกับอาจารย์เช่นเดียวกันนั้น ก็เห็นจะไม่ได้เรื่องเป็นแน่, และเมื่อเราคุ่นเคยกันกับการโต้ตอบเช่นนั้นแล้ว, ถ้ามีใครเขาติเราอย่างไร ก็จะได้ไม่มัวไปเปลืองเวลาโกรธเขาให้เสียประสาทเสีย ๆ เปลา ๆ, และจะได้รู้จักกลับเอาข้อความที่เขาติเรานั้นเองมาเป็นเครื่องเตือนสติเราให้สามารถใช้ประกอบความคิดเห็นให้เป็นประโยชน์ต่อไป,

การแลกเปลี่ยนความเห็นกันเช่นนี้แหละ ที่ฝรั่งเขาเรียกกันว่า “Discussion” อันเป็นลักษณะของช่างศิลป์ และคนในสมัยประชาธิปไตย, เพราะฉะนั้น เขาจึงถือกันว่า การให้โอกาสให้ช่างศิลป์ที่รุ่นราวคราวเดียวกัน ได้สมาคมแลกเปลี่ยนความเห็นกันนั้น, เป็นการเจริญปัญญาได้ดียิ่งกว่าวิชา ซึ่งอาจารย์ใด ๆ จะสอนให้ลูกศิษย์ได้.

ในสมัยก่อน ๆ นั้น เขาไม่เคยมีโรงเรียนช่างศิลป์ใหญ่ ๆ กัน, นักเรียนในสมัยนั้นเขาสมัครเข้าเป็นลูกมือในสำนักของอาจารย์ ด้วยหญ้าแพรกดอกมะเขือมาไหว้ครูด้วยอาการอันนอบน้อมเช่นนั้น, ถ้าอาจารย์เป็นผู้ที่มีน้ำใจเลื่อมใส เห็นแก่ศิลป์ และลูกศิษย์มากกว่าผลประโยชน์ส่วนตัว ก็มักจะมีสำนักงานใหญ่ ๆ โต ๆ เช่นสำนักของจิโอดโต ของรูเบน หรือของเทียโฟโล หรือราฟาแอล ซึ่งเคยมีลูกศิษย์ตั้งร้อย, อาจารย์จะไม่

ช่างไหนสักที่หนึ่ง เขาว่าเหมือนแห่เจ้า และการงานที่เขาทำกัน ก็แบ่งหน้าที่กันคล้าย ๆ กับในโรงงานของนายฟอร์ด^๕ ในสมัย เรานี้. ถ้าอาจารย์เป็นคนที่ไม่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตัวเท่านั้น ก็มักจะจำกัดจำนวนลูกศิษย์ไว้เพียงเล็กน้อย พอให้ไม่ต้องจ้าง คนใช้ในบ้านเท่านั้นเอง, หน้าที่ของลูกศิษย์ก็กลายไปแล้ว.

การหาโอกาสพบปะอาจารย์ดี ๆ นั้น ก็เห็นจะไม่สู้ยากนัก ถ้าเรามีเงิน เราก็จ้างครูมาสอนที่บ้านเรา. ถ้าเราไม่ร่ำรวย เราก็ไปรับอาสาเขาเป็นลูกศิษย์ หรือเป็นลูกจ้างเขาไปจนกว่าจะเรียนรู้ทำการงานไปกับเขาได้ดังนี้ การจัดตั้งโรงเรียนวิจิตรศิลป์ดี ๆ ขึ้น จึงไม่ใช่จะเพาะให้มีโอกาสสมาคมระหว่างช่างศิลป์ อันเป็นการ ช่วยให้นักเรียนได้ทดลองโวหารความคิดและขยายอุปนิสัยของ นักเรียนให้คุ้นเคยกันกับการช่าง และให้กลายเป็นช่างไปกับ เขาด้วย ให้ถนัดในทำนองเดียวกันกับพวกพ้องที่รวมกันเป็น "โรงเรียนศิลป์" (School) คณะหนึ่ง ซึ่งหม่ออาจารย์เท่านั้นจะ เริ่มสนับสนุนให้เป็นขึ้นไม่ได้เลย.

การที่ได้โอกาสพบอาจารย์หลาย ๆ คน ที่แสดงความเห็น ต่าง ๆ กันนั้น ก็ไม่ใช่ของเหลว, เราจะเป็นช่างศิลป์ที่ดีได้ ก็โดย ได้พบได้เห็นได้ยินได้ฟัง ความรู้ความคิดความเห็นจากแง่ต่าง ๆ ล้วนที่เราจะลงความเห็นของเราเอง อาจารย์ก็เป็นประโยชน์แก่ เราได้ โดยช่วยชักจูงแนะนำเราในทางเหล่านี้, แต่การศึกษา

ที่จริงแล้ว จะต้องหมายถึงการฝึกนักเรียนให้เป็นผู้ไม่ต้องอาศัยอาจารย์, และลงสุดท้าย, เมื่อได้รับปริญญาแล้ว ก็ต้องสามารถเป็นอาจารย์ควบคุมแนะนำตนเองไปได้ โดยไม่ต้องอาศัยผู้ใดเลย.

การแสวงหาความรู้และความชำนาญนั้น จะนับว่าเสร็จสิ้นลงด้วยปริญญานั้น ยังไม่ได้เลย

นักเรียนที่สมัครเข้ามาเป็นช่างศิลป์นั้น เราหวังว่าเป็นผู้ที่ได้รับการศึกษาอย่างบริบูรณ์ได้อย่างยิ่งแล้ว และยิ่งนักเรียนสถาปนิกแล้ว ก็ต้องเป็นผู้ที่สามารถไม่น้อยไปกว่านักเรียนวิศวกรรมจึงจะใช้ได้ เพราะสถาปนิกนั้นไม่ใช่อื่น คือวิศวกรโยธาบวกด้วยศิลปนั่นเอง.

เพื่อเป็นประโยชน์แก่ผู้ที่มุ่งหมายจะเป็นนักเรียนศิลป์ เราหวังว่านักเรียนศิลป์ทุกๆ คนจะเป็นผู้ที่มื่ออุปนิสัยอันแน่ชัดจริงๆ แล้ว ว่าถนัดเป็นช่างศิลป์กับเขาในน้ำใจจริงๆ ถ้าใครรู้สึกแน่ใจว่าไม่มีอุปนิสัยเป็นช่างศิลป์กับเขาจริงๆ แล้ว และมาสมัครเป็นนักเรียนก็เพราะเข้าใจว่าการเป็นช่างนั้น สนุกกว่าหรือสะดวกกว่าอาชีพอื่นๆ แล้ว ขำพเจ้าขอเตือนท่าน โดยเห็นแก่ศิลปและตัวท่านเองแท้ๆ และขอบอกท่านด้วยความแน่ใจทีเดียว ว่าท่านคิดผิดมากทีเดียว, ถ้าท่านไม่มีอุปนิสัยเป็นช่างแล้ว ท่านจะเสียเปรียบผู้อื่นเขาตลอดชีวิต ถ้าเราหมายจะเป็นช่างศิลป์

กับเขาแล้ว นอกจากอุปนิสัยยัคนัดในการช่างอันจำเป็นจริงๆ แล้ว เราจะต้องเป็นผู้ที่มีน้ำใจเด็ดเดี่ยวจริงๆ ที่จะต้องเสียสละให้เพื่อศิลป์ได้ทุกเมื่อ และจะต้องมีความไหวพริบอย่างคมกริบที่เดียวในทางเข้าใจ ไม่ใช่ในทางขี้น้อยเขากินจึงจะเข้าประชันทันเขาได้ ถ้าใครไม่มีอุปนิสัยเป็นช่างศิลป์จริงๆ แล้ว ก็จำต้องแพ้เขาหลุดลุ่ยอย่างตายเป็นตลอดชีวิตทีเดียว. เพราะฉะนั้นถ้ายังมีโอกาสและเวลาอยู่ ก็ควรจะสละอาชีพที่ไม่เหมาะสมกับอุปนิสัยของท่าน ไปสมัครแต่ที่เหมาะสมกับอุปนิสัยและใจถนัด การงานใดๆ ที่ท่านจะทำ ก็จะทำให้ได้โดยความสะดวกและง่ายกลายเป็นเล่นและสนุกสนานไปหมด ไม่ฝืนฝืนอุปนิสัยอย่างยากเย็นเชื่องช้าดังที่เคยมา เช่นนั้นแล้ว ท่านจึงจะทำการงานได้ดีกว่า หรือเทียบว่าเทียบไต่ลัดกันกับเพื่อนในอาชีพเดียวกัน.

เมื่อกล่าวเฉพาะศิลปศึกษาแล้ว แม้แต่นักเรียนศิลปในมหาประเทศ ในตอนที่เสร็จการศึกษาทางวิชาเทคนิคกันมาจากมหาวิทยาลัยนั้น ก็ไม่สู้จะเข้าใจอะไรกันนัก พวกที่ข้าพเจ้าเคยสนทนาคู่ในเรือนั้น มักจะบ่นกันว่า “โดยมาก เราไปเข้าใจเรื่องศิลปกันช้าของดีเอาเกือบ ๑๐ ปี ภายหลังจากเวลาที่ได้รับ “ดิโฟลมา” หรือ “ปริญญา” กันไปแล้ว ซึ่งข้าพเจ้าเองในขณะนั้น ทั้งไม่เข้าใจและไม่เชื่อ ต่อมา เมื่อได้อ่าน, ได้ฟัง, ได้ประลองซ้ำของเข้าบ้างแล้ว จึงได้ถึงความหมายของศิลป

และเข้าใจว่า เหตุใดเขาจึงไม่สอนวิชาตอนนั้นกันที่โรงเรียน เอา
ในกรุงเทพ ฯ เรายังเอง.

เหตุที่เราไม่เข้าใจกันเมื่อเรายังเป็นนักเรียนกันอยู่นั้น ก็
เพราะวิชาที่โรงเรียนเขาสอนนั้น ก็ล้วนแล้วแต่วิชาเทคนิคและ
ทฤษฎีกันเสียทั้งนั้น ซึ่งเราไปเข้าใจกันเสียว่าเป็นการเล่าเรียน
ที่ถึงขีดที่เราจำเป็นจะต้องเรียนรู้กันเสียแล้ว คือ ไม่เข้าใจกัน ว่า
ปริญญจะเป็นชั้นเอกหรือชั้นโทหรือชั้น “ดีโพลมา” ก็ตาม ก็
เป็นแต่เพียงเครื่องแสดง ว่าผู้นั้นมีความรู้ในวิชาขั้นต้น คือทาง
ทฤษฎีและเทคนิคมาบ้างแล้ว พอที่จะให้คณะอาชีพสำคัญๆ
เขายอมรับเข้าเป็นสมาชิก และเข้ารั่วเรียนฝึกหัดกระทำการงาน
ไปกับเขาได้เท่านั้นเอง ทางความสามารถประกอบทำการงานได้
จริงๆ นั้น ปริญญา ไม่ว่าชั้นใด จะแสดงให้เห็นว่าคนนั้นไม่ได้เลย
ว่าผู้นั้นมีความสามารถหรือไม่ เพราะเรายังจะต้องประลองปลุก
อุปนิสัยของเราเอง ให้เชี่ยวชาญกันต่อไปอีก ทั้งในทางเป็น
ลูกมือรับจ้างเขาทำการงาน (vocational) หรือในทางปกครอง
สำนักงานและรับงานจากมหาชน (professional) หรือในทางวัฒนธรรม
และความรู้ชั้นสูงสุดแห่งอาชีพ (cultural) เป็นชั้นๆ กัน
ขึ้นไป จนปัญญาแตกกันจริงๆ เราจะได้ได้แค่ไหน หรือจะทำ
ไม่ได้เสียเลยนั้น เป็นปัญหาอีกเรื่องหนึ่ง ซึ่งเกี่ยวกับการเป็น
ไปในชีวิตเรา ที่เราจะนำพาและควบคุมตัวเราเองในการประลอง

หาความรู้และปลงตกแล้วถึงเห็น ความหมายแห่งศิลปะและ
สามารถทำศิลปวัตถุได้ตามหลักแห่งศิลปลักษณะที่ถูกต้องการ
ประลองหาความรู้เหล่านี้ เขาเห็นกันว่า เป็นสิ่งที่ไม่ควรจะ
พยายามสอน ได้แต่แนะนำกันไปบ้างเท่านั้น เพื่อให้ปัญญาและ
ความคิดเห็นสดชื่นและพิเศษเฉพาะตัวบุคคล แต่ผลนั้นจะได้
แค่ไหน และอย่างไร ซึ่งออกจะเป็นการเสี่ยงทายอยู่สักหน่อย
หนึ่ง เมื่อท่านเข้าใจจุดหมายเหล่านี้บ้างแล้ว ท่านจะเหลียวแล
ครอบครัวของท่าน ท่านอาจเห็นได้ด้วยความสามารถตัดสินของ
ตัวท่านเอง ว่าผู้ใดมีความรู้ในทางศิลป และผู้ใดทำเป็นที่รู้จัก
เขาเท่านั้นเอง.

ข้อความที่จะพูดถึงนั้น บางท่านก็อาจเคยได้ยินได้ฟังกัน
มาบ้างแล้ว แต่ถ้าได้ฟังกันเสียใหม่ให้เข้าใจละเอียด ก็เห็นจะไม่
เสียหายอะไรเลย และบางทีก็อาจช่วยท่านให้เรียนวิชาเทคนิค
และทางทฤษฎีได้ดียิ่งขึ้นอีกก็เป็นได้ สิ่งสำคัญที่สุด ที่ข้าพเจ้าหวัง
จะขยายความเข้าใจของท่านนั้น คือ “สิ่งสมมตและจุดหมายต่างๆ
แห่งศิลป” ซึ่งเราเรียนกันได้ ก็โดยสนทนากับผู้ที่มิอาจหาใน
วิชาแห่งอาชีพของเรา.

ข้าพเจ้ารู้สึกแน่ใจอยู่ว่า ถ้าตัวข้าพเจ้าเอง ได้โอกาสเข้าใจ
แก่นของศิลป อย่างที่พวกท่านจะได้ฟังเป็นปาฐกถาในยกนี้แล้ว
ศิลปศึกษาของข้าพเจ้าที่ได้กระทำไปแล้ว เมื่อได้ร่ำเรียนอยู่ใน

โรงเรียนวิจิตรศิลป์นั้น จะสะดวกกว่าและได้ผลดีกว่าที่ได้กระทำไปแล้วนั้นเป็นแน่นอน.

ที่จริง “วิจิตรศิลป์” เป็นวิชาที่เราสอนกันไม่ได้และไม่ควรจะสอน, แต่วิชาบางอย่างทางทฤษฎีและเทคนิคอันเกี่ยวกับวิจิตรศิลป์ เป็นวิชาที่สอนได้ และควรจะสอน.

วิชาที่สอนไม่ได้และไม่ควรจะสอนนั้น คือ (๑) การประลองหาความคิด (Idea) และการคิดเห็นเป็นรูป (Imagination) ในการประกอบการทำศิลปวัตถุ. (๒) การประลองหาวิธีสำแดงความรู้สึกในดวงจิตต์ด้วยวัตถุ และวิธีทำที่เหมาะสมกับอุปนิสัยพิเศษเฉพาะตัวบุคคลที่เป็นช่าง (Mean of Expression)

การประดิษฐ์หรือประกอบทำสิ่งทั้งหลาย ย่อมได้กำเนิดจากความคิด อาจารย์ที่พยายามสั่งสอนศิษย์ให้ประกอบความคิด ให้เหมือนหรือให้ตรงกันกับความคิดของตนเสมอ และคอยคัดคอยฝึนฝีมือนของศิษย์ให้มาเหมือนฝีมือนของตนเสมอไปแล้ว เราไม่ควรนับว่าอาจารย์ผู้นั้น มีความหวังดีและซื่อตรงต่อศิษย์เสียเลย. เพราะความคิดและฝีมือนของมนุษย์นั้นย่อมต่างกันจะให้เหมือนกันไปหมดนั้นเป็นไปไม่ได้ อาจารย์ที่พยายามฝึกศิษย์ดังที่วามาแล้วนั้น ถ้าเป็นผู้ที่รู้เท่าถึงงานจริงๆ แล้ว, ก็ต้องเป็นคนที่เอาเปรียบศิษย์ กดศิษย์เพื่อไม่ให้ดีไปกว่าตนเอง จึงสมควรจะว่าได้ ว่าอาจารย์ผู้นั้นเป็นคนที่มีความคิดแคบและ

ไม่ชอบตรงต่อศิษย์และศิลปแห่งอาชีพของเขา แต่ถ้าไม่มีความ
เจตนาร้ายดังว่ามาแล้ว ก็ควรจะนับได้ว่าอาจารย์ผู้นั้น ไม่รู้เท่า
ถึงงาน เพราะการคัดค้านคน ในการประกอบความคิดและ
ฝีมือ ไปในทางที่มักจะไม่นัดและไม่เหมาะสมกับอุปนิสัย
ของเขานั้น ก็เท่ากันกับเกล้งทำให้งานที่เขาจะต้องทำนั้นยากขึ้น
ตัดความคล่องแคล่ว ทำให้ไม่กล้าบัญชาอับ จะประกอบความ
คิดให้โลดโผนแปลกๆ ไปอย่างอื่น ก็ไม่ได้ จะสำแดงความรู้สึก
ในน้ำใจตนเองก็ไม่เป็น เลยเข้าของจมร่องหายไปหมด
หัตถกรรมสามัญที่พอทำการงานกับเขาไปได้ แต่ไม่ใช่ช่างศิลป
นั้นเป็นแน่

อาจารย์ที่จริงจังแล้ว ควรจะแนะนำศิษย์ให้ประกอบ
ความคิด และประลองหาวิธีสำแดงฝีมือของตนเองไปในทางที่
สะดวกที่สุด ถนัดมือที่สุด และเหมาะสมกับอุปนิสัยของเขา
ที่สุด การแนะนำนั้นก็ต้องพลิกแพลงให้เหมาะสมกับกาล กับ
ความสามารถและน้ำใจของศิษย์ไม่เร็วเกินไป ไม่ช้าเกินไป ไม่
มากเกินไป ไม่น้อยเกินไป ให้โอกาสนักเรียนใช้ความคิด ให้
ต้อ้นึกต้อ้นค้นคว้าหาเอาเอง พลิกแพลงเอาเอง ให้รู้จักประกอบ
ความคิดและประลองฝีมือ โดยลำพังตนเองในทางที่ถูกต้อง
อาจารย์จะต้องเป็นผู้คอยสังเกตอยู่เสมอ และคอยชี้แจงให้นัก
เรียนเข้าใจลักษณะของสิ่งที่ดี และสิ่งที่เลว เมื่อนักเรียนคล้อย

ไปในทางที่ผิด หรือเมื่อไปเก็บเอานิสัยที่ชั่วติดตัวมา ก็จะต้อง ตักเตือนหรือนำพาให้นักเรียนละทิ้งสิ่งที่ชั่วนั้นเสีย อย่าให้ศิษย์ เคยตัวได้เลย การฝ่าฝืนอุปนิสัยที่มีมาแต่กำเนิดนั้นเป็นความ ผิดเหมือนกัน อาจารย์จึงต้องเป็นผู้ที่รู้จักสังเกตและทราบได้ สิ่ง ใดเป็นนิสัยที่ไม่ดีอันควรจะแนะนำ หรือล่อให้นักเรียนทิ้งเสีย สิ่งใดเป็นอุปนิสัยที่นักเรียนถนัดมาแต่กำเนิด อันควรจะสนับสนุนให้ขยายตัวให้เต็มความสามารถ ก็ควรจะส่งเสริมที่สุดที่ จะทำได้ ดังนั้นการประกอบความคิดและการสำแดงอำนาจแห่ง ฝีมือนั้น เขาจึงถือกันว่าเป็นวิชาที่สอนกันไม่ได้ และไม่ควรจะ พยายามสอน ที่พอจะทำได้ก็เพียงให้โอกาสให้นักเรียนประลอง อาจารย์ก็คอยแนะนำและตักเตือนกันไปในทางที่ถูกต้องเท่านั้นเอง

วิชาที่สอนได้และควรจะสอนนั้น คือ (๑) การฝึกหัดให้ รู้จักใช้ตา เพื่อให้สังเกตได้ด้วยความไหวพริบ ให้รู้จักบังคับมือ ให้กระทำการงานได้คล่องแคล่ว และหัดให้มีความรู้สึกสลับ ฟังได้โดยชัดเจนแล้วเข้าใจ (๒) การสอนให้รู้จักใช้และรักษา เครื่องมือไว้ให้สามารถ การสอนให้รู้จักวัตถุเครื่องใช้ต่างๆ และ วิธีประกอบทำการงานและธุรการแห่งอาชีพของช่างศิลปหัตถกรรม ในทางเทคนิค เพื่อให้รู้เท่าถึงงานจะได้รู้จักพลิกแพลงแสดง ความคิดได้โดยสะดวก (๓) การสอนให้รอบรู้หลักวิชาและศิลป ลักษณะต่างๆ ในทางทฤษฎีซึ่งเขานิยามกันว่าถูกต้องตามหลัก

จิตรศาสตร์ (aesthetic) เพื่อให้สามารถเลือกเฟ้นประกอบการทำงานได้ในทางที่ถูกต้องและดีเลิศ และถ้าสามารถจะทำได้ก็จะได้คิดเพิ่มพูนนำพาศิลปวิชาช่างให้ก้าวหน้าต่อไปอีก

วิชาเหล่านี้เป็นศิลปวิธีที่สามารถจะสอนกันได้ทั้งนั้น แต่โดยลำพังสิ่งที่สอนกันได้นี้ การประกอบศิลปวัตถุจะเป็นผลสำเร็จได้จริงหาได้ไม่ นักเรียนยังจะต้องประลองให้บังเกิดความสามารถประกอบความคิด การคิดเห็นเป็นรูปขึ้นให้ได้โดยลำพังตนเอง และให้รู้จักวิธีแสดงฝีมือและความรู้สึกในน้ำใจ ให้เหมาะสมกับอุปนิสัยของตนเอง ในทางที่ถนัดและสะดวกที่สุด ซึ่งช่างศิลปทุกคนจะต้องประลองค้นหากันเอาเอง จึงจะสามารถทำให้บังเกิดความขลัง (Elan vital) ให้ประกอบศิลปนิมิต (Creative Art) กันขึ้นได้ดังนี้ การสอนจิตรศิลป์ที่ถูกต้องจริงๆ แล้วจะต้องมีโครงการที่รวมวิธีศึกษาทั้งสองนี้ตามส่วนที่สมควรกัน

เมื่อช่างศิลปเขาประกอบทำศิลปวัตถุ สิ่งแรกที่เขาทำนั้นเขาต้องเริ่มด้วยความคิด คือ การคิดเห็นเป็นรูปวัตถุที่เขาจะทำขึ้น อยู่ในสมองของเขาเสียขั้นหนึ่งก่อน ความคิดที่ว่านี้ไม่หมายถึงเรื่องที่เขาจะเล่าอย่างเรื่องราวในสมุดหรือเรื่องที่ช่างเขียนเขาจะต้องเขียนเป็นภาพขึ้นประดับโบสถ์หรือระเบียง หรือเป็นรูปประกอบเนื้อเรื่องในสมุด อันไม่ใช่ “ความคิด” ของช่างศิลปที่เราหมายถึงในที่นี้ เป็นความคิดในเรื่องของนักนิพนธ์

ความคิดที่เราหมายถึงในที่นี้ คือ มุลลักษณะ (Motive) ที่เขาใช้ประกอบทำเป็นศิลปวัตถุขึ้น ซึ่งเป็นรูปทรง เป็นสี เป็น ปีก เป็นแผ่น เป็นส่วนต่างๆ การแสดงความคิดด้วยมุลลักษณะ เหล่านี้ เป็นสิ่งสำคัญที่สุดในการประกอบศิลปวัตถุ และการ ครอบรู้ในศิลปวิธีต่างๆ ที่สามารถจะเรียนหรือสอนกันได้ นี้ ก็ เป็นประโยชน์แต่เพียงให้ช่างศิลปสามารถแสดงความคิดด้วยมุ ลลักษณะเหล่านี้ และให้สามารถสำแดงความรู้สึก อันมีอยู่ใน ดวงจิตต์ของเขา ออกมาเป็นวัตถุให้ผู้ที่ดูหรือฟังแล้วเข้าใจสั งเกตเห็นได้โดยชัดเจน อันไม่ใช่สิ่งที่ทำให้สำเร็จได้ง่ายๆ นะ

ภาวนามยปัญญา (Inspiration) ที่นำช่างในอาการที่ประกอบ ความคิดนั้น ช่างไม่สามารถจะบังคับให้บังเกิดขึ้นเมื่อไรก็ได้ ตามใจเขา คนบางคนกล่าวว่าเขาเป็นช่างศิลปเขาจะทำงานของ เขายังไม่ได้ จนกว่าจะบังเกิดภาวนามยปัญญาขึ้นมาเอง ซึ่ง ขำพเจ้าเห็นว่า ถ้าเขาจะขึ้นรอปัญญากันเรื่อยไป ก็ตายเปล่า ปัญญาจะเกิดขึ้นมาเองนั้นไม่ได้เลย ภาวนามยปัญญาจะเกิด ได้ก็แต่ผู้ที่หมั่นคิด หมั่นประลอง หมั่นทำ ไม่หยุด ไม่หย่อน และปัญญานั้นจะไม่บังเกิดแก่ผู้ที่เกียจคร้าน ที่ได้แต่นอนรอ คอยให้เกิดปัญญาขึ้นมาเอง

เมื่อพระพุทธเจ้าตรัสรู้นั้น พระองค์หาได้ไปประทับอยู่ เณร ๆ ใต้ต้นโพธิ์ไม่ พระองค์เสด็จเข้าสมาธิสำรวมดวงจิตต์ของ

พระองค์ ทรงพิจารณาแล้วพิจารณาเล่าทบทวนไปมา ภาวนา
มัยปัญญาก็ผุดขึ้นมาให้ตรัสรู้สำเร็จได้ ผู้วิเศษ (genius) คือ
ผู้ที่มีอุปนิสัยถนัดในทางคิดประกอบทำมาแต่กำเนิด อุดมด้วย
ภาวนามัยปัญญาอันเดือดพลุ่งอยู่ในน้ำใจเสมอจะอดจะกลั้นไว้ไม่
ได้เลย และมีในฝ่ามือ หรือฝ่าปาก หรือน้ำเสียงดีพอที่จะแสดง
ความคิด ความรู้และความสามารถของเขาออกมาให้เราชมได้ ถึง
ผู้วิเศษของเราจะอ่อนความสามารถในทางฝ่ามือ อันเป็นผลมา
จากความชำนาญเสียสักหน่อย ก็ไม่สู้กระไรนัก เพราะความ
ประเสริฐของผู้วิเศษนั้นสำคัญอยู่ที่ปัญญา ความคิด แลอุปนิสัย
อันมีมาแต่กำเนิด ด้วยเหตุนี้ผู้ที่รู้จักชมศิลปวัตถุเขาจึงชมภาวนา
มัยปัญญาและความคิดมากกว่าความสามารถ ในความชำนาญ
แห่งการประดิษฐ์การแสดงหรือการแปลความ นักดนตรีผู้คิด
ประกอบเพลงเป็นนั่น ถึงแม้จะเล่นเครื่องดนตรีไม่สู้จะดีนัก
เราก็ต้องนับถือว่าเขาเป็นผู้ที่มีความสามารถวิเศษกว่า คนตีระนาด
ฝ่ามือเอก ที่คิดเพลงไม่ได้เลย

ภาวนามัยปัญญาที่ว่ามานี้ เป็นผลมาจากการรู้ความชำนาญ
และจากอุปนิสัยซึ่งเป็นสิ่งที่ริเริ่มให้ช่างสามารถประกอบศิลปวัตถุ
ขึ้นได้ แต่ช่างศิลปจะบังคับให้บังเกิดปัญญาขึ้นมาเองนั้น เขา
ทำไม่ได้อย่างใจดอก

ถ้อยคำของกวีบทหนึ่ง ๆ เป็นผลที่เกิดจากความตรึกตรอง

ให้เกิดปัญญาขึ้น อาจเกิดขึ้นมาในขณะที่เมื่อจินตภาพนั้น กำลังนอนดูดาวบนท้องฟ้าอยู่กลางนอกชานก็ได้ หรือเวลาที่กำลังอาบน้ำอยู่ก็ได้ หรือเวลาที่เขาเปลี่ยนเสื้อ จุกดกลิ้งอยู่ก็ได้ แต่ขณะที่ปัญญาจะเกิดขึ้นได้นั้น เขาต้องคิด ต้องนึก นึกถึงบทกลอนที่เขากำลังแต่งอยู่นั้น

เมื่อเด็กเอาดินสอหรือ “เครื่อง” มาขีดเขียนอะไรเล่น เช่น เขียนเป็นว่าจุฬาเป็นต้น นั่นเป็นอาการประกอบความคิดของเด็กที่เดียว พอคิดอะไรขึ้นมา เด็กก็มักจะพยายามขีดเขียนเป็นอาการประกอบความคิดสนับสนุนไปพร้อมกันกับสิ่งที่นึกอยู่ในน้ำใจ โดยไม่กระดากหรืออับอายใครอย่างใดเลย แต่เมื่อถึงเวลาเปลี่ยนอายุ เมื่อเด็กกลายเป็นหนุ่มเป็นสาวกันขึ้นซักกระดากกันขึ้นมาแล้ว และเกิดความอายด้วยอาการต่าง ๆ นา ๆ จึงพากันทั้งอาการแสดงความรู้สึกในน้ำใจอย่างเปิดเผยที่ได้เคยเป็นมา โดยฝีมือในทางขีดเขียนเป็นรูปเป็นภาพ และโดยมากก็มักจะหันไปใช้เพลงยาว เป็นวิธีแสดงความคิดที่พลุ่งอยู่ในน้ำใจ ซึ่งกลายเป็นความลับกันไปแล้ว ลักษณะจิตตาสตรที่ว่ามานี้เป็นความจริง และก็จะสังเกตเห็นได้กันบ้างแล้วทุกคน ผู้ที่เป็นช่างศิลป์แทบทุกคนก็จะจำได้เหมือนกัน ว่าสิ่งที่เราเคยขีดเขียนเล่นกัน เมื่อเรายังเป็นเด็ก ๆ กันอยู่นั้น มักจะเวียนมาเป็นปัจจัยให้เราประกอบเป็นความคิดกันบ่อย ๆ และ

เราก็มักจะปรับปรุงแต่งเติมความคิดเหล่านั้นกันอยู่เสมอๆ ตลอดมาเป็นลำดับ ผลของการประกอบความคิดเห็นเช่นที่ว่ามานี้ ได้ปรากฏเป็นภาพเป็นรูปหุ่นและศิลปวัตถุสำคัญ ๆ กันไปแล้ว เมื่อช่างศิลปเติบโตขึ้น ก็มีอยู่เป็นอันมาก การประลองฝีมือของช่างศิลปที่เราว่าสอนกันไม่ได้ นั่น ก็คล้ายกันกับการประกอบความคิดไปพร้อม ๆ กันกับมืออย่างอาการกระทำของเด็ก ๆ ดังที่ว่ามาแล้ว จึงเป็นทางที่ช่างศิลปเขาประกอบความคิดและความชำนาญให้ “ปัญญาแตกได้” โดยไม่ต้องมีผู้ใดสั่งสอนให้เลย และที่จริงก็ไม่มีผู้ใดสามารถสอนให้เขาได้ เพราะอาการเช่นนั้นมันต้องเป็นการประลองทำด้วยความคิดและฝีมือ อันบังเกิดจากน้ำใจและดวงจิตต์ โดยนับพล้นออกมาเอง

ภาวนามัยปัญญา (Inspiration) ที่ว่ามานี้ จะมีได้ก็เฉพาะผู้ที่เคยเห็นเคยอ่าน เคยฟังเคยทำ เคยรู้สึกและเคยรู้รสมาบ้างแล้ว จะบังเกิดขึ้นได้ก็เมื่อช่างพากเพียรประลองขีดเขียนคิดและค้นหา บางคราวก็อาจบังเกิดพลุ่งขึ้นมา โดยแทบจะไม่ได้พยายามคิด หรือคำนึงนี้อย่างไรเลย จึงเป็นเหตุให้คนบางคนเข้าใจผิดคิดไปว่า ภาวนามัยปัญญานั้นเกิดขึ้นได้โดยอุปสรรค หรือว่าเป็นผลอันเกิดขึ้นมาเองได้จากอุปนิสัยที่มีมาแต่กำเนิด แต่แท้ที่จริงถ้าสอบสวน และแยกอาการดูให้ดีจริงๆ แล้ว ก็จะทราบได้อย่างแน่นอนว่าในน้ำใจของชาวศิลปินนั้น เขา

ต้องคิดถึงงานที่เขาทำอยู่เสมอ, แต่อาจไม่ได้ฟังเสียงโดยสมาธิ หรือคำนึงถึงโดยเฉพาะ คือเขาคิดอยู่แต่ในน้ำใจและดวงจิตต์ของเขา ด้วยอาการอันคุ้นเคยกันมาแล้ว โดยไม่รู้สีกตัวเสียเลยสักนิดเดียวด้วยซ้ำ อาการที่นี้กินสติ และที่ทำได้เช่นนั้น บังเกิดจาก มโนภวังคธาตุ (subconscious คือ อาการคิดในสติ โดยไม่ต้องรู้สึกตัวเลย.

เมื่อเราพูดถึงคนที่เป็นอย่างมาแต่กำเนิด เราไม่หมายความว่า ถ้าเราส่งดินสอให้ผู้นั้นแล้ว เราจะขอให้เขาเขียนอะไร เขาก็จะเขียนให้เราได้ทันที, หรือจะขอให้เขาทำสิ่งใด เขาก็จะสามารถทำให้เราได้ทันที, โดยไม่ต้องฝึกต้องเรียนอะไรกันเสียเลย.

ที่เราหมายถึงนั้น คือ ความสะดวกอันมีอยู่ในอุปนิสัยของเขา ที่เขาสามารถกระทำการงานที่เขาได้เคยเห็นและได้เรียนรู้มาแล้วได้คล่องแคล่วดี โดยไม่ต้องฟังเสียงเข้าสมาธิตรึงตรองประลองทำ, ด้วยอาการคิดแล้วคิดอีกอย่างคนอื่น ๆ ที่ไม่มีความถนัดมาในอุปนิสัยแต่กำเนิดเหมือนอย่างเขา, ปัญญาอันบังเกิดแก่ผู้นั้นได้ก็คล้ายกันกับกลอนสดที่นักเลงเพลงเขาว่า คิดไปทันใดนั้น, อาการที่ทำได้โดยแทบจะไม่ต้องนึกเช่นนั้น, ไม่มีใครสอนให้กันได้ จะต้องฝึกต้องประลองกันเอาเอง, และสิ่งที่หน้าประหลาดใจยิ่งนัก, อยู่เมื่อทำงานได้ด้วย

ชำนาญอันบังเกิดจากมโนภวังคธาตุเช่นนั้นแล้ว กลับทำให้ถ่วงถ่วงเสียยิ่งกว่า การกระทำได้ด้วยอาการตรึงตรองและคำนวณคิด, นั่นเป็นลักษณะแห่งวิธีประกอบ การงานที่ผิดกันระหว่าง สถาปนิก กับวิศวกร วิศวกรเขาประกอบทำการงานตามมูลเหตุและตัวเลข (facts and figures) แต่สถาปนิกผู้เป็นช่างศิลป์ เขาประกอบทำการงานของเขา ด้วยมูลเหตุและตัวเลขด้วยเหมือนกัน อันได้แก่วิชาที่สอนได้ทางเทคนิค และยังต้องประกอบทำการงานนั้นโดยหลักอาจารย์ (empiricrules) อันบังเกิดจากภวานามัย ปัญญาความคิด และความชำนาญด้วยอีกส่วนหนึ่ง. และโดยที่ความชำนาญอันดีเยี่ยมแล้ว ย่อมบังเกิดขึ้นได้ด้วยมโนภวังคธาตุจึงจะดีกว่าการคำนวณคิด, สถาปนิกจึงจำเป็นต้องประลองในการศึกษาอยู่นานกว่าวิศวกร งานการจึงจะมีศิลปะลักษณะอันสดชื่น และประกอบด้วยรสนิยมผิดกันกับวิศวกรการโยธาธรรมดา.

นักเลงกอลฟุตบอลก็หัดตีกันเป็นนักหนา จนกว่าจะสามารถตีได้โดยมโนภวังคธาตุแล้วจึงจะตีได้ผลดีโดยไม่ต้องนึก. นักดนตรี เมื่อเขาเล่นเปียโนโนก็ตองหัดกันเสียหลายปี กว่าที่จะเล่นได้ด้วยมโนภวังคธาตุ. นั่นเป็นอาการประลองทำของช่างศิลป์ ซึ่งหมายถึงความชำนาญ, และไม่ว่าอาชีพใด แม้แต่วิศวกร ถ้าจะหมายประกอบทำด้วยความชำนาญเยี่ยมแล้ว ก็ต้องประลองทำ

ด้วยอาการเช่นนั้น. ดังนั้นการฝึกซ้อมฝีมือของตนเอง การหมั่นดูตัวอย่างที่ดีๆ การหมั่นสังเกตลักษณะและวิธีของงามแห่งธรรมชาติ และการห้อมล้อมตัวเราด้วยสรรพสิ่งที่ประกอบด้วยรสนิยมอันดีจริงๆ และที่หมดจดงดงามอยู่เสมอๆ แล้ว, จึงเป็นวิธีเดียวที่จะสามารถให้ปลุกนิสสัยเราให้ประกอบทำการงานที่ดีๆ ได้ โดยแทบจะว่าได้โดยไม่ต้องนึกไม่ต้องคิดกันเสียเลย ในมหาประเทศที่อุดมด้วยการศึกษาอย่างสูงสุดแล้วเขาย่อมนับกันว่า ศิลปศึกษาและวิชาประกอบกิจด้วยวิจิตรศาสตร์ (Aesthetic Synthesis) นั้น เป็นวิชาสำคัญ ประชาชนในประเทศเหล่านั้นย่อมมีโนภวัตรธาตุ อันสมบูรณ์ด้วยรสนิยมอย่างดีเลิศ, เขาจึงสามารถเลือกเฟ้นของที่ดีและทำได้ดี โดยแทบจะไม่ต้องนึกกันเสียเลย. และการอยู่กินของเขาจึงประกอบด้วยการประหยัดดีกว่าคนในประเทศเรา.

การฝึกตนเองให้รู้จักสังเกตลักษณะสรรพสิ่งทั้งหลาย ว่าโดยฉะเพาะสิ่งที่มีลักษณะพิเศษ หรือผลิตเพี้ยนไปจากลักษณะธรรมดาแห่งธรรมชาติ. แล้วกลับแสดงความเห็น ความรู้สึก และความเข้าใจ อันบังเกิดจากลักษณะเหล่านั้น ให้ผู้อื่นเข้าใจได้โดยง่ายนั้น, ย่อมเป็นจุดหมายที่ช่างศิลป์ทุกคนจะต้องพยายามประลองทำให้ได้โดยฉับพลัน, แต่ความรู้และความฝึกฝนเหล่านั้นจะเป็นผลสำเร็จไม่ได้เลย ถ้าเราไม่มีความสามารถเป็นอุปนิสัย

มาแต่กำเนิดเสียบ้างเลย.

ข้าพเจ้าได้เคยพบคำหนึ่งของนักเรียนในประเทศนี้อยู่อย่างหนึ่ง ซึ่งเป็นคำหนึ่งที่ร้ายมาก คือ การตรัสรู้กันเร็วเกินไป. เช่น มีนักเรียนช่างเขียนแบบเป็นอันมาก ที่พอหลาวดินสอได้แหลมๆ หน่อยหนึ่งเท่านั้น ก็เกิดเหิมวิชาขึ้นขึ้นมา เห็นว่าตัวมีความรู้กันพอแล้ว ตรัสรู้กันเสียแล้ว, จึงทิ้งโรงเรียนไปหางาน หาเมียหาครอบครัวให้ติดตัวอื่นอันึง, ทั้งๆ รั้อยู่แล้ว ว่าทางได้ยังไม่พอเสียกัน, อย่าว่าแต่เสียครอบครัวเลย ตัวเองโดยมากก็เลี้ยงยังไม่ได้, ต้องอาศัยบิดามารดาอุดหนุนอยู่เสมอ และบางรายกลับหวังว่าฝ่ายภรรยาจะช่วยร่วมมือในการหากิน ซึ่งเป็นการเอาเปรียบผู้หญิงเต็มที. ภายหลังก็เกิดความไม่พอใจต่างๆ นาๆ ว่าทำไมได้เงินเดือนพอกันกับความสามารถนั้น เพราะผู้ปกครองเกลียดกตัญญูเอาเปรียบ ไม่มีความสามารถพอที่จะเล็งเห็นคุณความสามารถอันประเสริฐของตน ฯลฯ. อันที่จริงความสามารถของผู้นั้นก็อาจมีเป็นอุปนิสัยมาแต่กำเนิดได้ไม่น้อย, ความรู้สึกในอำนาจเช่นนั้น จึงเป็นเหตุให้เขาเดือดดาลไม่พอใจ ทะเยอทะยานอยากให้อำนาจของตนเองดีขึ้น ซึ่งเป็นความปรารถนาของมนุษย์ที่ฉลาดอย่างปกติ และถ้าจะว่าทางการก้าวหน้าแล้วเป็นอุปนิสัยที่ดีไม่น้อย. แต่นักเรียนชนิดสุกก่อนห่ามเช่นนั้น มักจะลืมนั่นเสียว่า ในทางความรู้และความชำนาญอันจะเกิดภาวนามหัศจรรย์ขึ้นมาได้นั้น

เขาไม่มีโอกาสประลองให้บังเกิดขึ้นได้เลย.

เพราะฉะนั้นข้าพเจ้าจึงถือโอกาสนี้ขอแนะนำ อย่าให้
นักเรียนวิจิตรศิลป์ละทิ้งความเพียรพยายามหาความรู้ และความ
ชำนาญ จួយโอกาสประลองความคิดและฝีมือไปให้นานที่สุดที่
จะนานได้ จนกว่าจะสามารถประกอบภาวนามัยปัญญาและความ
คิดกับเขาเป็น, และถ้าเมื่อใดหัวใจกันขึ้นมา ของนึกเกิดว่า
หิมาประเทศอื่น ๆ เขามีช่างศิลป์ฝีมือเอกกันได้นั้น ก็เพราะ
นักเรียนช่างของเขาพากเพียรประลองฝีมือ และการประกอบ
ความคิด ในประเภทวิชาที่สอนกันไม่ได้นี้ อยู่จนอายุถึง ๓๐ ปี
ก็มิเป็นอันมาก. ลักษณะความรู้และความชำนาญของคนใน
ประเทศเรา ที่ยังหย่อนกว่าคนในมหาประเทศเขาอยู่ ก็ที่นักเรียน
ของเราพอได้ปริญญา หรือประกาศนียบัตร ก็เกิดเหิมวิชากันขึ้น
มาเสียแล้ว ฝ่ายในประเทศอื่น ๆ เขา ปริญญาหรือประกาศนียบัตร
ก็เป็นแต่เพียงใบอนุญาตให้เข้าฝึกหัดทางปฏิบัติงานและ
ธุรการในสำนักงานแห่งคณะอาชีพได้เท่านั้น ยังมีสิ่งสำคัญ ๆ ที่
จะต้องร่ำเรียนกันต่อไปอีกมากมาย. การที่ขาดโอกาสประลอง
ประกอบความคิดและความชำนาญ ให้เกิดภาวนามัยปัญญาดังที่
มานี้ จึงตัดความสามารถของประเทศเราเสียมาก คนในประเทศ
เราจึงยังไม่ชำนาญในวิชาอย่างคนชั้นเอกในประเทศอื่น ๆ เขา.
ประเทศเราจะเจริญทันเขาไม่ได้เลย ถ้าเราจะหวังหาความเจริญ

ด้วยเครื่องจักรต่าง ๆ ที่เราเอาเงินไปทุ่มเทซื้อเขามาเท่านั้น, เครื่องจักรจะผุพังและเสียไป ถ้าเราไม่มีคนงานที่สามารถบำรุง และแก้ไขให้ดำรงคืออยู่ ให้ดีขึ้น และพลิกแพลงด้วยเครื่องมือ และแบบอย่างใหม่ ๆ เสมอไป ประเทศเราจะเจริญได้ด้วยความสามารถของช่างศิลป์ชั้นเอกและคนงานที่รอบรู้ในหน้าที่, คือ คนที่ออกแบบได้ด้วยความสามารถ อันบังเกิดจากวิชาที่สอนกันไม่ได้ นั่นแหละ และคนที่รู้จักใช้เครื่องมือและเครื่องจักร. แต่เหตุใดเราจึงไม่คิดขยายการฝึกช่างศิลป์และคนงานก่อนไปซื้อเครื่องจักรกันมานั้น เป็นเรื่องลึกลับกว่าคนอย่างข้าพเจ้าจะสามารถอธิบายให้ท่านทราบได้.

เมื่อมาคิดถึงฐานะของนักเรียนช่างศิลป์ในประเทศเรานี้แล้ว ก็พอจะเข้าใจได้ว่าการที่จะหวังให้คนเหล่านั้น มาเป็นนักเรียนกัน อยู่จนอายุถึง ๓๐ ปีนั้น ออกจะเป็นการเหลือบ่ากว่าแรงที่เขาจะอดกลั้นทำไปได้. ประเพณีในประเทศเรานี้มีอยู่ว่า เมื่อได้บวชได้เรียนกันแล้วก็ย่อมมีครอบครัวภรรยาและบุตรตามๆ กันไป อันเป็นหน้าที่ของผู้ชายที่จะต้องหาเลี้ยง ใครเลยจะสมัครมาเป็นนักเรียนครัววัดอยู่จนอายุตั้ง ๓๐, ทุนทรัพยากรก็ไม่พอ ความอดสูห์จึงไม่พอ.

แต่เราก็ไม่หมดหวังที่จะได้เห็นช่างศิลป์ฝีมือเอกขึ้นในประเทศเรานี้ จึงขอเสนอคำแนะนำว่า ให้ให้นักเรียนช่างศิลป์ที่มี

ความมานะเกินขีดของปริญญาชั้นหลวงดินสอแหลมๆ กันขึ้นไป
แล้ว คือที่สำเร็จการศึกษาวิชาในสิ่งที่สอนได้และควรสอนนั้น
แล้วเป็นอย่างน้อย จึงพยายามรวมกันเข้าเป็นคณะ เพื่อประกอบ
การประลองฝีมือ เช่นจัดเป็นโรงเรียนเวลาค่ำเป็นต้น แล้วเชิญ
ช่างศิลป์ที่มีฝีมือและความรู้หลายๆ รายมาวิพากษ์ เพื่อประกอบ
ปัญญาและความคิดเห็นจากแง่ต่างๆ ให้ปัญญาแตก, ข้าพเจ้าเชื่อมั่น
ว่าเป็นสิ่งที่พอจะทำได้. และสงวนเวลากลางวันไว้ เพื่อประกอบ
อาชีพและการงาน คือถ้าช่างเราเคราะห์ดีหางานทำกันกับเขาได้.

ศิลป์ ศาสนา และมหาชน.

ศิลปินั้น ก็ไม่ผิดอะไรกันกับพระศาสนา. ศิลปและศาสนา
จะเจริญขึ้นในประเทศใดก็ได้ ก็โดยความเลื่อมใสของมหาชน.
ประเทศใดไม่มีศิลป ศีลธรรมของคนในประเทศนั้น ก็ไม่ผิด
อะไรกันกับคนในประเทศที่ไม่มีศาสนา, จะนับว่าประเทศนั้นมี
อารยธรรมอันบริบูรณ์นั้นไม่ได้.

ศิลปและศาสนานั้น เป็นเรื่องที่สุภาพชนในสมัยนี้เขาไม่
ใคร่จะขอบพูดถึงกัน.

เขาอาจให้ความเห็นของเขา หรือเขาอาจพูดถึงลัทธิต่าง ๆ
ตามอย่างที่เขาได้เคยอ่านมาจากฉบับพิเศษ แห่งหนังสือพิมพ์
(เมื่อเขาได้อ่านเรื่อง “โคมเชี้ยวของนางพญา” กันเสร็จแล้ว)
แต่เรื่องหลักสำคัญ ๆ เช่น นิพพานในพระศาสนาของเรา หรือ

การสร้างโลก หรือลางบาปในศาสนาอื่น ๆ แล้ว ไม่มีใครอยาก
จะพูดถึง เพราะไม่ใช่เรื่องที่เข้าใจกันได้ง่าย ๆ ในทางศิลปก็
คล้าย ๆ กัน ความงามหรือไม่งามนั้นยังพอจะมีผู้ให้ความเห็น
ออกมาจากน้ำใจได้บ้าง แต่ทำไมถึงงาม ? หรือทำอย่างไรจึงจะ
งามขึ้นได้กว่านั้นอีก ? ปัญหาเช่นนี้ ไม่สู้จะมีใครอยากพูดถึง
เพราะมันเป็นเรื่องที่ไม่สู้จะแน่วใจกันนัก.

ศิลปวัตถุนั้น เป็นสิ่งที่ประกอบทำขึ้นขึ้นด้วยการพิจารณา
สังเกตเลือกเฟ้น และจดจำทำขึ้นไว้ด้วยความสุขุม ให้เป็นวัตถุ
อันถาวร ไม่วอกแวกฟางฟ้าเหมือนตาเห็น และต้องเป็นสิ่งที่
ดีพอ ที่จะจูงตาและจับใจผู้ดู ชวนให้พิเนพิศดู แล้วทำให้
บังเกิดรสซึมซาบเข้าไปในดวงจิตต์ ให้เกิดความชื่นบานสำราญใจ
หรือเศร้าโศก หรือเลื่อมใสได้ประดุจหัวข้อสำคัญแห่งพระ
ศาสนาอันสามารถจะยึดน้ำใจมนุษย์ไว้ได้. ข้อความที่ว่านี้ ผู้ฟัง
ที่ไม่ใช่ช่างศิลปคงจะลงความเห็นกันว่า ข้าพเจ้าเอาอะไรมาพูด
เพื่อกี่ไม่ทราบ, และที่จริงความเห็นของเราจะลงรอยกันอย่างไร
ได้ ถ้าให้สุภาพชนสมัยนี้เลือกกระหว่างรถยนต์ กับภาพสีน้ำมัน
ฝีมือนอก อันมีราคาเท่า ๆ กันแล้ว ข้าพเจ้าน่ะเอาภาพสีน้ำมัน
แน่ละ ฝ่ายท่านสุภาพชนทันสมัย คงเลือกเอารถยนต์อย่างแน่ ๆ
เหมือนกัน ทั้งรู้ ๆ กันอยู่แล้วด้วยซ้ำว่า อีก ๑๐ ปีเอารถยนต์
คันนั้นก็หมดราคาไปแลกข้าวพองก็ไม่ได้, แต่ฝ่ายเจ้าภาพสีน้ำมัน

ของข้าพเจ้านั้นเล่า อีก ๑๐ ปีข้างหน้าก็กลับจะมีราคามากขึ้นกว่าเดิม. ทั้งนี้ก็พอจะเข้าใจได้ว่า ความนิยมในวิจิตรศิลป์ของมหาชนในประเทศนี้ ยังไม่สูงถึงขีดที่จะเอาไปเทียบกับกับของอย่างรถยนต์ เครื่องวิทยุ ไฟฟ้าเดินทาง ไม้ขีดไฟเป็นเงิน และเครื่องล่อใจเด็ก ๆ อะไรเช่นนั้น. เมื่อเราพูดถึงการช่างกันแล้ว, จึงจะพอเข้าใจได้ว่า เราหมายถึงอะไรกันแน่. ที่จริง มันก็คล้าย ๆ กันกับพูดถึงกลิ่นกุหลาบอันหอมสดชื่น ผู้ที่ไม่เคยได้ดมกลิ่นกุหลาบเสียเลย จะเข้าใจอย่างไรได้. แต่ผู้ที่เคยได้รู้รสอันหอมหวานของกุหลาบแล้ว ก็ไม่อยากจะฟังถ้อยคำที่ใครจะมาพรรณนาให้ฟัง เพราะภาษามนุษย์ไหนจะเทียบได้เท่าเทียมกับกลิ่นกุหลาบที่เขาได้เคยรู้รสมาแล้ว. เพราะฉะนั้นข้าพเจ้าจะเอาเวลามาพรรณนาถึงศิลป์ให้ท่านฟังสักเท่าไร ก็ไม่เหมือนศิลป์ที่ท่านจะไปค้นพบกันเข้าเอง.

เมื่อเทียบความตามที่ว่ามานี้แล้ว. การสอนวิจิตรศิลป์นั้น เราสอนกันได้ก็แต่ในทางทฤษฎีและวิชาเทคนิคต่าง ๆ. ส่วนการประกอบความคิดนั้น ถึงแม้ว่าอาจารย์จะพยายามอธิบายให้ศิษย์สักเท่าไรก็ไม่เป็นผลดี, จะกลับกลายเป็นให้โทษ และตัดความสามารถของศิษย์เสียด้วยซ้ำ, ศิษย์อาจเข้าใจผิดได้ต่าง ๆ นา ๆ เพราะในขั้นต้นก็ยังไม่คุ้นเคยกันกับภาษาของช่างศิลป์ อันประกอบมูลด้วยลักษณะต่าง ๆ เป็นเส้น เป็นรูป

ทรง เป็นสี่ เป็นปึก เป็นแผ่นคล้าย ๆ กันกับภาพสมมุติ หรือเครื่องหมายสมมุติ, สิ่งที่อาจารย์พอจะทำได้ ก็มีแต่เพียงแนะนำให้นักเรียนเข้าใจที่ละเอียดละน้อยไปก่อน, เมื่อคุ้นเคยกันเข้าบ้างแล้ว จึงค่อยเพิ่มวิชาให้ยากขึ้นทีละขั้นเป็นลำดับกันไป. การชักใช้ให้ถามฟังความเห็น และสังเกตวิธีที่อาจารย์เขาประกอบความคิดกันนั้น เป็นวิธีบำรุงปัญญาความรู้ได้ดีที่สุด. โอกาสให้ได้พบปะสนทนากันกับผู้ที่ชำนาญ และคุ้นเคยกับการงานแห่งอาชีพมากกว่าตัวเราเองทุก ๆ วัน, และโอกาสให้ได้พบปะสนทนากันกับช่างศิลป์ และช่างหัตถกรรมทุกประเภทงาน ก็เป็นวิธีประกอบปัญญาให้แก่นักเรียนช่างศิลป์ได้ไม่น้อยไปกว่าสมุดและตำราที่เราไม่มีไว้สำหรับอ่านและพลิกดู. แต่ท่านก็ควรระวังเหมือนกัน, อย่าไปเชื่อฟังสิ่งที่เรายังไม่แน่ใจว่าเป็นสิ่งที่ถูกต้องจริง ๆ เราต้องพยายามทดลอง และชั่งน้ำหนักดูอยู่เสมอด้วยการประลองทำ, อย่าไปปลงใจเสียว่า เราฟังเขาสอนแล้วเป็นต้องทำได้, ถ้าใครไม่เชื่อก็จงไปลองละเลงขนมเบื้องตามคำบอกดูเถิด. ถ้าท่านหมายจะเป็นช่างศิลป์ ท่านจะต้องระวังให้ดี ท่านต้องประลองด้วยฝีมือของท่านเอง หากความจริงเอาเอง เพราะช่างศิลป์เขาแสวงหาแต่ความสัตย์จริง เพราะความสัตย์จริงนั้นและคือศิลปนั่นเอง.

ในขณะนี้ วิจิตรศิลป์ หรือคณะช่างศิลป์หัตถกรรมแห่ง

ประเทศเรามัวงแคบที่สุด ถ้าเอางานของเราไปเปรียบกันกับ คณะช่างศิลป์แห่งมหาประเทศที่รุ่งเรืองทางคุณภาพเช่นนี้แล้ว ก็เท่ากันกับเอาหน้าหยดเดียวไปเปรียบกันกับมหาสมุทร. ถึงกระนั้น คนในประเทศเราก็คงไม่วายคุยโตถึงการช่างไทย คือ “วิจิตรศิลป์สยาม” ซึ่งเรารู้สึกกันอยู่ทุกคน ว่าเป็นส่วนสำคัญของวัฒนธรรมของเราที่ยังเหลืออยู่ และที่ยังจะพอคุยอวดเขาได้บ้าง, แต่ตัวอย่างที่เราชอบอวดชาวต่างประเทศเขานั้น โดยมากก็หาใช่ฝีมือของคนสมัยนี้, เป็นฝีมือของคนในยุคก่อน ๆ เขา และคนในสมัยเรานี้ก็ไม่มีโอกาส หรือความสามารถในทางศิลปพอที่จะทำได้ เท่าเทียมกันกับงานที่เขาได้ทำขึ้นไว้.

ทั้ง ๆ ที่รู้กันอยู่แล้ว ว่าวิจิตรศิลป์ของไทยเรานั้นจนจะศูนย์สิ้นไปด้วยกันกับวัฒนธรรมอื่น ๆ ที่เราได้เคยเลื่อมใสนิยมนับถือกันมาแล้ว, และเป็นหน้าที่ของเราทุกคน ที่จะต้องสงวนรักษาเหล่านี้ไว้ เพื่อส่งเป็นมรดกไปให้แก่บุตรหลานของเรา, ถึงกระนั้นอาชีพของนักศิลปหัตถกรรม ซึ่งโซโลมอนราชาผู้ทรงฉลาดเลิศทรงเห็นว่า “...เทียบได้เท่ากับเนื้อผ้า อันยึดประเทศชาติไว้เป็นแผ่นผืนอันเดียวกัน...” ก็ยังเป็นอาชีพที่ไม่มีความสำคัญจริงจังเท่าไร และโดยมากก็ไม่เชื่อว่าเป็นการงานที่จำเป็นที่สุดสำหรับการฟื้นฟูโลกชีพ แห่งประเทศให้กลับดีขึ้นมาได้ หรือว่าเป็นการงานที่จำเป็นสำหรับ

การร่วมหน่วยประชาชนให้เป็นประชาชาติอันหนึ่งอันเดียวกัน.

ถึงแม้ว่า คนในสมัยนี้จะไม่เห็นความสำคัญของวิจิตรศิลป์ ก็ดี เราไม่ยอมเชื่อเสียเลย ว่า วิจิตรศิลป์ของเราระงับโทรมลง จนศูนย์หายไปเสียสิ้น. ถึงแม้ว่าอุปสรรคอันร้ายกาจจะบังเกิดขึ้น หรือผู้ใดที่ใจชั่วจะทำลายศิลปวัตถุทั้งหลายให้หมดสิ้น ทั่วทั้งประเทศ. แต่เมื่อความปรารถนาของมหาชนหันกลับมาหาสิ่งที่ให้ความสุขแก่ดวงจิตต์และน้ำใจ มากกว่าสิ่งที่กำเนิดความสุขกาย และ โภคสมบัติ, เมื่อความสามารถของช่างหัตถกรรมเข้มแข็งขึ้นมา, และเมื่อปัญญาและความคิดของช่างศิลปปราชญ์เปี่ยมพร้อมเพรียงกันขึ้นมาใหม่อีกคราวหนึ่งแล้ว “วิจิตรศิลป์สยาม” ก็จะฟื้นขึ้นมาใหม่ด้วยเหมือนกัน. แต่แน่ละ ศิลปใหม่ของเรา นั้น อาจไม่มีชื่อศิลปสยามเดิมติดเสียเลย แต่ก็เป็นจะต้องมีลักษณะ หรือ ชื่อศิลปอย่างใดอย่างหนึ่งมาเจือจานเป็นชนวนที่ต่อเชื่อมเป็นพืชพันธุ์ให้บังเกิดมีศิลปขึ้นในประเทศนี้อีก. ถ้าศิลปสยามของปู่ย่าตายายของเราจะสาปสูญไปเสียทีเดียว ดังศิลปแห่งชนชาวอเมริกาเดิม อันเป็นสิ่งที่น่าเสียดายเป็นนักหนา, ศิลปสยามอันจะบังเกิดมีขึ้นมาใหม่อีกนั้น ก็อาจมีลักษณะและทำนองอย่างศิลปแห่งยุโรป ดังที่ได้เป็นมาแล้วในอเมริกา ก็อาจเป็นได้, แต่นั่นแหละ ใครบ้างจะไม่เสียดายวิจิตรศิลปอันมีลักษณะพิเศษของประเทศเราที่ได้เคย

ใช้กันมา. ถึงแม้ว่า เราจะผูกพันเสียดายในศิลปลักษณะเดิมของเรามากเท่าไร, เราก็ไม่หมายจะหันกลับไปอยู่ตีก้อย่างกฎของพระสงฆ์ที่วัดโพธิ์ หรืออยู่เรือนชะนิดที่ใช้ได้ถุ่นเป็นกะโณกันต่อไปอีก, ศิลปของเราจะต้องเป็นศิลปที่ประกอบขึ้นด้วยวิชาเทคนิคที่ทันสมัย แต่มีลักษณะเป็นไทยแท้ ๆ คือไม่เหมือนศิลปลักษณะแห่งประเทศใด ๆ เท่าศิลปลักษณะไทยที่เรานิยม และได้เคยใช้กันมาแล้ว.

ใครเลยจะทำนายได้ ว่าภายหน้าศิลปในประเทศเราจะขยายตัวไปอย่างไร ? ที่พอจะทราบได้ก็คือ ลักษณะของศิลปในอนาคตนั้น จะคล้อยตามวัฒนธรรม และความนิยมของมหาชน ซึ่งจะเป็นผู้นำไป, และไม่ใช่ว่าตามความนิยมของช่างศิลปเท่านั้น นั่นเป็นของแน่ทีเดียว.

ในขณะนี้ เราทราบกันอยู่ทุกคน ว่าความนิยมของมหาชนในประเทศเรากล้อยตามความนิยมของคนประเทศอื่นเขาเป็นพื้น. สิ่งที่เขานิยมกันนั้น ที่จริงก็หาใช่ทำนองหรือความนิยมที่ทันสมัยของนานถึง มอสโก นิวยอร์ก เบอรฺลิน ลอนดอน และปารีสกับเขาไม่, ที่หลงมาถึงบ้านเราก็เป็นแต่ความนิยมอย่างชาวบ้านนอกของประเทศเหล่านั้น, หรือตามสมัยของเขาที่ล่วงไปแล้วเป็นหลายปี, หรือที่เขาตั้งใจเอามาหลอกลายในประเทศเรา ทำเป็นทีว่าเป็นศิลปอย่างวิเศษ เช่นศิลปฮอลลัวดูเป็นต้น, จึงขอ

ให้ตรองดูเถิด. ว่าที่เราคอยเอาอย่างความนิยมของคนประเทศอื่น ๆ เขาอยู่เช่นนั้น ให้เขานำเราไป, เอามุกเขาฮาใจ, กับถ้าเราจะปลูกความนิยม และบำรุงศิลปหัตถกรรมของเราขึ้นมาให้ทันสมัย, และเขานำประเทศอื่น ๆ เขาอย่างน้อยก็ในสิ่งที่เราใช้กันเองในประเทศนี้, ข้างไหนจะเป็นผลดีแก่การอยู่กินของมหาชน และการช่างศิลปหัตถกรรมได้มากกว่ากัน. ของสามัญ เช่น เสื้อ เกียะ ร่มกระดาดของญี่ปุ่นเป็นต้น ถ้าประเทศใดจึ้นลองทำไปสู้กับของเขา ก็เป็นต้องแพ้เขาอย่างแน่ ๆ ที่เดียว ในประเทศเราก็เช่นเดียวกัน. ถ้าเรกิดจะประกวดกับข้างต่างประเทศแล้ว เราจะต้องคิดสู้เขาในประเทศเรา นี้ ด้วยศิลปของเราเองก่อนอื่นหมด โดยอาศัยการปลูกความนิยมมหาชนในประเทศเรา ให้เลื่อมใสในคุณภาพของ ๆ ไทยขึ้นก่อน และพวกช่างก็จะต้องพยายามสงวนและส่งคุณภาพของวัตถุที่ทำขึ้นให้ดีเลิศ ให้สมควรกัน (แต่ไม่ควรหลงถือเอาความแปลกและราคาถูกเท่านั้นเป็นมาตรฐานแห่งคุณภาพ) เมื่อเริ่มได้เช่นนั้นแล้ว เราจึงจะพอหวังสู้เขาต่อไปได้.

ในขั้นต้น อย่าไปหมายถึงวิจิตรศิลปกันนักเลย เราควรจะหมายถึงแต่เพียงคุณภาพของช่างหัตถกรรมพื้นเมือง อันจำเป็นจะต้องปรับให้มีไว้เป็นมาตรฐานอันสมควรเสียก่อน, เมื่องานชิ้นนี้ดีขึ้นเป็นลำดับกันไป จนถึงมาตรฐาน อันดีเลิศแล้ว

วิจิตรศิลป์ก็จะมีกำเนิดตามหัตถกรรมขึ้นมาเองจากพวกช่าง หัตถกรรมนั่นเอง ดังที่ได้เป็นมาแล้วในสมัยก่อน ๆ. การที่เริ่มปรับปรุงด้วยฝักช่างศิลป์ก่อนช่างหัตถกรรมนั้น เป็นความคิดที่ได้กระทำกันมาในประเทศเราในอาชีพทั้งหลายแทบทุกประเภท, คือ หัตถคนชะนิดขึ้นมาก่อนคนที่ลงมือทำงาน ผลสุดท้ายก็ไม่มีใครอยากเป็นคนที่จะลงมือทำงาน นั่นก็เป็นธรรมดาของมนุษย์, แต่ผลร้ายไปตกอยู่ที่โทษชีพของประเทศที่เราจะไม่มีช่างหัตถกรรมที่ฝีมือกันกับเขาได้ และจะต้องใช้ช่างต่างประเทศในทางหัตถกรรมกันตลอดไป ศิลปของเราจะไม่มีลักษณะอันเป็นไทยแท้ ๆ กันได้เลย.

แต่ข้าพเจ้าก็ยังไม่วางใจในความเจริญของศิลปหัตถกรรมสยาม เพราะได้เคยเห็นน้ำใจของเด็กรุ่นใหม่ ๆ ที่ได้เคยรับการศึกษากันมาบ้างแล้ว ที่ปรากฏแล้วว่ามีความพากเพียร และไม่รังเกียจที่จะทำการงานอย่างคนงานชะนิดที่ตกเขมรขึ้นลงมือเอง ไม่รังเกียจกลัวเสียป้อมหรืออะไรเช่นนั้น. ดังนั้นถ้าเรายังไม่มีช่างหัตถกรรมดี ๆ พอ ก็หาใช่เป็นเพราะขาดคนงานที่จริง, เป็นเพราะขาดโอกาสที่จะร่ำเรียนและฝึกฝนในทางที่ถูกต้อง และสำนักงานที่จะกระทำการงานเหล่านั้นได้. ตามที่กล่าวมาแล้วนี้ ก็ควรจะเป็นที่เข้าใจได้ว่า “ต้นศิลปพฤกษ” ของเรานี้ไม่ดีเบา แต่จะต้องตัดตอนแต่งและหมั่นบำรุง อย่าให้เปรี๊ยะกำลังไป

เป็นลำดับ เป็นกิ่ง เป็นใบไปเสียหมด, เราจึงจะสามารถหวัง
ได้เห็นวิจิตรศิลป์ อันเป็นดอกเป็นผลแห่งอารยธรรมของ
ประเทศเรานี้.

ธรรมดาของต้นไม้ ก็จำเป็นจะต้องอาศัยดินที่อุดมดี ที่
เขาได้บำรุง ได้พรวน ได้ทิ้งถอนเสียจนหมดพืชพันธุ์ที่พื้ง
รังเกียจ และผสมด้วยปุ๋ยและธาตุอื่น ๆ ให้เหมาะแก่กับพันธุ์
ต้นไม้ชนิดที่จะปลูกลงนั้น. ดินที่อุดมดีเช่นนั้น ได้แก่มหาชน
ที่ควรจะได้รับศิลปศึกษาให้พอสมควรที่จะบังเกิดความเลื่อมใส
ในวัฒนธรรมและศิลปพิเศษของประเทศเรานี้, มิฉะนั้น การตั้ง
โรงเรียนวิจิตรศิลป์ และการฝึกช่างหัตถกรรมต่าง ๆ ก็จะเป็น
การเสียเงินเปล่า ๆ ดังที่เราได้เคยทำกันมาแล้วตั้ง ๓๐ ปี
เท่ากับปลุกต้นกุหลาบกลางหาดทราย.

วิจิตรศิลป์ในประเทศใด จะรุ่งเรืองขึ้นจากโรงเรียนวิจิตร
ศิลป์และโรงเรียนช่างหัตถกรรมเท่านั้นไม่ได้เลย นอกจากจะ
มีการอบรมมหาชนให้รู้จักเลื่อมใสในศิลป สนับสนุนไปด้วยกัน
โรงเรียนเหล่านั้นย่อมขาดสัมพันธ อันจำเป็นสำหรับต่อเชื่อม
ระหว่างมหาชน คณะช่างหัตถกรรมและโรงเรียนศิลป ความ
นิยมเลื่อมใสในศิลปและวัฒนธรรมของประเทศเราจะเจริญอย่าง
ไรได้?

วิจิตรศิลป์น้อย (Minor Fine Arts) เช่นวรรณคดี และ

คนตรึ้นนั้น อาจรุ่งเรืองขึ้นได้ไม่น้อย ในหมู่ผู้วิเศษ (Genius) ที่ฉลาดเฉลียวทันๆ กันสักสองสามคนเท่านั้น โดยไม่ต้องอาศัยความนิยมของมหาชนสนับสนุนไปด้วยเลย เช่นในสมัยของเพทราค หรือ รับลีย์ หรือในรัชกาลที่ ๒ เป็นต้น ส่วนวิจิตรศิลป์ใหญ่ (Major Fine Arts) คือ ข่างปั้นสลัก จิตรกรรม และสถาปัตยกรรม ซึ่งเป็นงานชนิดนุ่มหนืด อันประกอบขึ้นเป็นรูป เป็นทรง เป็นปีก เป็นแผ่น ที่จำจะต้องอาศัยความสังเกต พินิจพิศดูด้วยนัยน์ตา อันได้เคยรับความฝึกฝนจนชำนาญมาบ้างแล้ว จึงจะดูแล้วรู้จักเห็นได้เข้าใจได้ และโดยที่วัตถุเหล่านั้น เป็นสิ่งที่ดำตามนุษย์อยู่ ถึงแม้แต่จะไม่อยากดูก็ต้องเห็นเช่นนั้นแล้ว จึงเป็นการจำเป็นที่วิจิตรศิลป์ประเภทนี้ จะต้องอาศัยมหาชนที่ได้รับความอบรมในทางศิลป รู้จักดู แล้วแลเห็นได้ เข้าใจได้กับเขาจริงๆ

ในยุคหลังๆ นี้ เราเคยได้เห็นแต่ความนิยมในศิลปบางประเภท รุ่งเรืองขึ้นในหมู่ชนชั้นสูงๆ ราวกับเป็นศิษย์พิเศษของผู้ที่มีตระกูล อันสมบูรณ์ด้วยวัฒนธรรมและศิลปศึกษา แต่มหาชนส่วนมากในประเทศนี้ ไม่มีโอกาสที่จะใส่ใจในศิลปกันเสียเลย ดังนั้นประชาชนจึงขาดความสำราญอันบังเกิดได้จากศิลป และศิลปก็ขาดความยั่งยืน ความมั่นคง ความเลื่อมใส และความสัตย์จริง อันเป็นอำนาจและกำลังที่บังเกิดได้จากสัมพันธ

กันกับการอยู่กินและชีวิตของประเทศชาติ

ในอดีตสมัย ฐานของศิลปินในประเทศนี้ คงจะไม่เป็นเช่นเดี๋ยวนี้เสมอ เพราะความจริงแห่งศิลป์ในสมัยขอม เชียงแสน และ สวรรคโลก, เมื่อเขาสร้างปราสาทหินกัน สร้างพระพุทธรูปองค์โตๆ กัน และทำเครื่องเคลือบสังขโลกกันนั้น, มหาชนแทบทั่วทั้งประเทศ คงจะนิยมเลื่อมใสในศิลปกันไม่น้อย, มิฉะนั้นใครจะดูภาพตามระเบียงพระนครวัดกันเข้าใจ และภาพเหล่านั้นเขาก็ทำกันไว้ เพื่อการโฆษณา, ประเพณีในการชักพระที่เราเคยเห็นกันมาจนไม่กี่ปีมานี้ และตัวอย่างฝีมือช่างหล่อโบราณ อันมีลักษณะพิเศษ ซึ่งช่างต่างประเทศเขาออกปากชมกันเป็นนักหนา, และทำไมเครื่องเคลือบสังขโลก จึงแพร่หลายไปเป็นศิลปวัตถุ ที่นักเลงศิลป์ในประเทศจีนและญี่ปุ่นเขานิยมกันเป็นนักหนา นอกจากความนิยมในสิ่งเหล่านี้จะเคยได้มีกันในประเทศเรามาก่อนบ้างแล้ว. ทั้งนี้ก็เป็นพะยานให้พอเล็งเห็นความรุ่งเรืองของศิลป์ในอาณาจักรสยามในอดีตสมัยอันพอจะเชื่อได้ ว่าคงจะคุดคิมอยู่ในน้ำใจของมหาชนในสมัยนั้นกันไม่น้อย. ด้วยเหตุนี้เราจึงควรจะหวังว่า การเผยแผ่ความรู้ในศิลปวิชาช่างให้แก่มหาชนโดยวิธีที่ถูกต่อนั้น เป็นสิ่งที่สมควรจะทำ และพอจะทำให้เป็นแน่นอน.

สรุปความตามที่ได้กล่าวมาแล้ว เป็นที่เข้าใจได้ว่าวิถีจร

ศิลปินนั้น นักเรียนควรจะประกอบการศึกษา ในวิชาที่สอนกัน ไม่ได้และไม่ควรสอน ในตอนต้นเสียชั้นหนึ่งก่อน คือการประลองใช้ตามือหุ ให้คล่องแคล่วชำนาญในการสนับสนุนให้สอดคล้องสนองกัน และให้บังคับได้ตั้งใจเจตนาในร่วมเวลาที่ประกอบปฐมและมัธยมศึกษายู่นั้น แต่พออายุเปลี่ยนจากเด็กมาเป็นหนุ่มเป็นสาว จึงหันไปเรียนวิชาที่สอนได้และควรจะสอนกัน จนเสร็จการศึกษาเหล่านี้ แล้วนักเรียนจะต้องหันกลับมาประลองประกอบความคิดและความคิดเห็นเป็นรูป อันไม่มีผู้ใดจะสอนให้ได้นั้น กันต่อไปอีก โดยหมั่นอ่าน หมั่นฟัง และจดจำความรู้ต่างๆ ไว้ประกอบปัญญา และสำคัญที่สุด ต้องแสวงหาโอกาสแลกเปลี่ยนความเห็นกันกับผู้อื่นให้ปัญญาแตก เมื่อนักเรียนได้ประกอบการศึกษาในวิชาที่ควรจะสอน และวิชาที่ไม่ควรจะสอนตามส่วนอันสมควรกันแล้ว จึงสมควรนับว่า นักเรียนผู้นั้นได้ร่ำวิชาศิลปศึกษาอย่างบริบูรณ์ และพร้อมที่จะไปหาความชำนาญในการปฏิบัติงานและธุรการ ในโรงงานหรือสำนักงานต่อไปอีก

บางท่านคงจะบ่นว่า “กับอีกการเป็นช่าง ทำไมถึงต้องยุ่งยากถึงเพียงนี้?” ถูกแล้ว สักแต่ว่าเป็นช่างอย่างที่เราเข้าใจกันในประเทศนี้เท่านั้นแล้ว มันก็ไม่ยากอะไรนัก เราไปที่ขวิดเงินดูตามโรงจำนำจนเหมาะใจ แล้วซื้อส่วและกบมาอย่างละอันสองอัน

หาไม้กะดานมาสองถากไสตุสัสองวัน ไม่ช้านักก็ได้ตรัสรู้เป็นช่างไม้กันไปแล้ว นั่นเป็นอาการที่ช่างไทยในสมัยนั้นบังเกิดขึ้นเป็นส่วนใหญ่ ไม่ต้องมีระเบียบหรือวิธีอย่างใดกันเสียเลย จึงเป็นเหตุที่ทำให้การช่างและความเจริญของประเทศเราเร่ร่ำล่าหลังเขาอยู่เช่นนั้น

วิจิตรศิลปศึกษาอย่างที่เราหมายถึงนั้น ต้องเป็นงานที่สามารถนำวัฒนธรรมและอุตสาหกรรมของประเทศทุกชนิด ไปสู่ความเจริญเท่าเทียมเสมอหน้ากันกับช่างต่างประเทศเขา และถ้าจะทำได้ ก็จะต้องหมายให้คุณภาพและความสามารถเพิ่มขึ้นไปกว่าเขาเสียอีก เพราะฉะนั้นเราจึงจำต้องเห็นว่า ผู้ที่จะเป็นช่างศิลปกับเขาแล้ว จึงจำเป็นที่จะต้องเลือกสรรค์เอาเฉพาะแต่ผู้ที่อุดมด้วยการศึกษาอย่างบริบูรณ์ และจะต้องเป็นผู้ที่มีอุปนิสัยเป็นช่างศิลปจริงๆ ที่แสดงให้เห็นได้ชัดเจนแล้ว การสมัครเข้ามาเป็นช่างศิลปนั่นเอง ก็ควรจะเป็นการกระทำด้วยความเลื่อมใส อันจะอดกลั้นไว้ไม่ได้แล้ว อย่างพระสงฆ์ที่ท่านสละได้หมดสำหรับพระศาสนา ช่างศิลปของเราก็จะต้องสละได้หมดสำหรับการณภูมิคิดทำของ และเพื่อศิลปเท่านั้น ไม่สนใจใยดีในลาภยศอำนาจวาสนาหรือการบ้านการเมืองอย่างไรเลย เราจะยังชีวิตอยู่เพื่อศิลป ซึ่งเราถือว่าเป็นศาสนาของเรา, เช่นนั้นแล้ว ความรุ่งเรืองในทางศิลปแห่งประเทศนี้ ก็คงไม่ไกลไปนัก

แต่ก็จะไม่เป็นผลสำเร็จได้เลย ถ้ามหาชนไม่เข้าใจจุดหมายของ
พวกเราดังว่ามานี้

ในการประกอบอาชีพของช่างศิลป์ต่อไปภายหน้า ขอให้
นักเรียนและช่างศิลป์ทุกๆ คนตรึกรตรองด้วยความเพ่งเล็งไปให้
ไกลสักหน่อยหนึ่ง และคิดดูทางได้ทางเสียแห่งอาชีพของท่านว่า

(๑) ในการประกอบอาชีพต่าง ๆ ขึ้นนั้น ถ้าเราจะคิด
ทำของให้ใช้ได้เหมาะเจาะจริงๆ แล้ว เป็นการจำเป็นที่สุดที่เรา
จะต้องรู้จักตลาดและความประสงค์ของผู้ซื้อ ตลาดสินค้าของเรา
มีแล้วหรือไม่? อยู่ที่ไหนกัน? ของที่เราจะประดิษฐ์คิดทำขึ้น
นั้น เราจะทำขึ้นทำไมกัน? เราจะเรียนศิลปวิชาเหล่านี้ไป เพื่อ
ทำรูปหุ่นไปตั้งเกะกะอยู่ตามมุมห้อง และเขียนรูปเข้ากรอบไว้ไป
เที๋ยวดิตตามหอแสดงในพิพิธภัณฑ์ อย่างที่ฝรั่งเรียกกันว่า “อา
คาเดมี่” เช่นนั้นหรือ? ถ้าเช่นนั้นแล้วโรงเรียนวิจิตรศิลป์ของ
เราก็มียุทธศาสตร์อย่างโรงเรียนวิจิตรศิลป์ของมหาประเทศเขาอย่าง
เต็มที คือ ไม่หมายประกอบประโยชน์อย่างใด นอกจากการ
เรียนวิจิตรศิลป์ไว้สอนนักเรียนช่างศิลป์ ให้ไปสอนวิจิตรศิลป์ให้
นักเรียนช่างศิลป์สอนวิจิตรศิลป์ให้นักเรียนช่างศิลป์ ฯลฯ กัน
ต่อไป และเรียวลงไปทุกที, เหมือนตัวเลข ๐,๕๕๕,๕๕๕ ไม่รู้จัก
เต็มหน่วย เพราะวิชาที่เราเรียนไปนั้น จะไม่มีโอกาสประกอบ
เป็นศิลปนฤมิตอันเป็นประโยชน์แห่งชีวิตเราจริงๆ เลย ศิลป

“อคาเดมิก” นั่นคือสำหรับประเทศที่รุ่งเรืองทางโมดชีฟ และอุตสาหกรรมแล้ว แต่ประเทศเราต้องการศิลปนิพนธ์ ศิลปอุตสาหกรรมและตลาด ซึ่งเรามีแล้วหรือไม่ ?

(๒) เราเรียนเป็นช่างศิลป อันหมายถึงผู้ใช้ความคิดทำและออกแบบอย่าง แบบอย่างที่เราประกอบขึ้นนั้น ช่างหัตถกรรมเขามีหน้าที่เป็นผู้ประกอบทำขึ้นด้วยความชำนาญ ช่างหัตถกรรมที่เราจะต้องร่วมมือด้วยนั้น อยู่ที่ไหน ? มีประเภทใดบ้าง ? เราควรจะรู้จักความสามารถของเขาว่าเขาเป็นไทย หรือเป็นช่างต่างประเทศ ? ถ้าเป็นช่างต่างประเทศ ช่างเหล่านั้นเขาเข้าใจศิลปลักษณะสยามได้ดีหรือไม่ ? ถ้าไม่เข้าใจ เราควรจะผูกแบบโดยอนุโลมตามเป็นทำนองของช่างต่างประเทศพวกนั้นหรือ ? เราจะทำเช่นนั้นได้จริงๆ หรือ ? หรือเราจะควรทำศิลปวัตถุพันทางคือ ออกแบบเป็นไทยแต่ใช้ฝีมือเป็นเทศกันเรื่อยไป ? ถ้าเราจะใช้ช่างหัตถกรรมที่เป็นไทย ช่างพวกนั้นเขาประกอบการศึกษาและหัดฝีมือทางปฏิบัติงานกันที่ไหน ? อย่างไร ? จึงจะมีฝีมือทั้งคุณภาพและสามารถพอที่จะทำงานตามแบบ และตัวอย่างของเราได้จริงๆ

(๓) เมื่อเราสำเร็จการศึกษาในทางทฤษฎีจากโรงเรียนแล้ว เราจะไปเรียนปฏิบัติงานกันที่ไหน ? เราจะไปประกอบอาชีพกันอย่างไร ? ในสำนักงานโรงงาน หรือสถานใด ? จะขัดแย้งกัน

เข้าไปทำราชการกันเรื่อยไปหรือ? หรือจะหาญออกไปลองสู้ช่างต่างประเทศที่ยึดตลาดกันไว้หมดแล้ว? ช่างต่างประเทศพวกนั้น หรือเขาจะยอมสอนวิธีปฏิบัติงานให้แก่เรา? เมื่อเขารู้กันอยู่แล้วว่าเราจะไปคิดแย่งงานมาจากเขา นอกจากช่างต่างประเทศพวกนั้นแล้ว นักเรียนช่างยังต้องสู้อาจารย์ที่เคยสอนเรามา สู้โรงเรียนที่เราได้เคยเรียนวิชากันมา เหมือนเด็กที่ต้องคิดสู้บิดามารดาของตนเอง

นอกจากนี้ ก็ยังมีช่างบางประเภทที่รับเงินเดือนทางราชการอยู่แล้ว และยังหาเวลานอกราชการมาแย่งงานจากพวกช่างที่ตั้งตัวยังไม่ได้กันอีกส่วนหนึ่ง

เมื่อโอกาสและทางหากินของช่างศิลปหัตถกรรมเป็นอยู่เช่นนี้ ใครบ้างจะกล้ามาเป็นช่าง? นอกจากพวกที่แน่ใจแล้ว ว่าอย่างไรเสียก็คงได้ตำแหน่งในราชการ มิฉะนั้นถ้าขึ้นอุทิศชีวิตในอาชีพทุเรศเช่นนี้แล้ว ก็คงต้องหันกลับไปเป็นชาวสวน ชาวนา และได้ใช้วิชาที่ได้เรียนไว้ แต่เพียงบนวับบนควายให้ลูกเล่นเท่านั้นเอง

เมื่อฐานของช่างศิลปหัตถกรรมอันเป็นอาชีพที่เพิ่มค่าให้แก่ของ และเป็นการงานที่จำเป็นสำหรับสนับสนุนอุตสาหกรรมทั้งหลาย เป็นอยู่เช่นนี้แล้ว จึงเป็นการเสียเวลาและบวญการเปล่าๆ ที่จะมัวไปลงทุนและคิดปรับปรุงอุตสาหกรรมต่างๆ ขึ้น โดยไม่

คิดบำรุงอาชีพที่ประกอบกันนั้นไปด้วย นายเฮนรี ฟอร์ด มหา
 ตระแห่งอุตสาหกรรมสมัยใหม่ ยังเคยได้ไว้ในสมุดของเขา
 เรื่อง “วันนี้และพรุ่งนี้” ว่า “มีคนเป็นอันมากคิดว่าการประดิษฐ์
 โดยเครื่องจักร คงกำจัดการช่างหัตถกรรมเสียหมด แต่ตามที่
 ปรากฏนั้น กลับตรงกันข้าม ในขณะที่เราปรารถนาผู้ชำนาญใน
 การช่างหัตถกรรมมากกว่าเวลาไหนๆ หมด เรายังใช้ช่างทำเครื่อง
 มือมากขึ้นได้อีกเสมอไป” ดังนั้น การแก้ปัญหาโรคชีพแห่ง
 ประเทศนี้ จะคิดแก้แต่ละเพาะในวงการแห่งกลสิกรรมและ
 อุตสาหกรรมเท่านั้นก็ได้ดอก แต่ก็คงจะไม่ได้ผลเต็มเม็ดเต็ม
 หน่วยเหมือนเมื่อได้จัดการปรับปรุงศิลปหัตถกรรมและองค์การ
 อื่นๆ อันจำเป็นจะต้องใช้สนับสนุนกันไปด้วยกัน

ประเทศเราในขณะนี้ อุตสาหกรรมทั้งหลายก็เพิ่งจะเริ่ม
 ปรับปรุงกันขึ้น และการทำงานที่ทันสมัยทั้งหลาย ก็ย่อมมีหลัก
 อยู่ที่ว่าปรับปรุงและไว้วางใจผ่อนปรนงานให้พียงกันไป อุตสาห-
 กรรมหนัก ก็จำเป็นต้องมีน้ำหนักเป็นฐานสนับสนุนอุตสาหกรรม
 เบา และถ้าจะว่าเพาะอุตสาหกรรมเบาเท่านั้นแล้ว อุตสาห-
 กรรมที่พึงปรารถนาที่สุดนั้น คือ อุตสาหกรรมชาวบ้าน ที่ชาว
 บ้าน ทุกแห่ง ทุกหนเขาสามารถประกอบทำกันได้ทั้งในบ้านของ
 เขาเอง เหมือนของเล่น ซึ่งเป็นสิ่งที่น่าทำ ไม่ใช่อย่างทำกล่อ่ง
 ไม่จี๊ดไฟและกระเพาะเมล็ดบัวหรือเย็บกางเกง แต่เป็นเครื่อง

หัตถกรรมที่น่าทำเล่นเพลินๆ เช่น เครื่องเขียน เครื่องเล่น ตุ๊กตา
 ตา สานกระเช้า ตะกร้า ทอผ้า และสิ่งที่ประกอบด้วยศิลป
 ลักษณะอันสมควรเพื่อให้ผู้ทำเพลิดเพลิน จะได้ไม่ไปมัวเล่นไฟ
 ตีไก่ สูบยาฝิ่น กินเหล้า ฯลฯ และสามารถจะเป็นทางหาได้
 อีกส่วนหนึ่ง นอกจากการประกอบอาชีพของเขาตามปกติ แต่
 งานประเภทนี้ จะบังเกิดมีขึ้นได้ ก็จากศิลปศึกษาที่เราจะต้อง
 อบรมให้เป็นที่นิยมแห่งมหาชน และจะต้องสอนให้รู้จักใช้มือ
 ให้คล่องแคล่วจะได้ชอบทำของที่ดีๆ งามๆ ฝ่ายช่างศิลปก็ต้อง
 คิดออกแบบทำตัวอย่างให้น่าทำ น่าใช้ น่าดู น่าเล่น ฝ่ายแผนก
 พาณิชยกิจจะได้รับของเหล่านี้มาจัดเป็นสหกรณ์การค้าหากำไรแบ่ง
 กันกับชาวบ้านพวกนั้น ฐานอยู่กินของคนที่มีทุนทรัพย์น้อยๆ
 ก็จะดีขึ้น รสนิยมของมหาชนและศิลปหัตถกรรมก็จะดีขึ้น ที่
 ยกเอาอุตสาหกรรมมาพูดในที่นี้ ก็เพราะอุตสาหกรรมเกี่ยวข้องกับ
 หัตถกรรม หัตถกรรมก็เกี่ยวข้องกับวิจิตรศิลป์ การงานของมนุษย์
 ย่อมติดพันกันอยู่เช่นนั้นทั้งนั้น เมื่อท่านทราบเรื่องดังนี้แล้ว ใน
 การศึกษาของท่าน ท่านจะได้ไม่หมกมุ่นเอาใจใส่อยู่แต่ในวิชา
 เทคนิกและศิลปเท่านั้น จะได้เอาใจใส่ในอาชีพอื่นๆ ไปด้วย
 เหมือนกัน ดังนั้นท่านจึงจะนับได้ว่าเป็นช่างศิลปที่ดีจริง

ว่าถึงช่างศิลปโดยฉะเพาะแล้ว ปัญหาที่เป็นหรือตาชั่งกัน
 จริงๆ นั้น อยู่ในตลาด อยู่กับการฝึกสอนช่างหัตถกรรมพื้นเมือง

และอยู่ที่สำนักงานหรือโรงงาน หรือคณะหัตถกรรมและพาณิชย์
 การ ที่จะจัดการควบคุมกันประกอบอาชีพ และเพื่อชิงเอาอิสระ
 ภาพในทางหัตถกรรมคืนมาให้ช่างไทย ปัญหาเหล่านี้ข้าพเจ้าก็ได้
 เคยคิดแก้ไขบ้างแล้ว แต่จำจะต้องขอให้ท่านผู้ที่สนใจเลื่อมใส
 ในศิลปจริง ๆ ทุกคน ได้โปรดสนับสนุนช่วยกันคิดแก้ไขปรับ
 ประกันไปจนเป็นผลสำเร็จให้จงได้ เพื่อฟื้นฟูวัฒนธรรมและศิลป
 สยามให้กลับรุ่งเรืองทันสมัยขึ้นมา และภายหลังจะได้เจริญขึ้น
 เป็นลำดับกันต่อไป.

